

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ :
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΗΣ Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
(Α.Μ. 0295013)**

ΒΟΛΟΣ 1999

αρ. εισ. 6 / ΠΑΠ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000046504

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.:	1006/1
Ημερ. Εισ.:	23-09-1999
Δωρεά:	Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ - ΠΠΕ
	1999
	KAP

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελ. 2
2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
• Η κούκλα και το Νεοελληνικό κουκλοθέατρο.....	5
• Ελληνική Τηλεόραση και Παιδικό πρόγραμμα.....	9
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	12
4. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΟΥΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	
I. Γκίνης Νίκος.....	15
II. Θεοδοροπούλου Άννα.....	19
III. Οικογένεια Σοφιανού.....	25
IV. Πιλάβιος Νίκος.....	34
V. Σαντοριναίου Άννα.....	39
VI. Σαντοριναίος Μάνθος	46
VII. Σαρρή Μίνα – Σαρρής Τάκης.....	51
VIII. Σπαθάρης Ευγένιος.....	57
I.X. Τσαπάρας Παναγιώτης.....	64
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	69
6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I	
• Ερωτηματολόγιο.....	79
• Τηλεοπτικές παραγωγές του Νίκου Γκίνη.....	80
• Σημαντικότερες παραγωγές του Νίκου Πιλάβιου στην ΕΡΤ και ενδεικτικές παραγωγές της εταιρείας ΣΑΙΤΑ.....	82
• UNIMA ΕΛΛΑΣ.....	85
• Τα τραγούδια της παιδικής σειράς «Ρίκη», του Δ. Λέκκα...	87
• Τα πρώτα σκίτσα της παιδικής σειράς «Ρίκη».....	92
• Σύντομη παρουσίαση των ελληνικών παιδικών εκπομπών με κούκλες στην ελληνική τηλεόραση – Ενδεικτικό φωτογραφικό υλικό.....	101
• Πίνακας συμπερασμάτων	130
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	134

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά το ακαδημαϊκό έτος «1998-1999», στα πλαίσια του μαθήματος αναλύθηκε η ιστορία του κουκλοθέατρου (Παγκοσμίου και ελληνικού) από τον Λέκτορα κ. Απόστολο Μαγουλιώτη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, του Τμ. Νηπιαγωγών

Έχοντας αφορμή το μάθημα θέλησα να ερευνήσω περισσότερο το ελληνικό κουκλοθέατρο σε σχέση με την ελληνική τηλεόραση (από το 1960 και μετά) προσπαθώντας να εμπλουτίσω τη σχετική βιβλιογραφία των τελευταίων χρόνων, καθώς η περίοδος αυτή έχει ελάχιστα θιγεί λόγω της πρόσφατης ιστορικής της διάστασης στο χώρο της Τέχνης.

Έτσι λοιπόν ανέλαβα πτυχιακή εργασία με θέμα «Το ελληνικό κουκλοθέατρο στην ελληνική τηλεόραση» με επόπτη τον Λέκτορα κ. Απόστολο Μαγουλιώτη τον οποίο και ευχαριστώ θερμά για την παρακολούθηση της εργασίας και για τις χρήσιμες υποδείξεις του.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο διάστημα από 16-10-1998 ως τέλος Μαρτίου 1999, στην περιοχή της Αθήνας.

Η έρευνα ξεκίνησε με πρώτη επίσκεψη στο κρατικό κανάλι «NET». Όπως είναι γνωστό είχε μεταδώσει (ως ET-2) μια σειρά αξιόλογων παιδικών εκπομπών με κούκλες. Από εκεί όμως με παρέπεμψαν στη διεύθυνση παιδικών εκπομπών στην ET-1 (κάτι το οποίο είχα σκοπό να κάνω διότι όπως με ενημέρωσαν η «NET» είχε γίνει δημοσιογραφικό κανάλι και όλα τα αρχεία των παιδικών εκπομπών της ET-2 φυλάσσονταν μαζί με τα αρχεία της ET-1 (τμήμα παιδικών εκπομπών έχει σήμερα μόνο η ET-1 υπό την γενική διεύθυνση της EPT). Έτσι συναντήθηκα με το γενικό προϊστάμενο του παιδικού τμήματος (της ET-1) κ. Χρήστο Ράλλη τον οποίο παρακάλεσα να επιτρέψει την είσοδό μου στα αρχεία των παιδικών εκπομπών προκειμένου να συλλέξω στοιχεία για το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση. Πολύ ευγενικά ο γενικός προϊστάμενος ανέθεσε στην κ. Πορτόλου η οποία εργαζόταν για το τμήμα να με βοηθήσει στην έρευνα. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι προκειμένου να συλλεχθούν ακριβή στοιχεία δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο και δόθηκε στην κ. Πορτόλου. Τελικά ύστερα από αλληπάλληλες συναντήσεις με την κ. Πορτόλου, μου δόθηκε ένα χαρτί το οποίο έδινε συνοπτικά κάποιες πληροφορίες για δεκατρείς παιδικές εκπομπές με κούκλες (τίτλο έργου, σενάριο, σκηνοθεσία, παραγωγή κ.α.) και τα τηλέφωνα ορισμένων ανθρώπων που είχαν συμβάλει στην πραγματοποίησή τους. Δυστυχώς τα αρχεία των παιδικών εκπομπών

(όπως με πληροφόρησε) είχαν καταστραφεί και συνεπώς μοναδική πηγή πληροφοριών ήταν εκείνοι οι άνθρωποι που είχαν ασχοληθεί με το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση.

Επεδίωξα, λοιπόν, και πέτυχα να συναντήσω κάποιες ξεχωριστές προσωπικότητες του ελληνικού κουκλοθεάτρου και της τηλεόρασης, που με χαρά δέχτηκαν να με βοηθήσουν στην έρευνα απαντώντας στο ερωτηματολόγιο και δίνοντάς μου ενδεικτικό φωτογραφικό υλικό ορισμένων παιδικών εκπομπών με κούκλες. Μόνο σε δύο περιπτώσεις δηλ. με την Ήβη Σοφιανού (σεναριογράφος, κουκλοπαίχτης) και τον κ. Ευγένιο Σπαθάρη (καραγκιοζοπαίχτης, σεναριογράφος, ζωγράφος, σκηνογράφος, μίμος, τραγουδιστής, δάσκαλος της τέχνης του), δεν είχα άμεση επικοινωνία. Ωστόσο δε συνάντησα καμιά δυσκολία, γιατί η μεν κ. Σοφιανού μέσω φαξ έστειλε τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, ενώ είχε την ευγενική καλοσύνη να στείλει ταχυδρομικώς τις φωτογραφίες μερικών παιδικών εκπομπών της οικογένειας Σοφιανού (και παιδικών εκπομπών στην Γερμανία). Ο δε κ. Ευγένιος Σπαθάρης με παρέπεμψε στην κόρη του κ. Χαριτομένη Σπαθάρη η οποία με πληροφόρησε με κάθε λεπτομέρεια γύρω από το έργο του και την ιδιαίτερη σχέση του με τον «Καραγκιόζη». Επίσης μου επέτρεψε να τραβήξω φωτογραφίες (στο Σπαθάρειο Μουσείο / εκεί συναντηθήκαμε) των ταμπλό που παρουσίαζαν τις φιγούρες για κάθε έργο του και να τις χρησιμοποιήσω στην εργασία μου.

Παράλληλα με τα προηγούμενα πρέπει να επισημανθεί ότι προκειμένου να καταγραφούν με ακρίβεια όλες οι απαντήσεις των συνεντευξιαζομένων, χρησιμοποιήσαμε δημοσιογραφικό μαγνητόφωνο. Στην πορεία της έρευνας συνειδητοποίησα ότι ενώ εξέταζα την εξέλιξη του νεοελληνικού κουκλοθεάτρου (και θεάτρου σκιών) μέσα στην τηλεόραση δεν είχα ασχοληθεί με την ίδρυση της ελληνικής τηλεόρασης και στη συνέχεια με το Νίκο Πιλάβιο (ηθοποιός, παραγωγός, συγγραφέας και πρώην γενικός προϊστάμενος της ΕΡΤ) ο οποίος με πληροφόρησε για τη δημιουργία του παιδικού τμήματος της ΕΡΤ για τις συνθήκες και τον τρόπο λειτουργίας του.

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλα τα παραπάνω πρόσωπα για την πολύτιμη βοήθειά τους (κ. Χρ. Ράλλης, κ. Πορτόλου, κ. Η. Σοφιανού, κ. Ε. Σπαθάρη, κ. Σ. Βρυσσόπουλος, κ. Ν. Πιλάβιος), καθώς και στον κ. Μάνθο Σαντοριναίο (σκηνοθέτης), στην κ. Άννα Σαντοριναίου (ενδυματολόγος, σκηνογράφος, κουκλοπαίχτης, επαγγελματίας κατασκευαστής κούκλας), στην κ. Μίνα Σαρρή (κουκλοπαίχτης, πρόεδρος της UNIMA ΕΛΛΑΣ), στον κ. Τάκη Σαρρή (σεναριογράφο, σκηνοθέτη, κουκλοπαίχτη, σκηνογράφο,

επαγγελματία κατασκευαστή κούκλας), στην κ. Άννα Θεοδωροπούλου (σκηνοθέτης), στον κ. Φαίδων Σοφιανό (σκηνοθέτη, παραγωγό, κουκλοπαίχτη), στον κ. Πάνο Τσαπάρα (μουσικός, σεναριογράφος, κουκλοπαίχτης) οι οποίοι με τις πληροφορίες που μου παρείχαν συνέβαλλαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της έρευνάς μου.

Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στον κ. Νίκο Γκίνη (σκηνοθέτη, παραγωγό) ο οποίος μου προσέφερε ένα επιπλέον βοηθητικό υλικό (δηλ. τα τραγούδια της παιδικής εκπομπής με κούκλες η «Ρίκι» και ένα απόσπασμα του έργου σε βιντεοκασέτα) και με βοήθησε με τις πολύτιμες συμβουλές του.

Ευχαριστώ πολύ τον κ. Μαργαρίτη Ηλία και την κ. Παλάσκα Μαντούδη Κατερίνα για την πολύτιμη βοήθεια τους στο σκανάρισμα των φωτογραφιών και στην δακτυλογράφηση της εργασίας

Τέλος, ιδιαιτέρως ευχαριστώ τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Βασίλη Αναγνωστόπουλο (του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας του Τμ. Νηπιαγωγών) που χωρίς την παρουσία τους και την υποστήριξή τους θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας.

Καραγιάννη Αικατερίνη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

• Η κούκλα και το Νεοελληνικό κουκλοθέατρο.

Το κουκλοθέατρο είναι μια μορφή θεάτρου στο οποίο δρουν κούκλες (1) και δεν μπορεί παρά να σε παρασύρει σε κύματα γέλιου, χαράς ή συγκίνησης. Η κούκλα αποτελεί προέκταση εκείνου του ανθρώπου που την κινεί. Αναδύεται από την ακινησία και ζωντανεύει, μονάχα όταν ο κουκλοπαίχτης την αγαπήσει και της δώσει πνοή. Κρυμμένος, συνήθως, πίσω από ένα παραβάν τελεί κάθε φορά μπροστά στα μάτια του θεατή την γένεση της κούκλας, η οποία είναι έτοιμη να σε παρασύρει σε έναν ονειρώδες και φανταστικό κόσμο. Ανάλαφρη, εκφραστική και αξιαγάπητη, θέλεις να υπάρχει γύρω σου, να την κοιτάς να σου μιλάει, να προβάλλεις τις επιθυμίες σου, να εκτονώνεσαι μέσα απ' αυτή και να ξαναγεννιέσαι.

Η εμφάνιση της κούκλας στη ζωή του ανθρώπου έχει μακρά ιστορία. Αναζητώντας την μορφή της, ανάλογα με την ιστορική εποχή και την κοινωνία διαπιστώνονται οι διαφορετικοί σκοποί ύπαρξής της. Εντοπίζονται λοιπόν, κάποιες κατηγορίες κουκλών:

- «α) Κούκλες κουλτούρας : πλάστηκαν για να χρησιμοποιηθούν σε ορισμένες εθιμοτυπικές τελετές του ανθρώπου.
- β) Κούκλες - παιχνίδια : κατασκευάστηκαν με σκοπό το παιδικό παιχνίδι
- γ) Κούκλες - σουβενίρ : είναι δημιουργίες της τουριστικής βιομηχανίας
- δ) Κούκλες - θεάτρου : είναι αντικείμενα που ζωντανεύουν (από έναν κουκλοπαίχτη) και υποδύονται το ρόλο ενός προσώπου μέσα στο έργο, καθώς μια ορισμένη ικανή τεχνική τους το επιτρέπει :
- I) κούκλες οι οποίες παίζονται από πάνω με κλωστές (νευρόσπαστα, πλαγγόνες, μαριονέτες)
- II) κούκλες που ο χειρισμός γίνεται από κάτω και εσωτερικά (ανδρείκελα, κούκλες με ξύλινες λαβές, μαρότες, γαντόκουκλες)
- III) κούκλες που κινούνται με ξύλινα ραβδιά (τύπου Ιάβας)
- IV) επίπεδες κούκλες, οι οποίες δεν έχουν όγκο
- V) κούκλες θεάτρου σκιών (τύπου караγκιόζη)» (2).

Το κουκλοθέατρο γράφει ο Πούχνερ, έχει τις ρίζες του στην λατρευτική χρήση ειδώλων, ομοιωμάτων που παριστάνουν θεούς, δαίμονες ή και ανθρώπους (3). Πρόκειται για μια μακραίωνη και

πανανθρώπινη τέχνη όπου οι ρίζες της ανιχνεύονται από τα πανάρχαια χρόνια στην Αίγυπτο, στην Ινδία, την Άπω Ανατολή, την Αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη και ολόκληρη την Ευρώπη στη συνέχεια (4).

Το 1870 έχουμε την γέννηση του Νεοελληνικού κουκλοθεάτρου το οποίο προήλθε πιθανότατα από την Ιταλία μέσω των Επτανήσων, όπου συνόδευε θίασο όπερας που χρεοκόπησε στην Κέρκυρα. Στο παραδοσιακό Νεοελληνικό κουκλοθέατρο, ο κουκλοπαίχτης χειρίζεται τις κούκλες από κάτω και εσωτερικά ενώ ο ίδιος μιμείται τις φωνές των ηρώων του (5).

Το Νεοελληνικό κουκλοθέατρο χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος ξεκινά από το 1870 με 1940 όπου έχουμε την δημιουργία του θεάτρου «του Φασουλή» το οποίο αποτελεί γέννημα του λαού, γι' αυτό και τα επεισόδιά του πηγάζουν από τη ζωή του λαού. Προέκυψε από την ανάγκη του λαού να εκφραστεί πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά θέματα (6). Χαρακτηριστικό γνώρισμα της φιγούρας είναι το φέσι με φούντα (που γυρίζει και μπορεί να απογειώνεται) και η ασχήμια του, με στραβή μύτη, ένα μάτι κ.λ.π. (7). Το περιεχόμενο της κάθε παράστασης βασιζότανε είτε σε θέματα της επικαιρότητας, είτε σε ανέκδοτα και κωμικές ιστορίες. Κορυφαίοι εκπρόσωποι αυτής της περιόδου ήταν ο Δ. Μαριδάκης, ο Αθ. Μούτσος (γεννήτορας του «Φασουλή»), ο Χρ. Κονιτσιώτης (μαθητής του Μαριδάκη και γεννήτορας του «Πασχάλη»), ο Χαρ. Πατέντας κ.λ.π. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγάλη ακμή του νεοελληνικού κουκλοθεάτρου οφείλεται στον Χρ. Κονιτσιώτη, ο οποίος αφαίρεσε την βωμολοχία από τις παραστάσεις, δημιούργησε το δραματολόγιο και μεταμόρφωσε το «Φασουλή» σε «Πασχάλη» (8). Με το θάνατο του Χρ. Κονιτσιώτη ήρθε και το τέλος του «Φασουλή». Ωστόσο, στην πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα ο «Φασουλής» γίνεται μια γλυκιά ανάμνηση στην ζωή των παιδιών μέσα κυρίως από την λογοτεχνία (π.χ. Γρηγόρη Ξενόπουλο, Γ. Ρώτα) (9). Κατά την ίδια περίοδο σχεδόν λίγο νωρίτερα από το «Φασουλή» και αργότερα άνθισε το θέατρο του «Καραγκιόζη».

Η δεύτερη περίοδος ξεκινά το 1934 (με 1960) με το κουκλοθέατρο του Νίκου Ακίλογλου που είχε την επωνυμία «Θίασος μαριονετών – Ζωντανές κούκλες» σε συνεργασία με τον Χρ. Διατσίντο. Στα σκληρά χρόνια της δικτατορίας, κατόρθωσαν να επιβιώσουν και να διακριθούν («Το πιάνο» του Β. Ρώτα ένα από τα σημαντικότερα έργα με το οποίο καθιερώθηκε). Λίγο πριν από τον τελευταίο πόλεμο στην Ελλάδα λειτούργησε ένα κουκλοθέατρο για παιδιά, το κουκλοθέατρο του «Τοσοδούλη» του Σωκράτη Καραντίνου (10) το οποίο όμως δεν μπόρεσε να διατηρηθεί πάνω από τρία χρόνια (11).

Μεγάλη άνθηση γνώρισε το παιδικό κουκλοθέατρο και με την Ελένη Θεοχάρη – Περάκη η οποία δημιούργησε τη μορφή του «Μπάρμπα – Μυτούση». Κάποια στιγμή καθιερώθηκε ως ελληνικό εθνικό κουκλοθέατρο, δίνοντας παραστάσεις για αρκετά χρόνια. Ο πιο αγαπητός ήρωας των παιδιών ήταν η «Σουβλίτσα», ο «Κλούβιος» και ο «Μπάρμπα – Μυτούσης». Στο κουκλοθέατρο του Μπάρμπα – Μυτούση δεν υπήρχαν τα χοντρά αστεία του Καραγκιόζη και του Φασουλή, η περιπέτεια κύλαγε ομαλά (12).

Η τρίτη περίοδο ξεκινά το 1960. Εκείνη την εποχή ο Δήμος Σοφινός με την οικογένειά του λειτουργούν στο Ινστιτούτο Γκαίτε την «Μικρή Σκηνή» ενώ το 1978 δημιουργείται ο πρώτος κουκλοθίασος με την επωνυμία «Το Κόσκινο» (αργότερα μετονομάστηκε σε «θέατρο της κούκλας») από τον Τάκη Σαρρή και την Μίνα Σαρρή. Αναμφίβολα υπήρξαν προσπάθειες και από άλλους κουκλοθιάσους που δυστυχώς δεν μπορούμε όλους να τους μνημονεύσουμε. Όμως αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών γνώρισαν μια νέα άνθηση με την λειτουργία της ελληνικής τηλεόρασης για πολλά χρόνια. Αυτή η περίοδος έδωσε μια καινούργια διάσταση του κουκλοθεάτρου μέσω της τηλεόρασης το οποίο και θα μας απασχολήσει στη συνέχεια.

Σημειώσεις:

- 1) Απ. Μαγουλιώτης, Κουκλοθέατρο Ι, έκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994
- 2) Απ. Μαγουλιώτης, Ιστορία κουκλοθεάτρου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις Ι
 - Άλκηστης, κουκλοθέατρο σκιών, εκδ. Αλκ. Κοντογιάννη, Αθήνα 1992
- 3) Πούχνερ Βάλτερ, «Το λαϊκό παραδοσιακό θέατρο στα Βαλκάνια», Αθήνα, Δρώμενα 3/4 σελ. 49
- 4) Θόδωρος Γραμματάς, «Θέατρο για παιδιά και νεανικό κοινό», εκδ. Θεατρική παιδεία, Αθήνα 1999, σελ. 62
- 5) «ΝΗΜΑ» περιοδικό, συγγραφέας Πούχνερ Βάλτερ, «Το θέατρο με φιγούρες στην Ελλάδα», τεύχος 23, Ιούνιος 1998, σελ.9
 - Απ. Μαγουλιώτης, Ιστορία κουκλοθεάτρου, πανεπιστημιακές σημειώσεις Ι
- 6) Απ. Μαγουλιώτης, Ιστορία κουκλοθεάτρου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις Ι, σελ. 101-103
- 7) «ΝΗΜΑ» περιοδικό για το κουκλοθέατρο τεύχος 23, Ιούνιος 1998, σελ.9
 - Απ. Μαγουλιώτης, Ιστορία κουκλοθεάτρου, πανεπιστημιακές σημειώσεις
- 8) Απ. Μαγουλιώτης, Ιστορία κουκλοθεάτρου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις Ι, σελ. 101-103
 - Πούχνερ Βάλτερ, «Το λαϊκό παραδοσιακό θέατρο στα Βαλκάνια», Αθήνα, δρώμενα 3/4.
- 9) Γιαννοπούλου Γ. Άννης, το παιδαγωγικό κουκλοθέατρο, η σημασία, τα μέσα και η εφαρμογή αυτού, εκδ. οίκος Δημητράκου Α.Ε. Αθήνα 1993.
 - Δαράκη Πέπη, κουκλοθέατρο, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1986
- 10) Άλκηστης, κουκλοθέατρο σκιών, εκδ. Αλκ. Κοντογιάννη, Αθήνα 1992, σελ. 46
 - Δαράκη Πέπη, κουκλοθέατρο, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1986
- 11) Άλκηστης, κουκλοθέατρο σκιών, εκδ. Αλκ. Κοντογιάννη, Αθήνα 1992, σελ. 46
 - Δαράκη Πέπη, κουκλοθέατρο, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1986
 - Κρανιώτης Στ., ο Μπαρμπα – Μυτούσης ξεπέρασε τις 2000 παραστάσεις, εφ. Έθνος, 1958.
 - Θεοχάρη – Περάκη Ελένη, Κουκλοθέατρο τέχνη και τεχνική, Αθήνα, εκδ. Εστίας, 1988

• Ελληνική τηλεόραση και παιδικό πρόγραμμα

Στις αρχές του 1950 η Ελλάδα αντιμετώπιζε τεράστια οικονομικά προβλήματα που προκάλεσε ο Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και ο εμφύλιος. Ούτε λόγος, λοιπόν, δεν μπορούσε να γίνει εκείνη την εποχή για δίκτυο ελληνικής τηλεόρασης, το μόνο που λειτουργούσε – σε πρωτογενή κατάσταση – ήταν το ραδιοφωνικό δίκτυο. Καθώς τα χρόνια περνούσαν πολλοί Έλληνες που ταξίδευαν στην Ευρώπη έφεραν στην Ελλάδα δέκτες τηλεοράσεως, όπου χρησιμοποιώντας κατάλληλες κεραίες κατόρθωναν - κάτω από ορισμένες ατμοσφαιρικές συνθήκες – να δουν το Ιταλικό και το Ισπανικό πρόγραμμα (τις περισσότερες φορές, όμως, χωρίς φωνή).

Στα μέσα περίπου του 50' αρκετά ξενοδοχεία και κέντρα της Κέρκυρας διέθεταν δέκτες τηλεόρασης δίνοντας σε πολλούς Έλληνες την ευκαιρία να γνωρίσουν την Ιταλική τηλεόραση. Το 1958 προκηρύσσεται διεθνής διαγωνισμός για την εγκατάσταση στη χώρα μας δικτύου πομπού τηλεοράσεως, αλλά η πρώτη αυτή προσπάθεια δεν κατέληξε σε αποτέλεσμα, ακολούθησε και μια ακόμα ανεπιτυχής προσπάθεια σε συνεργασία με τον κρατικό ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό της Ιταλίας, τη RAI. Τον Ιούνιο του 1959 γίνεται γνωστό ότι οι αξιωματικοί και οι μαθητές της 128 Σμηναρχίας Εκπαιδύσεως Τηλεπικοινωνιών Ηλεκτρονικών κατασκεύασαν ένα πομπό τηλεοράσεως η εμβέλεια του οποίου κάλυπτε μια ακτίνα τριών χιλιομέτρων. Οι πρώτες εικόνες που εξέπεμπε ο ελληνικός τηλεοπτικός πομπός ήταν από το προαύλιο και το εσωτερικό της σχολής και οι πρώτοι τηλεοπτικοί παρουσιαστές ήταν οι ίδιοι οι συμμαθητές τους. Μετά από ένα χρόνο «στήνεται» ένας πειραματικός σταθμός τηλεοράσεως στο περίπτερο της ΔΕΗ μέσα στο χώρο της 25^{ης} Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης, ο οποίος άρχισε να λειτουργεί στις 8 το βράδυ της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1960 και τα εγκαίνια έγιναν από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή (λειτουργήσε για 22 ημέρες).

Το 1960 ο πρωθυπουργός κ. Γεώργιος Παπανδρέου ζητάει από την ΕΙΡ να επισπεύσει τις προσπάθειές της και να λειτουργήσει η ελληνική τηλεόραση. Το Μάιο του 1965 «στήνεται» σταθμός στο στούντιο 3 των ραδιοθαλάμων Ζαπείου και μεταδίδεται η πρώτη δοκιμαστική τεχνική εκπομπή στις 21 Σεπτεμβρίου.

Αναμφίβολα ήταν μια μεγάλη επιτυχία για τους ανθρώπους της τηλεοράσεως, οι οποίοι ύστερα από πολλές προσπάθειες και δοκιμές κατάφεραν να δημιουργήσουν την ψυχή της, τον πομπό δηλαδή, ένα

κομμάτι που παράγει συχνότητα. Τα σχέδια του πομπού έγιναν από τον κ. Καρατζά σε συνεργασία με τον κ. Ψαλίδα, τον κ. Μπέμ, τον κ. Στασινόπουλο και τον κ. Φρειδά που ήταν οι μηχανικοί προϊστάμενοι, ενώ στη συνέχεια τον πομπό συναρμολόγησε ο κ. Βρυσόπουλος μηχανικός ηλεκτρονικός (από τους πρώτους 20 ηλεκτρονικούς στην Ελλάδα). Γενικά η κατασκευή και η λειτουργία του πρώτου σταθμού τηλεοράσεως που συγκροτήθηκε το Μάιο του 1965 ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας και της σημαντικής προσφοράς ενός συνόλου ειδικών.

Αργότερα το στούντιο το μετέφεραν στο Μέγαρο του ΟΤΕ, όπου στις 23 Φεβρουαρίου του 1966 έγινε η επίσημη έναρξη της Ελληνικής Τηλεοράσεως (ΕΙΡ). Στην αρχή το πρόγραμμα ήταν διάρκειας δύο ωρών και αρχικά περιλάμβανε ειδήσεις, ντοκιμαντέρ και ταινίες (ελληνικές ή ξένες), ενώ προστέθηκε ο «Καραγκιόζης» του Σπαθάρη και η παιδική ταινία «Η Λάσυ».

Παράλληλα στις αρχές του 1966 ξεκίνησε και η τηλεόραση Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ) που αργότερα μετονομάστηκε σε τηλεόραση Υπηρεσίας Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (ΥΕΝΕΔ), μετά έγινε ΕΡΤ 2, αργότερα ΕΤ 2 και τώρα είναι γνωστή ως ΝΕΤ. Το πρώτο στούντιο τηλεοράσεως της ΤΕΔ βρισκόταν στον τρίτο όροφο του κτιρίου της ΓΥΣ και αργότερα μεταφέρθηκαν στα Τουρκοβούνια, σε ένα ειδικά διαρρυθμισμένο κτίριο σημειώνοντας ρεκόρ θεαματικότητας, απλησίαστα στη σημερινή εποχή. Το πρώτο πρόγραμμα της ΤΕΔ μεταδόθηκε από το κανάλι 10 στις 27 Φεβρουαρίου 1966.

Μετά από χρόνια η ΕΡΤ περιλάμβανε στους κόλπους της την ΕΤ 2 (παιδί της ΤΕΔ και της ΥΕΝΕΔ). Το στούντιο της τηλεόρασης της ΕΡΤ είχε ήδη μεταφερθεί στην Αγία Παρασκευή και η πομπή στους σταθμούς που βρίσκονταν εγκατεστημένοι στα βουνά της Ελλάδας (Πάρνηθα, Υμηττός, κ.λ.π.) εκπέμποντας σήμα σε όλα σχεδόν τα μέρη της χώρας μας. Τα τελευταία χρόνια υπό την γενική διεύθυνση της ΕΡΤ λειτουργεί η ΝΕΤ (παλιά ΕΤ 2) η οποία ασχολείται με τη δημοσιογραφία και η ΕΤ 1 η οποία ασχολείται με εκπαιδευτικές, αθλητικές εκπομπές και με ψυχαγωγικά προγράμματα.

Στα 33 χρόνια που λειτουργεί στην Ελλάδα η ΕΡΤ θα μπορούσε να τονισθεί η θετική προσφορά της στον τομέα του κουκλοθεάτρου και θεάτρου σκιών για τουλάχιστον μια δεκαπενταετία. Η συστηματική παραγωγή παιδικών εκπομπών (κουκλοθέατρο, καραγκιόζη κ.λ.π.) και η ίδρυση ιδιαίτερου τμήματος για το σκοπό αυτό, καθιερώθηκε τον Ιούνιο του 1978 όταν ο Νίκος Πιλάβιος ανέλαβε γενικός προϊστάμενος του παιδικού τμήματος - που μέχρι τότε υπολειτουργούσε. Δημιούργησε μια μόνιμη ζώνη παιδικών εκπομπών η οποία έκλεισε στους κόλπους

της αξιόλογες δουλειές σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία. Τον Ιούνιο του 1987 ο Νίκος Πιλάβιος παραιτείται και γενικός προϊστάμενος του παιδικού τμήματος αναλαμβάνει ο κ. Χρήστος Δημόπουλος, στη συνέχεια ο κ. Γιώργος Παπαδάκης και σήμερα ο κ. Χρήστος Ράλλης. Έδωσαν και εκείνοι ασφαλώς τον προσωπικό τους τόνο, επέβαλλαν τις προτιμήσεις και τις επιλογές τους, προσπαθώντας για το καλύτερο. Αξιόλογοι άνθρωποι συνεργάστηκαν με το παιδικό τμήμα προσφέροντας ξεχωριστές δουλειές που επηρέασαν γενιές, γενεών.

Πηγές:

1. «Η Καθημερινή, επτά ημέρες», 30 χρόνια ελληνικής τηλεόρασης.
2. Ιωάννα Μοσχονά, «Η ιστορία της ελληνικής τηλεόρασης», Αθήνα 1966
3. Συνέντευξη, Σόλων Βρυσόπουλος
4. Συνέντευξη, Νίκος Πιλάβιος

Μεθοδολογία Έρευνας

α. Στην προσπάθεια να συλλεχθούν πληροφορίες για την τρίτη περίοδο του Νεοελληνικού κουκλοθεάτρου, για την οποία ελάχιστα γνωρίζουμε λόγω ελλειπούς βιβλιογραφίας καθώς η περίοδος αυτή είναι πολύ πρόσφατη, θέλησα να συναντηθώ με εκείνους τους ανθρώπους που είχαν ασχοληθεί με το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση, δηλ. με σεναριογράφους, σκηνοθέτες, παραγωγούς, κουκλοπαίχτες, επαγγελματίες κατασκευαστές κούκλας κλπ. Μέσα από αυτές τις συναντήσεις, ανιχνεύοντας την επαγγελματική τους δραστηριότητα, δηλαδή με τι καταγίνονται και με ποιους, πότε, πως, πόσο, και γιατί ασχολήθηκαν με το κουκλοθέατρο στη τηλεόραση, το ρόλο κουκλοθεατρικών έργων, τον τρόπο προβολής και αν αυτό τελικά αποτελεί μέσο ψυχαγωγίας για το παιδί, συγκεντρώσαμε και παρατηρήσαμε στοιχεία σχετικά με το Νεοελληνικό κουκλοθέατρο της τρίτης περιόδου.

Για την καλύτερη διεξαγωγή της έρευνας συντάχθηκε ένα ερωτηματολόγιο, (παράρτημα σελ. 79) το οποίο περιλάμβανε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου έτσι ώστε να δώσει τη δυνατότητα στο συνεντευξιαζόμενο να αναπτύξει τις απόψεις του. Το ερωτηματολόγιο λοιπόν, των συνεντεύξεων έγινε με σκοπό να βοηθήσει στη μεθόδευση και οργάνωση της έρευνας που σαν στόχο είχε να εκμαιεύσει (μέσα από ερωτήσεις) τις απόψεις των ανθρώπων για το κουκλοθέατρο (ή το Θέατρο Σκιών) στην τηλεόραση και παράλληλα να συγκεντρώσει στοιχεία για τις παιδικές εκπομπές με κούκλες ή φιγούρες.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από εικοσιμία ερωτήσεις:

Συγκεκριμένα οι δύο πρώτες ερωτήσεις αναφέρονται στην επαγγελματική δραστηριότητα του συνεντευξιαζομένου και τη σχέση του με το κουκλοθέατρο και ειδικότερα με το κουκλοθέατρο στη τηλεόραση.

Οι δέκα επόμενες ερωτήσεις επικεντρώνονται στο περιεχόμενο και στο σκοπό των παιδικών εκπομπών καθώς και στο ποιες, πότε και πως παίχτηκαν (σενάριο σκηνοθεσία, παραγωγή, κατασκευή, κίνηση, παίξιμο κούκλας, παρουσιαστές, αυτοσχεδιασμοί).

Η δέκατη τρίτη ερώτηση χρησιμοποιήθηκε για να γίνει κατανοητός ο ρόλος της κούκλας στην τηλεόραση και η σχέση της με το παιδί – θεατή.

Οι δύο επόμενες ερωτήσεις εξετάζουν αν υπήρχαν παιδιά στο στούντιο (κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων) και τη σχέση τους με την κούκλα.

Με τη δέκατη έκτη προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε αν οι παραστάσεις της τηλεόρασης μπορούν να παιχτούν και σε άλλους χώρους με τις ίδιες κούκλες.

Η δέκατη έβδομη ζητάει να αναφερθούν στην προσωπική σχέση κούκλας και ηθοποιού, ενώ με την επόμενη επιδιώκεται να γίνει γνωστό αν υπήρχε μουσική και ποιος την έγραψε. Η δέκατη ένατη ερώτηση προσπαθεί να εξετάσει την προθυμία όλων αυτών των ανθρώπων που ασχολήθηκαν με το κουκλοθέατρο στη τηλεόραση να μεταφέρουν τη γνώση και την εμπειρία τους, στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η εικοστή ερώτηση αφορά τους ανθρώπους που γράφουν έργα για κούκλες, καθώς ζητάει να αναφέρουν το πρώτο τους σενάριο (για κούκλες).

Με την τελευταία ερώτηση επιχειρείται να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με την κοινωνική αναγκαιότητα του κουκλοθέατρου στην τηλεόραση και τη σημασία του στη ψυχαγωγία του παιδιού.

β. Προκειμένου να διεξαχθεί μια λεπτομερέστερη έρευνα, επεδίωξα να γνωρίσω από κοντά σημαντικές προσωπικότητες από το χώρο της τέχνης και της τηλεόρασης. Κατάφερα λοιπόν να συναντήσω εννέα αξιόλογους ανθρώπους. Συγκεκριμένα τον κ. Νίκο Γκίνη, την κ. Άννα Θεοδοροπούλου, τον κ. Νίκο Πιλάβιο, την κ. Άννα Σαντοριναίου, τον κ. Μάνθο Σαντοριναίο, την κ. Μίνα Σαρρή, τον κ. Φαίδων Σοφιανό, την κ. Χαριτομένη Σπαθάρη (που μας έδωσε όλες τις πληροφορίες για τον κ. Ευγένιο Σπαθάρη) και τον κ. Πάνο Τσαπάρα. Παρ' όλα αυτά θέλησα να επικοινωνήσω και με άλλες εξίσου σημαντικές προσωπικότητες για να διερευνήσω και τις δικές τους απαντήσεις αλλά δυστυχώς στάθηκα άτυχη γιατί ορισμένοι απουσίαζαν στο εξωτερικό (Ευγένιος Τριβιζάς, Κώστας Λαδόπουλος), ενώ για κάποιους άλλους δε μπόρεσα να μάθω καμιά πληροφορία και να τους πλησιάσω.

Ωστόσο υπήρξα τυχερή σε μια περίπτωση με την κ. Ήβη Σοφιανού, η οποία αφιέρωσε πολύτιμο χρόνο για να γράψει και να στείλει μέσω φαξ τις απαντήσεις γύρω από το ερωτηματολόγιο και να αποστείλει ταχυδρομικώς ενδεικτικό φωτογραφικό υλικό, ενισχύοντας σημαντικά το υλικό της έρευνάς μας.

Στη συνέχεια, λοιπόν, θα διερευνηθεί η δουλειά και οι απόψεις εκείνων των ανθρώπων που συνεργάστηκαν με το τμήμα παιδικών εκπομπών, πάνω στο κουκλοθέατρο, την κούκλα, την σχέση κουκλοθέατρου με τηλεόραση (ή θεάτρου σκιών) και τη θετική ή

αρνητική επίδραση του παιδιού σε σχέση με το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση. Έτσι στο Α μέρος γίνεται μια γενική αναφορά γύρω από το βιογραφικό του καθενός, ενώ στο Β μέρος αναλύουμε τις απαντήσεις γύρω από το ερωτηματολόγιο που τους δώθηκε (Το ερωτηματολόγιο το παραθέτουμε στο παράρτημα Ι)

Σημείωση: Η ανάπτυξη βασίζεται στα στοιχεία που δόθηκαν χωρίς να παρεμβάλλονται υποκειμενικές εκτιμήσεις. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι όλοι δεν απάντησαν και στις είκοσι ερωτήσεις με αποτέλεσμα σε κάποια σημεία να υπάρχουν ελλειπή στοιχεία.

Ι. ΓΚΙΝΗΣ ΝΙΚΟΣ

Α. Γεννήθηκε το 1954 στον Πειραιά. Σπούδασε γραφικές τέχνες – σκηνοθεσία και από το 1975 έως το 1980 εργάζεται ως σκηνοθέτης στην ΕΡΤ. Από το 1978 έως το 1984 εργάζεται στην ANKO ΑΕ ως Υπεύθυνος Διαφήμισης. Το 1984 ξεκινά δική του επιχείρηση με αντικείμενο τηλεοπτικές παραγωγές, διαφημιστικά spots και εκπομπές για το παιδικό τμήμα της ΕΡΤ.

Το 1987 –1988 κατορθώνει να οργανώσει 2 συνεργεία εξωτερικών γυρισμάτων, αγοράζοντας τον απαραίτητο εξοπλισμό (video, camera κ.τ.λ.). Σήμερα στην επιχείρηση λειτουργούν 2 Post Production: Video Betacam και φιλμ (μουβιόλες 16mm και 35mm) καθώς και 2 εξωτερικά συνεργεία για τις ανάγκες των δικών του παραγωγών.

Επί 5 χρόνια ασχολήθηκε με επαγγελματικά εκπαιδευτικά σεμινάρια. Επίσης από το 1987 αντιπροσωπεύει στην Ελλάδα τις παρακάτω MUSIC LIBRARIES:

MUSIC HOUSE, FOCUS – ENGLAND / TELEMUSIQUE – PARIS / SONOTON – GERMANY / JUMP – ITALY / DENNIS MUSIC – THE NETHERLANDS/ ABACO POWER HOUSE – USA.

Τα μουσικά σήματα πολλών εκπομπών του ANT1 και του MEGA καθώς και πολλών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών διαφημιστικών είναι από τις παραπάνω LIBRARIES.

Οι τηλεοπτικές παραγωγές του Νίκου Γκίνη στο παιδικό τμήμα ήταν οι εκπομπές «Λέξεις» (τηλεπαιχνίδι για παιδιά και νέους, 90 επεισόδια) και η «Ρίκι» (παιδική σειρά με κούκλες, 13 επεισόδια) οι οποίες μεταδόθηκαν από την ET 1 (άλλες τηλεοπτικές παραγωγές, παράρτημα σελ. 80).

Β. Ο Νίκος Γκίνης ασχολήθηκε με την τηλεόραση περισσότερο από ανάγκη. Στην αρχή εργάστηκε ως βοηθός σκηνοθέτη και έπειτα έκανε δικές του σκηνοθεσίες. Άνθρωπος δραστήριος, γεμάτος όνειρα ένιωθε να περιορίζεται από την συνεργασία του με την ΕΡΤ κι έτσι το 1984 παραιτείται και ανοίγει μια εταιρεία με τον φίλο και συνεργάτη του Προκόπη Μπουρνάζο (η εταιρεία ήταν «Νίκος Γκίνης, Προκόπης Μπουρνάζος»).

Οι δυο φίλοι διατηρούν καλές σχέσεις με το παιδικό τμήμα της ET 1 και κατά καιρούς συνεργάζονται με το επιτελείο του. Το 1985 η 1986 ο Νίκος Γκίνης ύστερα από πρόταση του Νίκου Πιλάβιου ο οποίος ήταν προϊστάμενος του παιδικού τμήματος, σκηνοθετεί το βιβλίο «Ρίκι» της Λίας Χατζοπούλου – Καραβία, για την ET 1 σε παραγωγή της εταιρείας τους και έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με το κουκλοθέατρο και την κούκλα.

Το βιβλίο γράφτηκε ύστερα από την επιστημονική μελέτη της συγγραφέως πάνω στην συμπεριφορά των τυφλοπόντικων. Πρόκειται για ένα εξαιρετικό βιβλίο με καταπληκτικούς χαρακτήρες το οποίο προσπαθούσε να δείξει πως αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι ένα παιδί που σκέφτεται πιο προοδευτικά και πως οι περισσότεροι θεωρούν τη διαφορετικότητα αυτή λάθος της φύσης. Ήταν ένα λάθος της φύσης μέσα σε μια οικογένεια τυφλοπόντικων το παιδί να βλέπει. Η οικογένεια στην αρχή πανικοβλήθηκε και προσπάθησε να τυφλώσει την Ρίκι βάζοντάς της ακόμη και ρετσίνι στα μάτια. Έπειτα προσπάθησαν να τρελάνουν το γιατρό της κοινωνίας τους ενώ στην συνέχεια δεν δεχόντουσαν κανέναν στο λαγούμι τους. Η Ρίκι έλεγε όλα τα στραβά που έβλεπε με αποτέλεσμα να μην την θέλει κανείς. Στο φινάλε έκανε κάτι τρομερό, για την τόσο αντικοινωνική κοινωνία της, παντρεύτηκε κάποιον από άλλη φυλή, έναν ποντικό.

Η «Ρίκι» για τον Νίκο Γκίνη πέρα από μία παιδική εκπομπή που προσφέρει ψυχαγωγία, είναι και μία προσπάθεια μεταφοράς διαχρονικών μηνυμάτων, καθώς ο ίδιος βλέπει μέσα στην οικογένεια των

τυφλοπόντικων το πρόσωπο της κοινωνίας μας, με εκείνους που έχουν προχωρημένες ιδέες (όπως η Ρίκι) και εκείνους που είναι αναχρονιστικοί (όπως τα αδέλφια της). Θα μπορούσε να συσχετίσει κάποιος σε εκείνο το λαγούμι του δάσους που γεννήθηκε η Ρίκι και τα αδέλφια της με μια οικογένεια του 1999 που ζει στην Αθήνα.

Ο Νίκος Γκίνης διαπίστωσε (μεταξύ άλλων) μέσα από κάποια ντοκιμαντέρ τα οποία μιλούσαν για τον τρόπο που λειτουργούν οι τυφλοπόντικες, ότι είναι τα πιο αντικοινωνικά ζώα. Προσπάθησε λοιπόν, και πέτυχε μέσα από τις πρόβες να φανεί αυτή η νοοτροπία την οποία στο τέλος η Ρίκι καταφέρνει να αλλάξει στην μικρή κοινωνία όπου ζει, μεταδίδοντας ένα αισιόδοξο μήνυμα ότι δηλαδή όταν αγωνίζεσαι σ' αυτήν τη ζωή πετυχαίνεις.

Το σενάριο γράφτηκε από την ίδια την Λία Χατζοπούλου - Καραβία, ενώ τα τραγούδια και τη μουσική συνέθεσε ο Δημήτρης Λέκκας πραγματοποιώντας μία καταπληκτική δουλειά στην οποία πέτυχε να βάλει τους ηθοποιούς (που έκαναν τους χαρακτήρες) να τραγουδήσουν. Τις κούκλες κατασκεύασε η Άννα Σαντοριναίου από αφρολέξ, πετσέτες, παλιά πουκάμισα, παντελόνια και άλλα πράγματα. Κίνηση και πνοή στις πιο δύσκολες κούκλες (τύπου μάπετ) έδωσε η Άννα Σαντοριναίου ενώ στις υπόλοιπες ο Νίκος Γκίνης, ο Προκόπης Μπουρνάζος, ο Γιάννης Ντάγιος, η Μικαέλα Μουζγοπούλου (οι οποίοι δεν είχαν ασχοληθεί ξανά) και άλλοι.

Ο Νίκος Γκίνης υποστηρίζει πως η κούκλα έχει μεγαλύτερη δύναμη από έναν άνθρωπο. Το παιδί ταυτίζεται πιο εύκολα με μια κούκλα απ' ό,τι με έναν άνθρωπο. Είναι πιο φιλική και περισσότερο αγαπητή στα παιδιά. Το κουκλοθέατρο μέσα στην τηλεόραση μπορεί να ψυχαγωγήσει τα παιδιά αρκεί να υπάρχει ένα καλό βιβλίο ή ένα καλό σενάριο.

Η «Ρίκι» δεν ήταν ζωντανή παιδική εκπομπή και στα γυρίσματα δεν υπήρχαν παιδιά. Στην τηλεόραση προβλήθηκε περισσότερο από πέντε φορές, ενώ η Λία Χατζοπούλου Καραβία ανέβασε την «Ρίκι» και σ' ένα θέατρο στο δήμο της Νέας Σμύρνης (αλλά με διαφορετική παραγωγή). Οι κούκλες της παιδικής σειράς φυλάγονται στο σπίτι του Νίκου Γκίνη (φωτογραφίες γύρω από το έργο, παράρτημα Ι σελ.114).

Ήταν μια προσπάθεια δυο ανθρώπων (Γκίνης, Μπουρνάζος) εκείνη την εποχή να ασχοληθούν με κάτι διαφορετικό και έτσι έκαναν για πρώτη φορά μια παιδική εκπομπή με κούκλες. Από εκεί και πέρα ακολούθησαν άλλους δρόμους. Ο Νίκος Γκίνης ασχολείται πλέον μόνο ντοκιμαντέρ που έχουν σχέση με την Μικρά Ασία και τον πολιτισμό.

Σήμερα μετά από δέκα χρόνια σκέφτεται να ασχοληθεί και πάλι με το παιδικό πρόγραμμα κάνοντας ένα παιδικό κινούμενο σχέδιο με το φίλο του Προκόπη Μπουρνάζο.

Σημείωση: - Τα τραγούδια της παιδικής σειράς «Ρίκι» παρατίθενται στο παράρτημα Ι σελ.87
- Τα πρώτα σκίτσα της παιδικής σειράς «Ρίκι» παρατίθενται στο παράρτημα Ι σελ. 92

II. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ANNA

A. Επηρεασμένη από τον πατέρα της που ήταν σκηνοθέτης και δημοσιογράφος αλλά και από τη συχνή επαφή της με το χώρο των πλατό η παιδική ψυχή της μαγεύτηκε και σαγηνεύτηκε από την σκηνοθεσία. Η σκηνοθεσία εκείνη εμπεριείχε το οπερατρίς ή αλλιώς «Camera Woman». Καθοριστικό πλαίσιο της επιλογής της ήταν μια ταινία με τίτλο «Αμερικάνικη νύχτα» του Τρυφό καθώς και μια επίσκεψή της όταν ήταν 13 ετών σε ένα στούντιο όπου έζησε από κοντά τα μηχανήματα και τους ανθρώπους που κρυβόταν πίσω από τις κάμερες. Έτσι η σκηνοθεσία κερδίζει μια για πάντα τη ψυχή της και από το 1971 έως το 1976 σπουδάζει σκηνοθεσία, σκηνογραφία και ενδυματολογία στην ιδιωτική σχολή του Ιωαννίδη στην Αθήνα.

Από εκεί και πέρα ξεκινά ως βοηθός σκηνοθέτη στο ελεύθερο κύκλωμα όπου κάνει διάφορα σίριαλ. Το 1981 μπαίνει στην ΕΡΤ ως βοηθός σκηνοθέτη στην υποδιεύθυνση παραγωγής η οποία περιλάμβανε διάφορα τμήματα (μορφωτικό, μουσικό, κ.λ.π.) μεταξύ αυτών και το παιδικό. Σκηνοθετεί το «Γύρω - γύρω όλου» (1986-1987), το «Ζαπατράκ-βακ» (1993-1994), και την «Κολοκυθοκοντούμπα» (1995-1996).

Εκεί ξεκινά ως βοηθός σκηνοθέτη σε δυο παιδικά σίριαλ την «Ιφιγένεια» και «ο θησαυρός της Βαγίας», ενώ στη συνέχεια σκηνοθετεί τρεις παραγωγές. Είναι πάρα πολλές οι εκπομπές που έχει σκηνοθετήσει όπως το «Ημίωρο μαγκαζίνο» (παρουσιαστές παιδιά/ θέματα που αφορούσαν τα παιδιά) το 1990, «το παιδί με τη σάλπιγγα» με την Ντόρα Βολανάκη και τον αείμνηστο Βρετάκο του 1989, «ευτυχισμένες μέρες» (μουσικό πρόγραμμα) του 1991-92 κ.α. Με το παιδικό τμήμα συνεχίζει τη συνεργασία της μέχρι και σήμερα.

B. Είναι σκηνοθέτης στην ΕΡΤ 1 εδώ και 18 χρόνια. Ο σκηνοθέτης είναι, θα λέγαμε μεταφορικά, ο μαέστρος που όχι μόνο διευθύνει ένα ήδη γραμμένο έργο αλλά πολλές φορές το ενορχηστρώνει και το εκτελεί αφού πρώτα το επεξεργαστεί. Με άλλα λόγια ένα σενάριο κατά την διάρκεια ενός γυρίσματος και στο τελικό μοντάζ πολλές φορές αλλάζει (από τον σκηνοθέτη) προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για την τηλεόραση.

Με την είσοδο της στην κρατική τηλεόραση (ΕΡΤ 1) έρχεται σε επαφή με το παιδικό τμήμα εκπομπών και κάνει διάφορες παραγωγές ως βοηθός σκηνοθέτη. Ο ζήλος, η αφοσίωση και η αγάπη προς τη δουλειά της, την οδηγούν πολύ γρήγορα στις δικές της σκηνοθεσίες. Εκεί όσον αφορά το τμήμα των παιδικών εκπομπών, σκηνοθετεί από

τις 27 Σεπτεμβρίου μέχρι τον Ιούλιο του 1987 το «Γύρω-γύρω όλοι» για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, το οποίο μεταδιδόταν από Δευτέρα ως και Παρασκευή - εκτός Τετάρτης - στις 10:30 το πρωί. Η ιδέα για την παιδική εκπομπή της κυρίας Βίκης Κουλουμπή, νηπιαγωγός, η οποία έφερνε στο πλατό τα παιδιά της τάξης της (γύρω στα 7 με 8 παιδιά, ωστόσο πολλές φορές ο αριθμός αυτός αυξανόταν) και έπαιζαν δύο φορές την εβδομάδα γνωστά παραμύθια με γαντόκουκλες του εμπορίου (με το πλαστικό κεφάλι).

Βασικός εμπνευστής ήταν και ο Γιάννης Ζουγανέλης, ο οποίος κατά την διάρκεια της εκπομπής μελοποιούσε ποιηματάκια ή τραγουδάκια που έστελναν μέσω αλληλογραφίας παιδιά, ενώ είχε αναλάβει και τη μουσική επιμέλεια όλης της εκπομπής. Παράλληλα υπήρχαν και δυο βασικοί πρωταγωνιστές κούκλες, που συμμετείχαν σε όλο το πρόγραμμα έχοντας δράση και λόγο ύπαρξης μέσα σ' αυτό – μιλούσαν με τον κύριο Ζουγανέλη ή με τα παιδιά και έδιναν τη κατεύθυνση για το τι θα ακολουθήσει μετά όπως τραγούδι, χειροτεχνία κ.λ.π. Επίσης υπήρχαν και τρεις παρουσιάστριες η Χρύσα Σπηλιώτη, η Νατάσα Ζούκα και η Ανέτα Παπαθανασίου οι οποίες με την βοήθεια των παιδιών χωρίς να χρησιμοποιήσουν κούκλες ανέβασαν κατά τη διάρκεια του χρόνου μεγάλα παραμύθια σε διασκευή όπως «Ομήρου Οδύσσεια», «Καρυοθραύστης». Γενικά το πρόγραμμα χωριζόταν σε πολλά μέρη που συμμετείχαν παιδιά και κούκλες όπως, μουσική, τραγούδι, θεατρικό παιχνίδι, κουκλοθέατρο, παραμύθια, επετειακές κατασκευές, χειροτεχνίες ακόμα και μαγειρική. Το «Γύρω – γύρω όλοι» αποτέλεσε μια εκπομπή σταθμό για την ΕΡΤ 1 και διήρκεσε τρία χρόνια (το 1988-1989 την σκηνοθεσία αναλαμβάνει η Μάχη Λιγορικιώτη).

Η επόμενη μεγάλη δουλειά με κούκλες ήταν το «Ζαπατράκ - βακ» το 1993 - 94 σε κείμενα του Λαδόπουλου και σενάριο, σκηνοθεσία της Θεοδωροπούλου. Ο κ. Λαδόπουλος έγραφε τα σκετσάκια τα οποία δεν είχαν κάποια θεματολογία ή εξελικτική σειρά και η κ. Θεοδωροπούλου τα επεξεργαζόταν, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια ιστορία που να έχει εξέλιξη και νόημα. Με άλλα λόγια η δομή μιας ιστορίας και ο τρόπος με τον οποίο γυριζόταν προσδιόριζαν και προσδιορίζουν το σενάριο. Σε καμία περίπτωση δεν επρόκειτο για διασκευή των κειμένων, αλλά για δομή σεναρίου και καθορισμό των γυρισμάτων το λεγόμενο ντεκουπάζ, αν δηλαδή το πλάνο θα είναι γενικό, μακρινό ή κοντινό και γενικά το που θα στηθεί η κάμερα για να πάρει μια συγκεκριμένη σκηνή. Στο «Ζαπατράκ-βακ» υπήρχαν 4 ταμπλό που δήλωναν και ένα διαφορετικό σκηνικό, τα οποία αφού τα

γύριζαν γκρουπαριστά (δηλ. γυρίζανε κάθε σκηνή χωριστά), στην συνέχεια η κ. Θεοδωροπούλου τα μοντάριζε έτσι ώστε να μουν σε μια σειρά και να δημιουργηθεί το σενάριο (δηλ. ποιες σκηνές θα περιλάμβανε κάθε επεισόδιο).

Ήταν, λοιπόν, ένα ωριαίο καθημερινό πρόγραμμα το οποίο μεταδιδόταν στις 1:00 ή 1:30 το μεσημέρι, με μεγάλες κούκλες όπερας τις οποίες έπαιζαν συνήθως, δυο άνθρωποι μαζί (ο ένας ανοιγόκλεινε το στόμα και ο άλλος έδινε κίνηση στην κούκλα χρησιμοποιώντας τα χέρια και το σώμα του). Η εξέλιξη της ιστορίας βασιζόταν σε διάφορα πειράγματα που έκαναν είτε οι κούκλες στην παρουσιάστρια και αντίστροφα, είτε οι κούκλες μεταξύ τους. Πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν δυο κούκλες, ο Έκτορας και η Άγκα (γάτες) όπου εκείνος διαρκώς την ενοχλούσε (π.χ. της έριχνε τα απλωμένα ρούχα της μπουγάδας). Εκτός από την ιστορία με τις κούκλες, η παρουσιάστρια, χωρίς να παρεμβαίνει ουσιαστικά στα δρώμενά τους (και αντίστροφα), διηγιότανε διάφορα παραμύθια και οι κούκλες παρακολουθούσανε.

Μια ακόμα σημαντική δουλειά με σενάριο, σκηνοθεσία της κ. Θεοδωροπούλου και κείμενα Λαδόπουλου, ήταν η «Κολοκυθοκοντούμπα», το 1995 – 96, ένα τριαντάλεπτο πρόγραμμα το οποίο περιείχε κουκλοθέατρο (για 15 με 20 λεπτά), παραμύθι ή σκετς. Μια εκπομπή σπονδυλωτή που περιλάμβανε αναλυτικότερα τα εξής κομμάτια:

α) Ένα περίεργο επιστήμονα (που τον έκανε ο κ. Λαδόπουλος), ο οποίος παρουσίαζε περίεργα φυτά και ζώα, όπου το 50% των φυτών ήταν υπαρκτά ενώ τα ζώα ήταν όλα ανύπαρκτα. Ο κ. Λαδόπουλος σχεδίαζε τα σκίτσα για τις κούκλες.

β) Παραμύθια που έγραφε ο κ. Λαδόπουλος και ενσαρκώνονταν από δυο κουκλοπαίκτες (χωρίς κούκλες) οι οποίοι μεταμφιέζονταν και υποδύονταν ρόλους του παραμυθιού.

γ) «Ιστορίες μιας εικόνας» δηλ. μέσα από ένα πίνακα ζωγραφικής δημιουργούσαν και ζωντάνευαν μια ιστορία.

Όλα τα παραπάνω θέματα διαρκούσαν το πολύ 3 με 4 λεπτά ενώ ο κυρίως κορμός, που ήταν μια εμπεριστατωμένη ιστορία με κούκλες, διαρκούσε 15 με 20 λεπτά σπασμένο όμως ανάμεσα στα παραπάνω κομμάτια. Οι ήρωες της «Κολοκυθοκοντούμπας» ζούσαν στην φύση ή στο κάστρο. Στο φρούριο έμενε ένα παππούς ο οποίος ήταν παλιά ιππότης και έκανε τον βαρήκοο, μαζί του ζούσε η εγγονή του η Άγκα (γάτα). Εκείνη δεν του έμοιαζε καθόλου και ήταν ερωτευμένη με τον κεντρικό ήρωα τον Έκτορα, έναν πανέξυπνο γάτο που δεν της έδινε καμία σημασία μέχρι την ημέρα που εμφανίστηκε ο αντίζηλός του, ένας γάτος μάγκας – του δρόμου – με το ένα μάτι κατεβασμένο γεμάτο

γρατσουνιές ο οποίος ήθελε να παντρευτεί την Άγκα. Για χάρη της παίζανε μέχρι και μποξ σε ένα ρινγκ που είχε στηθεί από το συνεργείο (οι κούκλες φοράγανε γάντια του μποξ).

Έτσι δημιουργείται ένα ερωτικό τρίγωνο και η ιστορία αναπτύσσεται μέσα από κωμικά στοιχεία. Ενώ, παράλληλα εξελίσσονται και οι ιστορίες των υπολοίπων ηρώων όπως του Τρίκι-Πρικ που τον ερωτεύεται ένα σκουλήκι (κούκλες από γάντι) και στο τέλος παντρεύονται ή ενός λαγού που γνώρισε μια λαγουδίνα και αγαπήθηκαν σφόδρα.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι ίδιοι ήρωες του «Ζαπατράκ-βακ» συνέχισαν και στην «Κολοκυθοκοντούμπα» (ωστόσο προστέθηκαν και καινούργιοι) όπως ο Έκτορας, ο γάτος που άνοιγε την εκπομπή με το γνωστό «νιάουρ» σαν το λιοντάρι της Μέτρο – γκόλντεν του Μάγιερ, η Άγκα, ο Τρίκι-Πρικ, το σκουλήκι και ο ιππότης. Ο παππούς ήταν στα τελευταία επεισόδια του «Ζαπατράκ-βακ» και είχε κάνει μάλιστα πάρτι (με φωτορυθμικά) στο κάστρο, ενώ στην «Κολοκυθοκοντούμπα» πήρε μεγαλύτερο ρόλο. Οι κούκλες αυτές ήταν είτε όπερας είτε γαντόκουκλες. Άλλοτε πάλι ζωγραφίζοντας στο χέρι δημιουργούσαν ήρωες. Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε ποιοι κατασκεύαζαν τις κούκλες ωστόσο, κάποιες από αυτές τις έκανε ο κ. Λαδόπουλος. Κίνηση, φωνή και ζωή στις κούκλες έδιναν διάφοροι κουκλοπαίχτες, οι οποίοι έκαναν παραπάνω από μια φωνή. Στο «Γύρω – γύρω όλοι» άλλοι έπαιζαν τις κούκλες όπως η Βίκυ Κουλουμπή, Χρύσα Σπηλιώτη, Ανέτα Παπαθανασίου και άλλοι δάνειζαν την φωνή τους όπως, Ματίνα Καρά, Γιώργος Γιωγκλέρης. Επιπλέον, σε καμία από τις τρεις εκπομπές δεν υπήρξαν δυσκολίες συντονισμού κούκλας και ηθοποιού.

Αυτοσχεδιασμοί δεν υπήρξαν ούτε στο «Ζαπατράκ-βακ» ούτε στην «Κολοκυθοκοντούμπα» ήταν όλα προσχεδιασμένα δηλαδή γίνονταν πρόβες για το που θα στηθεί η κούκλα, τι θα πει ακόμα και το πώς τα λεγόμενά της θα εκφωνηθούν. Ακόμα και στο «Γύρω-γύρω όλοι» όπου, μόνο εκεί, παραβρίσκονταν και συμμετείχαν παιδιά δεν υπήρξαν αυτοσχεδιασμοί, καθώς η εκπομπή δεν προβαλλόταν σε απ' ευθείας μετάδοση όπως και οι δυο προηγούμενες. Στην τηλεόραση δεν γίνονται αυτοσχεδιασμοί δεν μπορεί κάποιος να παρουσιαστεί στο πλατό και να κάνει ότι θέλει, έχει συγκεκριμένη πορεία μέσα στο χώρο και θέση από την οποία θα πει το κείμενο. Ωστόσο συχνά το κείμενο δεν ακολουθείται κατά γράμμα, όταν υπάρχει διάλογος μεταξύ δυο παρουσιαστών. Εκείνο όμως που δεν μπορεί να αφαιρεθεί σε όλο το κείμενο είναι οι δυο ή τρεις τελευταίες λέξεις μιας φράσης διότι

αποτελεί ατάκα για να μιλήσει ο επόμενος. Θα μπορούσε λοιπόν να λεχθεί ότι στην τηλεόραση υπάρχουν «ελεγχόμενοι» αυτοσχεδιασμοί.

Μια βασική αρχή που εξακολουθεί να υπάρχει στο παιδικό τμήμα της ET1 είναι ότι τα παιδικά προγράμματα πρέπει κατεξοχήν να είναι ψυχαγωγικά. Συνεπώς ο σκοπός και των τριών προγραμμάτων ήταν καθαρά να ψυχαγωγήσουν το παιδικό κοινό. Η ET1 δεν είναι εκπαιδευτική τηλεόραση παρ' όλα αυτά πολλές φορές μέσα από την ψυχαγωγία περνάει μηνύματα με την βαρύγδουπη έννοια ή μηνύματα απλά αλλά ουσιώδη όπως, να διατηρούμε το περιβάλλον καθαρό. Το παιδικό τμήμα ποτέ δεν έκανε μια εκπομπή για να περάσει μηνύματα αλλά για να ψυχαγωγήσει τα παιδιά. Οι τρεις εκπομπές χρησιμοποίησαν και κούκλες για να κερδίσουν και να ψυχαγωγήσουν το παιδικό κοινό, καθώς είναι κοινά παραδεκτό, ότι το παιδί αναπτύσσει μια ιδιαίτερη σχέση με την κούκλα και πιο εύκολα ταυτίζεται με αυτήν απ' ότι με έναν ζωντανό ήρωα.

Κάνοντας παιδικές εκπομπές και δουλεύοντας σχεδόν με όλα τα υλικά, η κ. Θεοδωροπούλου διαπίστωσε ότι για να δημιουργηθεί ένα καλό παιδικό πρόγραμμα πρέπει όλοι οι συντελεστές να προσπαθήσουν να προσεγγίσουν το θέμα σαν να ήταν παιδιά. Με άλλα λόγια να αποστασιοποιηθούν από το ρόλο και τη θέση του μεγάλου και μοιραία να νιώσουν παιδιά, έτσι ώστε να δουν εκείνες τις σχέσεις και τις έννοιες που συνάπτουν και αποκομίζουν τα παιδιά - θεατές σε σχέση με τον ήρωα. Τότε μόνο θα αποφευχθεί ο κίνδυνος να ταυτιστούν τα παιδιά με αρνητικά πρότυπα – κούκλες και να διατηρηθεί η ψυχική τους ηρεμία.

Η κούκλα σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να πάθει κακό, δεν πρέπει να είναι θύμα, αντίθετα όλα όσα της συμβαίνουν είναι ανάγκη να γίνονται μέσα από κωμικές καταστάσεις, ώστε το παιδί να νιώθει ευχάριστα. Είναι, λοιπόν, πολύ σημαντικό, και υποχρέωση όλων να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η ψυχολογία του παιδιού όταν πρόκειται για εκπομπές παιδικές.

Αναμφίβολα τα παιδιά αναπτύσσουν μια μοναδική σχέση με την κούκλα και όσο πιο μεγάλα είναι (4 έως 7 χρονών) τόσο περισσότερο ανταποκρίνονται στα δρώμενά της. Είναι πραγματικά δύσκολο για ένα παιδί κάτω των τριών ετών να συγκεντρώσει την προσοχή του και να παρακολουθήσει κουκλοθέατρο χωρίς να κινηθεί. Είναι φυσικό να διασπάται η προσοχή του όπως και να αγγίζει το ανδρείκελο για να το γνωρίσει. Παρατήρησε ότι τα παιδιά στο «Γύρω – γύρω όλοι» γνώριζαν ότι υπήρχε πίσω από το κουκλοθέατρο, ήταν μνημένα στην όλη διαδικασία. Παρ' όλα αυτά όταν έβγαιναν οι κούκλες εκείνη τη στιγμή

δεν υπήρχε τίποτε άλλο παρά μόνο οι κούκλες που ζωντάνευαν και τα παρέσερναν σε έναν κόσμο μαγικό και όλα τα παιδικά προσωπάκια με μιας έλαμπαν από χαρά.

Η κ. Θεοδωροπούλου πιστεύει ότι το κουκλοθέατρο μέσα από την τηλεόραση μπορεί να ψυχαγωγήσει το παιδί αν και το μετατρέπει σε παθητικό θεατή καθώς του αφαιρεί την δυνατότητα να διαμορφώσει την συνέχεια της ιστορίας έστω με ένα ναι ή ένα όχι. Παρ' όλα αυτά, το κουκλοθέατρο της τηλεόρασης μπορεί μέσα από την ψυχαγωγία, να περάσει σημαντικές αξίες, μηνύματα και να δώσει την δυνατότητα στο παιδί να αλλάξει την συνέχεια της ιστορίας με έμμεσους τρόπους, όπως να στείλει ένα γράμμα ή να τηλεφωνήσει στην εκπομπή. Υποστηρίζει ότι πρέπει να υπάρχουν παιδικές ζώνες κατά ηλικία για να καλύπτονται οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα όλων των παιδιών. Οι ζώνες κατά ηλικία είναι οι εξής:

α) Από 3 έως 6 ετών

β) Από 6 έως 9 ετών

γ) Από 9 έως 12 ετών

δ) Από 12 έως 15 ετών

ε) Από 15 έως 18 ετών

στ) Από εδώ και πέρα μπαίνουμε στη ζώνη των ενηλίκων όπου εκεί είναι όλα «φλάτ» (επίπεδα).

Δημιουργούνται συνεπώς 5 ζώνες για την παιδική και εφηβική ηλικία. Η παιδική ζώνη έχει ένα δύσκολο και ιδιαίτερα ευαίσθητο κοινό γι' αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή κατά την επιλογή των εκπομπών. Όσον αφορά τη ζώνη ηλικίας από 3 έως 6 ετών, πρέπει να έχει ως κεντρικό πυρήνα το κουκλοθέατρο. Στην κρατική τηλεόραση, τα τελευταία χρόνια, η ζώνη των παιδικών προγραμμάτων έχει συρρικνωθεί αρκετά ενώ στην ιδιωτική τηλεόραση είναι ανύπαρκτη. Για πολλά χρόνια ή ΕΡΤ1 είχε παιδικό πρόγραμμα το οποίο διαμόρφωσε γενιές, γενεών. Υπάρχουν ακόμα παιδιά που θυμούνται την «Μάγια την μέλισσα», τον «Παραμυθά», το «Γύρω – γύρω όλοι». Δυστυχώς σήμερα δεν υπάρχει η ανάλογη ανταπόκριση στο κάλεσμα των παιδιών από τη στιγμή που οι παιδικές διαφημίσεις απαγορεύτηκαν με αποτέλεσμα να μειωθούν στο ελάχιστο οι παιδικές εκπομπές για λόγους καθαρά οικονομικούς.

Σημείωση: Συνοπτική παρουσίαση των παραπάνω εκπομπών σελ. 113, 124

III. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΟΦΙΑΝΟΥ (Φαίδων ⁽²⁾ και Ήβη ⁽¹⁾ Σοφιανού) {1}

A. Γεννήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη από πατέρα Έλληνα και μητέρα Γερμανίδα (Δήμος και Μπριγκίττε Σοφιανού). Εκεί δημιουργήθηκε το κουκλοθέατρο της οικογένειας Σοφιανού όταν οι γονείς αποφάσισαν αντί να χαρίσουν μια κούκλα στο μόλις 1 ετών παιδί τους Φαίδων να του φτιάξουν δύο ή τρεις κούκλες για να το ψυχαγωγούν. Το ίδιο ακριβώς έκαναν και για το δεύτερο παιδί τους την Ήβη. Αργότερα τα δύο παιδιά από απλοί θεατές έγιναν ενεργά μέλη του κουκλοθιάσου ως βοηθοί. Ήταν περισσότερο ο ενθουσιασμός ότι έπαιζαν στις παραστάσεις που τους έδινε την αίσθηση της μαγείας, (ο Φαίδων Σοφιανός ήταν 9 ετών και η Ήβη Σοφιανού 12 ετών) παρά η πλήρης συνηθειοποίηση του τι ακριβώς κάνουν.

Αυτό το κουκλοθέατρο με το αρχικό όνομα «Μικρή σκηνή» είχε καταρχήν γερμανικές προδιαγραφές και βασιζόταν σε ένα κεντρικό ήρωα τον Κάσπερ με την γιαγιά και τον φίλο του. Ένα βασικό τρίο που μέσα από τις περιπέτειές τους περνούσε διάφορα μηνύματα. Ο θιάσος πολύ γρήγορα μεγάλωσε και σήμερα κλείνει στους κόλπους του πάνω από 7.000 κούκλες.

Η οικογένεια Σοφιανού κάποια στιγμή έρχεται στην Ελλάδα και συνεχίζει το κουκλοθέατρο στο Γερμανικό Ινστιτούτο Γκαίτε στην Αθήνα. Η Ήβη Σοφιανού τελειώνει το ελληνικό δημοτικό και τη γερμανική σχολή Αθηνών (το γυμνάσιο) και γύρω στο 1978 η οικογένεια της συνεργάζεται με την Ελληνική τηλεόραση. Εκείνη το 1983 τελειώνει την θεολογική σχολή Αθηνών και πηγαίνει για σπουδές στην Αγγλία (για τηλεόραση και ραδιόφωνο). Το 1984 επιστρέφει στην Ελλάδα και τότε ξεκινά για την οικογένεια Σοφιανού μια έντονη παραγωγή προγραμμάτων στην ελληνική τηλεόραση (πρέπει να σημειωθεί ότι επί σειρά δέκα ετών είχαν παραγωγή παραμυθιών από όλο τον κόσμο για τη γερμανική τηλεόραση).

Οι σημαντικότερες παραγωγές τους από το 1984 μέχρι σήμερα είναι: η «Φρουτοπία» (1984-85) του Ευγένιου Τριβιζά στην ΕΤ 1, η «Χίλιοποδαρούσα» στην ΕΤ 1, τα «Παραμύθια του Ευγένιου Χρυσοβελόνη» στην ΕΤ 2 (με τον Σταύρο Ξενίδη στον βασικό ρόλο) σε σενάριο Ζωής Βαλάση και Μπριγκίττε Σοφιανού. Οι «Μύθοι

{1}. Αναφέρουμε μόνο τα δύο πρόσωπα γιατί εκείνοι μας έδωσαν για τις παιδικές εκπομπές με κούκλες και γενικότερα για την πορεία του κουκλοθιάσου της οικογένειας Σοφιανού με την επωνυμία «Μικρή Σκηνή».

Αισώπου» στην ET 1 σε κείμενα και σενάριο της Ήβης Σοφιανού, «Στούντιο Φούσκου» τηλεπαιχνίδι με 60% θεαματικότητα, «Παραμύθια με χορό» (μουσική και μπαλέτο) του Ευγένιου Τριβιζά και μουσική του Τάκη Δημητρακόπουλου. «Του κουτιού τα παραμύθια» σε κείμενα και σενάριο της Ήβης Σοφιανού, «Το μυστικό του Μπρούμ» τηλεπαιχνίδι στην ET 2 σε κείμενα, σενάριο Ήβη Σοφιανού, την εκπομπή παρουσίαζαν η Ήβη Σοφιανού, η Γ. Υφαντή, ο Μ. Μητρούσης, ο Π. Χαϊκάλης και ο Θ. Παπαδόπουλος. «Αλλάξτε το χώρο» τηλεπαιχνίδι στην ET 2 σε σενάριο Μπριγκίττε Σοφιανού (παρουσιάστρια η Ήβη Σοφιανού), «Ψαροκωστούλα αγάπη μου» μια εκπομπή πολιτικής σάτιρας στον ANT 1 η οποία προβάλλονταν μετά τις ειδήσεις σε κείμενα, σκηνοθεσία Ήβη Σοφιανού και σενάριο Ήβη Σοφιανού και Γ. Καλαμίτσης. «Κλείτος και Σία» στην ET 1 (προβάλλονταν τα 2 τελευταία χρόνια) σε σενάριο Ήβη Σοφιανού και «Κικιρίκου» μια καθημερινή πρωινή εκπομπή στην ET 1 (η εκπομπή παίχτηκε στις αρχές του 1998, αλλά διεκόπη λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων από την ET 1).

Την σκηνοθεσία σε όλες σχεδόν τις εκπομπές την είχε αναλάβει ο Φαίδων Σοφιανός, ωστόσο ορισμένες από αυτές τις σκηνοθέτησαν ο Νίνος Ελματζόγλου και η Ήβη Σοφιανού. Εκτός από αυτές τις εκπομπές είχαν την παραγωγή του «Δορυφόρου ANT 1 ΚΙΠ» στον ANT 1 και το «Disney Club» στο Mega channel το οποίο παίζεται τα τέσσερα τελευταία χρόνια (κείμενα της Ήβης Σοφιανού, σκηνοθεσία Φαίδων Σοφιανού). Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι η Ήβη Σοφιανού έχει μεταφράσει πολλές σειρές που μεταγλωττίστηκαν τα τελευταία χρόνια όπως ο «Υπαστυνόμος Ρεξ» στο ΣΚΑΙ και τα παραμύθια. Έχει επίσης συμμετάσχει σε εκπομπές όπως ήταν το σώου του μήνα με τον Πάριο, Βίσση, Καρβέλα, Γαλάνη, Α. Σακελάρης κ.α. ως gest με την Ροζαλία και στη κυριακάτικη live με παρουσιαστές τον Δ. Κωνσταντάρα και την Ε. Ακρίτα.

Σήμερα σχεδιάζεται ένα μουσείο κουκλοθεάτρου ίσως το πρώτο στην Ελλάδα από την οικογένεια Σοφιανού: «Πιστεύω ότι εκτός από τη δική μας συλλογή που περιγράφει μια σχετικά μεγάλη γκάμα και τεχνοτροπία, θα μπορέσουμε πολύ σύντομα από την έναρξη αυτών των δραστηριοτήτων να μιλήσουμε και να αναφέρουμε ανθρώπους που έχουν τεχνικές στο εξωτερικό. Ο Χένσον, που βέβαια δεν ζει αλλά η επαφή με την κόρη του θα μας επέτρεπε να παρουσιάσουμε αυτό το είδος κούκλας, αλλά κυρίως με τους Γερμανούς που έχουν καθαρά θεατρική κούκλα ακόμα και σήμερα» μας εξηγεί ο Φαίδων Σοφιανός.

B₍₁₎ Η Ήβη Σοφιανού δεν ασχολήθηκε με το κουκλοθέατρο για να κάνει καριέρα, αλλά γιατί το λάτρεψε, γιατί αποτέλεσε μέρος της καθημερινής της ζωής. Στην αρχή οι γονείς της ετοίμαζαν τις κούκλες, τα ρούχα, τα έργα και γενικά όλα τα στάδια μιας παράστασης ως γνήσιοι κουκλοπαίχτες. Επηρεασμένη από την οικογένεια της, γοητευμένη από τον ονειρικό κόσμο της κούκλας γράφει σε ηλικία, μόλις, 10 ετών το πρώτο σενάριο που ήταν μια χριστουγεννιάτικη περιπέτεια. Ξανάγραψε επαγγελματικά για την τηλεόραση, τους «Μύθους του Αισώπου».

Είναι από τους τυχερούς ανθρώπους όπου η δουλειά είναι μαζί και το χόμπι της. Γράφει, σκηνοθετεί αλλά εκείνο που λατρεύει πάνω από όλα είναι το παίξιμο της κούκλας. Τα έργα που την απογειώνουν πραγματικά είναι εκείνα που πρωταγωνιστές είναι κούκλες. Στην οικογένεια Σοφιανού το κάθε μέλος έχει και ένα ρόλο, ο πατέρας (ο Δήμος Σοφιανός) καθορίζει τα πρόσωπα των κουκλών, η μητέρα (Μπριγκίτε Σοφιανού) τα ρούχα, ο αδελφός της (Φαίδων Σοφιανός) την μουσική και την σκηνοθεσία και η Ήβη Σοφιανού το κείμενο και το παίξιμο. Και τα 4 μέλη της οικογένειας, παίζουν τις κούκλες (κατά καιρούς, ανάλογα με τις ανάγκες μας παραστάσεις στις κούκλες έπαιζαν και μερικοί φίλοι που ήθελαν να αποκτήσουν αυτή την εμπειρία).

Με την τηλεόραση ασχολήθηκαν το 1975-76 ύστερα από μια πρόκληση – πρόσκληση της ΕΤ1. Οι εκπομπές τους ήταν ως επί το πλείστον παραμύθια και τηλεπαιχνίδια με σκοπό την επιμόρφωση και την ψυχαγωγία του παιδιού. Ήταν, λοιπόν, παιδικές εκπομπές (εκτός από την «Ψαροκωστούλα») οι οποίες μεταδίδονταν όλες τις μέρες της εβδομάδας συνήθως τα απογεύματα και διαρκούσαν γύρω στα 25 λεπτά. Η παρουσίασή τους γινότανε άλλοτε από κούκλες ή από ηθοποιούς και άλλοτε από ηθοποιούς και κούκλες («Χίλιοποδαρούσα» / Πιλάβιος και κούκλες Ροζαλία και Τιμολέων, «Παραμύθια με χορό» / παιδιά και δασκάλα Ροδόπη Κούβαρη, «Παραμύθια Ευγένιου Χρυσοβελόνη» / Ξενίδης, Τζούς Ευείδη, Δημήτρης Τάρλου και κούκλες, «Μύθοι Αισώπου» / κούκλες, «Φρουτοπία» / κούκλες, «Του κουτιού τα παραμύθια» / κοριτσάκι και κούκλες, «Στούντιο Φούσκοι» / ηθοποιοί σε κούκλες, «Αλλάξτε το χώρο» / ηθοποιοί μέσα σε δέντρα και κούκλα, «Κλείτος και Σία» / ηθοποιοί, 2 κούκλες και 1 σκύλος ο Λάνς, «Κικιρίκου» / παρουσιαστές και ηθοποιοί σε κόκορα). Αυτοσχεδιασμοί συνήθως γίνονταν όταν έπαιζε η Ήβη Σοφιανού ντυμένη κούκλα (Φούσκος και κοκ). Παιδιά, στο στούντιο, υπήρχαν μόνο στα τηλεπαιχνίδια όπου και εκεί η κούκλα έκλεβε την παράσταση, τα

παιδιά μαγεύονταν ακόμα και όταν η κούκλα (κάποιες φορές) δεν συμμετείχε.

Η κούκλα είναι ένα πολύ ξεκάθαρο μέσο, είναι ένα σύμβολο και η διαμόρφωση του χαρακτήρα της εξαρτάται από τον κουκλοπαίχτη (καλή, κακή, ονειρώδεις, μαγική). Ένα παιδί – θεατής αντιλαμβάνεται αμέσως το ρόλο της κούκλας γιατί εκείνη την στιγμή δεν βλέπει απλά μια παράσταση αλλά ζει το έργο. Οι κούκλες αναλαμβάνουν να κάνουν γκάφες, να κάνουν κάτι καλό ή κακό και ανταμείβονται ή τιμωρούνται προς χάριν του θεατή. Μέσα από τα δρώμενα επέρχεται το δίδαγμα και η κάθαρση, δίδεται ο «μπούσουλας», που χρειάζεται ένα παιδί για να προχωρήσει. Αναμφίβολα τα παιδιά λατρεύουν τις κούκλες, και αυτό μπορεί κάποιος να το παρατηρήσει από τον τρόπο που παίζουν με αυτές. Η κούκλα, λοιπόν, ψυχαγωγεί το παιδί ακόμα και μέσα από την τηλεόραση (όπου το παιδί είναι παθητικός δέκτης) αρκεί να είναι μια δουλειά άρτια η οποία πάνω απ' όλα σέβεται την ύπαρξη του παιδιού. Συνεπώς, όπως πολύ σωστά μας είπε η Ήβη Σοφιανού «Δεν προβάλεις το κουκλοθέατρό σου, για να προβληθείς εσύ ο ίδιος, προβάλεις έργο. Κι αν αγαπάς αυτό που κάνεις, θέλεις να το μοιραστείς και μ' άλλους».

B₍₂₎. Το κουκλοθέατρο της οικογένειας Σοφιανού μπήκε στην τηλεόραση όταν το κανάλι της Κολωνίας και αργότερα ο βαυαρικός σταθμός ζήτησαν (σε μια περιοδεία τους στη Γερμανία το 1967) από την οικογένεια Σοφιανού να καταγράψουν τις θεατρικές παραστάσεις με κούκλες. Αργότερα στα τέλη του 1974, στην Γαλλία, ο Διευθυντής προγράμματος της EPT – κ. Μανφούλης – τους προσκαλεί στο ελληνικό κανάλι όπου και κάνουν μια σειρά παιδικών εκπομπών, ενώ στη συνέχεια δουλεύουν για το πρώτο κανάλι της Γερμανικής τηλεόρασης (από το 1977 μέχρι το 1990) και για το τρίτο πρόγραμμα της Βαυαρίας. Γύρω στο 1981 η οικογένεια Σοφιανού αρχίζει μια καινούργια συνεργασία με την EPT όπου παρουσιάζουν εκατοντάδες εκπομπές («Οι Φούσκοι», «Μύθοι Αισώπου», «Τα παραμύθια του κόσμου» κ.λ.π.). Γενικά οι εκπομπές ξεκίνησαν να παίζονται το '74 (και μετά) και χωρίζονται σύμφωνα με τον Φαίδωνα Σοφιανό σε δύο βασικές περιόδους: την Γερμανική περίοδο και την Ελληνική περίοδο η οποία κύλησε κάποια στιγμή παράλληλα με την Γερμανική.

(Ινδιάνικο παραμύθι, για τη Γερμανική τηλεόραση 3R)

Η γνωριμία και τελικά η συνεργασία τους με την τηλεόραση ήταν για εκείνους μια πρόκληση, ένα καλλιτεχνικό ερέθισμα, όπου έπρεπε να βρουν καινούργιες τεχνικές, κλίμακες τρόπους παιχνιδιού, προκειμένου να διατηρηθεί η μαγεία του κουκλοθεάτρου. Η πρώτη θεατρική παράσταση που προβλήθηκε από την τηλεόραση ήταν «οι περιπέτειες του Κάσπα». Εκεί υπήρχε παιδικό κοινό, με πλούσιους αυτοσχεδιασμούς λόγω της συμμετοχής των παιδιών (λειτουργούσαν ακόμα σαν θεατρική σκηνή). Αργότερα στις τηλεοπτικές τους παραγωγές απουσίαζε το παιδικό κοινό (στο στούντιο) για να αποφευχθεί η πλήρης απομυθοποίηση του έργου. Παιδικό κοινό υπήρχε μόνο σε ορισμένες εκπομπές που είχαν τη μορφή είτε μαγκαζίνου είτε παιχνιδιού. Ενδεικτικά αναφέρουμε «Αλλάξτε το χώρο» (1982) στη ET2 μια εκπομπή οικολογικού περιεχομένου σε μορφή παιχνιδιού όπου παρουσιάστρια ήταν η Ήβη Σοφιανού και μια κούκλα ο Μπούσουλας ήταν ο Φαίδων Σοφιανός. Το «Θερμόμετρο» ένα τηλεπαιχνίδι με παρουσιαστές μια ηθοποιό και μια κούκλα. Η «Χίλιοποδαρούσα», ένα μαγκαζίνο με πρωταγωνιστές την Ροζαλία (Ήβη Σοφιανού) και τον Τιμολέων (Φαίδων Σοφιανός) και ο «Δορυφόρος Α - Κιντ». Μια ακόμη πολύ γνωστή παιδική εκπομπή με μεγάλη θεαματικότητα ήταν το «Στούντιο Φούσκοι» (1983) όπου τέσσερις τεράστιες κούκλες οι Φούσκοι, μαζί με έναν παρουσιαστή ο οποίος ήταν ντυμένος ελαιοχρωματιστής (ο Φαίδων Σοφιανός) οργάνωναν ποικίλα κινητικά και μορφωτικά παιχνίδια.

Οι αρχικές εκπομπές είχαν θέματα βγαλμένα από θεατρικά σενάρια όπου βασικός τους πυρήνας ήταν το παραμύθι, καθώς το θεωρούσαν το πιο ωφέλιμο εργαλείο για την ψυχοσύνθεση του παιδιού.

Αρκεί κανείς να σκεφτεί ότι το πρώτο παραμύθι διατυπώθηκε το 1250 π.Χ. στην Αίγυπτο. Αποφεύγανε συνειδητά το μύθο καθώς αφενός ο ήρωας - στον μύθο - είναι υπεράνθρωπος και αφετέρου ένα παιδί δεν μπορεί εύκολα να ταυτιστεί. Αντίθετα στο παραμύθι υπάρχει ένας κοινός ήρωας ο οποίος μπορεί να υποφέρει τα «πάνδεινα» σε μια εξαιρετικά κοινή ιστορία και στο τέλος να δικαιώνεται. Με αυτόν τον ήρωα, το παιδί μπορεί εύκολα να ταυτιστεί.

Τα θέματα, λοιπόν, ξεκινούσαν από το παραμύθι για τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Οι εκπομπές που απευθύνονταν σε λίγο μεγαλύτερα παιδιά εμπεριείχαν το στοιχείο της περιπέτειας για καθαρά ψυχολογικούς και παιδαγωγικούς σκοπούς. Το παιδί βγαίνοντας από το πολύ στενό οικογενειακό του κύκλο προσπαθεί να βρει εκείνα τα στηρίγματα για να φτιάξει τη ζωή του. Βλέποντας μια περιπέτεια, το παιδί καταλάβαινε ποιος ρόλος τον αντιπροσωπεύει και πρέπει να κάνει, πιο είναι το «σωστό» ή το «λάθος» και βγαίνει πιο ανανεωμένο, πιο σοφό. Γενικά πάντως ο σκοπός των εκπομπών ήταν να ψυχαγωγήσουν και ενδεχομένως υποδόρια να επιμορφώσουν το παιδικό κοινό χρησιμοποιώντας τις κούκλες.

Η κούκλα θεωρητικά είναι ένα άψυχο αντικείμενο, μονοδιάστατο, που συμβολίζει - άμεσα - ένα συγκεκριμένο τύπο/ χαρακτήρα, έτσι ώστε ζωντανεύοντας να δίνει στο παιδί που παρακολουθεί την ιστορία, σημεία προσανατολισμού. Η κούκλα δεν μπορεί να είναι διαφορούμενη, δεν μπορεί να είναι καλή και κακή ταυτόχρονα όχι τουλάχιστον στο κουκλοθέατρο για παιδιά. Είναι σύμβολο, το οποίο ζωντανεύει στα χέρια του κουκλοπαίχτη, ολοκληρώνεται μόνο από τη στιγμή που παίζει. Η κούκλα, λοιπόν, χρησιμοποιήθηκε γιατί είναι πιο εύκολο να κάνει κάποιον να λειτουργήσει σαν παιδί με φαντασιώσεις, είναι αφηρημένη και εύκολα μπορεί να προσθέσει σε αυτήν νέα στοιχεία. Το αφηρημένο της στοιχείο επιτρέπει ένα διάλογο ψυχής και μια θέση στον ονειρικό κόσμο της φαντασίας. Παράλληλα η απόσταση, το ημίφως, η μουσική, συντελούν στη δημιουργία μιας μαγικής ατμόσφαιρας που επιτρέπει στον θεατή να φανταστεί. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε, ότι η μουσική επιμέλεια και τα τραγούδια σχεδόν όλων των εκπομπών, έγινε από τον Φαίδων Σοφιανό, ο οποίος φρόντιζε οι μουσικές παρενθέσεις, να είναι σύντομες έτσι ώστε να δημιουργεί μια ψυχική εφορία στο παιδί και ταυτόχρονα να συντελεί στην εξέλιξη της ιστορίας χωρίς να την «καπελώνει». Τα όργανα που χρησιμοποίησε ήταν όσο πιο κοντά γινόταν στα «φυσικά», ωστόσο δεν απέφυγε τα «σάμπλερς», αλλά δεν δούλεψε ποτέ με ρομποτικό ήχο.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφερόμασταν και στα υλικά που χρησιμοποιούνται για να κατασκευαστεί μια κούκλα. Ο Φαίδων Σοφιανός τονίζει ότι «το υλικό που χρησιμοποιείται για να φτιάχτει μια κούκλα εξαρτάται από την τεχνική που χρησιμοποιεί κάθε κουκλοπαίχτης. Η μαριονέτα για παράδειγμα πρέπει να είναι βαριά για να τραβάει ο σπάγκος προς τα κάτω, εάν κατασκευαστούν μαριονέτες από υλικό ελαφρύ θα δημιουργηθεί πρόβλημα στην κίνηση γιατί οι σπάγκοι πρέπει να είναι τεντωμένοι. Εμείς χρησιμοποιούμε συνήθως κούκλες από κάτω, που σημαίνει ότι πρέπει να είναι ελαφριές για να μη κουράζουν τον παίχτη». Οι αρχικές τους κούκλες ήταν φτιαγμένες από Παπιέ-μασιέ δηλαδή θετικό καλούπι από πλαστελίνη ή πηλό το οποίο περιτυλιγόταν με βρεγμένη εφημερίδα (χαρτοπολτό) και όταν στέγνωνε κοβόταν για να μείνει μόνο το κέλυφος, το οποίο ήταν πολύ ελαφρύ. Έπειτα το έβαφαν και στο τέλος έντυναν την κούκλα.

Για τις κούκλες που ακολούθησαν, επειδή έπρεπε να είχαν μια εκφραστικότητα διαφορετική, χρησιμοποιήθηκε ένα μείγμα από λάτεξ, και τα καλούπια φτιάχνονταν διαφορετικά ανάλογα με την παραγωγή. Υπήρχαν κούκλες με πολύ μεγάλα κεφάλια όπου εκεί για να μην αλλοιωθούν τα χαρακτηριστικά τους χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός από πιο στερεά κομμάτια (για το εσωτερικό) και λάτεξ. Οι κούκλες που κούναγαν το στόμα τους ήταν είτε από αφρολέξ είτε από λάτεξ. Ο Φαίδων Σοφιανός θεωρεί πως το κέντρο της έκφρασης μιας κούκλας είναι τα μάτια και για αυτό δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην κατασκευή τους (τα μικρά μάτια δεν λειτουργούν καλά, καλύτερα είναι τα αφύσικα μεγάλα) καθώς και στην αναλογία σώματος-κεφαλίου. Εάν η κούκλα έχει ανθρώπινες αναλογίες δηλαδή το κεφάλι είναι $1/5$ ή $1/7$ του σώματος τότε το κεφάλι θα φαίνεται μικρό και η κούκλα νεκρή συνεπώς η σωστή αναλογία είναι 1 προς 3 (δηλαδή ένα κεφάλι, δύο σώμα). Επιπλέον τα δάχτυλα της κούκλας δεν πρέπει να είναι πέντε γιατί τότε θα φαίνεται σαν εξαδάχτυλη, πρέπει να είναι τρία, τέσσερα το πολύ.

Για να κατασκευασθεί μια κούκλα προϋποθέτει τις παραπάνω λεπτομέρειες, όμως το κουκλοθέατρο δεν αρχίζει μόνο με την κατασκευή μιας κούκλας ή με την κίνησή της. Ξεκινά από τη στιγμή που κουκλοπαίχτης, όταν παίρνει στα χέρια του μια κούκλα είναι τόσο «εξαυλωμένος» που εξαφανίζεται και η κούκλα ζωντανεύει και αντιδρά ακόμα και στις σιωπές. Οι βασικοί παίκτες στο κουκλοθέατρο της οικογένειας Σοφιανού ήταν τα ίδια τα μέλη της (4 άτομα) και μια ομάδα βοηθών. Τις εκπομπές παρουσίαζαν ηθοποιοί, κούκλες ή και οι

δύο μαζί. Αρχικά (τα τρία πρώτα χρόνια) το κάθε μέλος της οικογένειας έπαιζε 7 με 8 ρόλους (κίνηση και φωνή).

Στην συνέχεια δούλεψαν με ηθοποιούς, όταν οι παραγωγές έγιναν πολύ πιο δύσκολες και ο ήχος αποτέλεσε απαραίτητο συστατικό στοιχείο της δραματουργίας. Οι ηθοποιοί στην Γερμανία ήταν μια τεράστια γκάμα που αποτελούνταν από 100 περίπου άτομα (του θεάτρου και του κινηματογράφου), οι οποίοι δάνειζαν τις φωνές τους σε ηχογραφήσεις. Έπειτα με την μέθοδο του play - back οι κουκλοπαίχτες έκαναν μόνο την κίνηση της κούκλας. Με την ίδια τεχνική εργάστηκαν και στην Ελλάδα και ασφαλώς δεν συνάντησαν δυσκολίες συντονισμού κούκλας με ηθοποιού. Δύο έργα τους, μάλιστα, όπου συμμετείχαν ηθοποιοί αντιπροσώπευσαν τη χώρα μας στο Διεθνές Φεστιβάλ για κούκλες (εκεί γίνεται παρουσίαση, εξέταση και ανάλυση των περιεχομένων με παιδαγωγικούς και όχι μόνο σκοπούς). Το ένα έργο ήταν «Η Φρουτοπία» μία φανταστική ιστορία, όπου στην χώρα των φρούτων εξαφανίζεται ο Μανάβης. Ήταν περισσότερο μία σάτιρα, της κοινωνίας, της ζωής μας, με έναν περιπετειώδη ιστό που πολλές φορές τα φρούτα αντιπροσώπευαν έναν ορισμένο τύπο ανθρώπου. Μια υπερπαραγωγή για κούκλες το 1983 με 1985.

Στο άλλο έργο «Του κουτιού τα Παραμύθια» ήταν μια ιστορία ενός μικρού κοριτσιού που κάτω από το κρεβάτι της κρύβει ένα κουτί, το οποίο κάθε φορά που πάει να κοιμηθεί το ανοίγει. Τέσσερις μικρές φιγούρες – κούκλες ζωντανεύουν και διηγούνται ένα παραμύθι για να κοιμηθεί το κοριτσάκι (τις κούκλες έπαιζαν ο Φαίδων Σοφιανός, Ήβη Σοφιανού, Παύλος Χαϊκάλης και Παύλος Κοντογιαννίδης), ενώ εμφανίζεται σαν σε οθόνη το παραμύθι δραματοποιημένο από ηθοποιούς. Οι κούκλες λοιπόν, ως αφηγητές περιέγραφαν το παραμύθι που έπαιζαν οι ηθοποιοί στο καπάκι του βιβλίου, μια τεχνική η οποία τότε έκανε ιδιαίτερη εντύπωση.

Όλοι καταλαβαίνουμε χωρίς δυσκολία την αξία της κούκλας και την επιρροή του κουκλοθεάτρου στη ψυχосύνθεση του παιδιού. Σχετικά με το ερώτημα αν το κουκλοθέατρο μέσα στην τηλεόραση ψυχαγωγεί το παιδί ο Φαίδων Σοφιανός θεωρεί ότι η τηλεόραση με την μορφή που έχει σήμερα δεν μπορεί να δεχτεί προγράμματα με κούκλες, εκτός ίσως από κάποιες μεμονωμένες κούκλες που θα λειτουργούν πάντα δίπλα σε ανθρώπους σαν αστείες φιγούρες. Πιστεύει ότι η κούκλα θα βρει το δρόμο της μακριά από την τηλεόραση σε χώρους θεατρικούς καθώς η τηλεόραση από «μαγικό» κουτί μετατράπηκε σε μια οθόνη που συνθέτει ένα πακέτο από πληροφορίες, επιμορφωτικά στοιχεία, και υποτιθέμενα ψυχαγωγικά προγράμματα. Αναμφίβολα υπάρχει μια

μεγάλη ασάφεια ως προς το περιεχόμενο της τηλεόρασης και είναι προφανές ότι προωθούνται εκείνες οι εκπομπές που επιφέρουν τα μεγαλύτερα κέρδη μέσω των διαφημίσεων. Έτσι η θέση επιλογής είναι η εμπορική αποτελεσματικότητα του σταθμού. Είναι προφανές ότι οι ώρες και πολύ περισσότερο τα χρήματα που ξοδεύτηκαν και ξοδεύονται για το ελληνικό παιδικό πρόγραμμα είναι ελάχιστα. Συνεπώς, η τηλεόραση, ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε ουσιαστικά για την προστασία και την ψυχαγωγία του παιδιού.

Ο Φαίδων Σοφιανός ισχυρίζεται ότι στο μέλλον, τα είδη που έχουμε γνωρίσει μέχρι σήμερα θα αντιμετωπίσουν μια ριζικότερη διαφοροποίηση μέχρι και εξαφάνιση. Ενδεχομένως θα επανέρθουν σε πάρα πολύ εξιδανικευμένα κανάλια, αφού πρώτα διαπιστωθεί η εμπορική ανάγκη για την ύπαρξή τους, πέρα από οποιαδήποτε ευθύνη κρατική ή ιδιωτική απέναντι σε κάποιο ιδεατό ψυχαγωγικό οικοδόμημα που θα πρέπει να περιέχει θετικά στοιχεία. Η αποδοχή παιδικών εκπομπών με κούκλες και όχι μόνο, θα εξαρτιέται στο μέλλον άμεσα από το επίπεδο της οικογένειας από την οποία προέρχεται το παιδί.

Σημείωση: Φωτογραφικό υλικό ορισμένων παιδικών εκπομπών στο παράρτημα Ι σελ. 104- 108, 120,126,127

IV. ΠΙΛΑΒΙΟΣ ΝΙΚΟΣ

Α. Γεννήθηκε τον Ιούλιο του 1941 και σε ηλικία 8 ½ χρονών, τον Νοέμβριο του 1951, πρωτομπήκε στον «κόσμο του θεάματος», όπου και παραμένει έως σήμερα έχοντας θητεύσει στους περισσότερους τομείς του, τόσο τους καλλιτεχνικούς όσο και τους οργανωτικούς και διοικητικούς.

Η πρώτη του επαφή με το θέαμα ήταν με τον πρωταγωνιστικό ρόλο του έργου «Η ΝΕΡΑΙΔΑ ΤΟΥ ΧΙΟΝΙΟΥ», του Άντερσεν, στον παιδικό θίασο Κατερίνας του -γκρεμισμένου πια σήμερα- ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΥΒΕΛΗΣ στο Σύνταγμα και συνεχίστηκε από το 1951 έως και το 1956 που πρωταγωνιστούσε συνέχεια στο Θέατρο, ενώ έπαιξε βασικούς ρόλους σε δυο ταινίες («Η ΑΓΝΩΣΤΟΣ» και «ΕΡΟΙΚΑ») και έπαιρνε συχνά μέρος σε ραδιοφωνικές εκπομπές.

Στα 17 του, πριν τελειώσει το Γυμνάσιο, έδωσε εξετάσεις ως εξαιρετικό ταλέντο στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου απ' όπου αποφοίτησε με άριστα το καλοκαίρι του 1963. Ύστερα από μια δίχρονη θητεία στο στρατό, έφυγε τον Ιανουάριο του 1966 στο Λονδίνο όπου έκανε για ένα εξάμηνο μεταπτυχιακές σπουδές στην ROYAL ACADEMY OF DRAMATIC ART και παρακολουθούσε καθημερινά παραστάσεις εκεί, ενώ αμέσως μετά και για ένα μήνα, είδε όλες τις παραστάσεις, του θεάτρου

Berlin Ensemble του Μπρεχτ, στο τότε Ανατολικό Βερολίνο. Από εκεί, επέστρεψε στην Ελλάδα και τον Νοέμβριο, του ίδιου χρόνου, άρχισε την επαγγελματική του καριέρα ως ηθοποιός με το θίασο ΕΛΛΗΣ ΛΑΜΠΙΕΤΗ και το έργο του Τζ. Μπέρναρντ Σώου, «ΑΓΙΑ ΙΩΑΝΝΑ», όπου έπαιξε έναν από τους πρώτους ρόλους, τον «Δελφίνο», ενώ λίγο αργότερα, τον Απρίλιο του 1967, η δικτατορία σταμάτησε τις παραστάσεις του «Έμπορου της Βενετίας» του Σαίξπηρ, όπου έπαιζε το ρόλο του Σαχλότου. Έφυγε στο εξωτερικό και ύστερα από ένα εξάμηνο ταξίδι σε Αγγλία, Γαλλία και Γερμανία, ξαναγύρισε στην Αθήνα και άρχισε να δουλεύει στο θέατρο με διάφορους θιάσους, στο ραδιόφωνο κι αργότερα στην τηλεόραση.

Το 1975 ο Μάνος Χατζιδάκις του ανέθεσε τη ραδιοφωνική εκπομπή «ΠΑΙΔΙΚΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ», την οποία έκανε ως παραγωγός, μεταφραστής, ηθοποιός και διασκευαστής. Η επιτυχία αυτής της εκπομπής, που παιζόταν τρεις φορές την εβδομάδα και κράτησε τρία χρόνια, έγινε αφορμή να του αναθέσουν τη δημιουργία όλου του παιδικού προγράμματος του ραδιόφωνου της Ε.Ρ.Τ στο Α' Πρόγραμμα και να σταματήσει να εργάζεται ως ηθοποιός. Έφτιαξε δύο ζώνες καθημερινού προγράμματος (πρωί για μικρά παιδιά, απόγευμα για μεγάλα) δουλεύοντας ως παρουσιαστής, σκηνοθέτης, παραγωγός, μουσικοεπιμελητής, διασκευαστής, μεταφραστής και κειμενογράφος.

Η απήχηση που είχε εκείνο το πρόγραμμα έκανε την τότε Γεν. Διεύθυνση της Ε.Ρ.Τ. να τον προσλάβει ως προϊστάμενο του τμήματος παιδικών εκπομπών, τον Ιούνιο του 1978, για να βελτιώσει το τηλεοπτικό πρόγραμμα της ΕΤ1 (σε καθημερινή βάση) που μέχρι τότε υπολειτουργούσε. Εκτός από διοικητικός προϊστάμενος, έκανε διάφορες εκπομπές ως παραγωγός, σκηνοθέτης, σεναριογράφος και παρουσιαστής. Μερικές από τις πιο επιτυχημένες από αυτές ήταν ο ΠΑΡΑΜΥΘΑΣ, το ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΤΙ ΘΑ ΔΟΥΜΕ, η ΧΙΛΙΟΠΟΔΑΡΟΥΣΑ, το ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ κ.λπ. (1)

Στα εννιά χρόνια που εργάστηκε ως τμηματάρχης και παραγωγός στην ΕΡΤ παρακολούθησε δεκάδες συνέδρια και σεμινάρια για τηλεόραση, ταξιδεύοντας από τις Ινδίες έως τη Φιλανδία.

Τον Ιούνιο του 1987 παραιτήθηκε από την Ε.Ρ.Τ για να ιδρύσει την εταιρεία ΣΑΪΤΑ με αντικείμενο την παραγωγή τηλεοπτικών εκπομπών, ταινιών και βιντεοκασετών, η οποία από τότε μέχρι σήμερα έχει κάνει ένα μεγάλο αριθμό παραγωγών στην κρατική και στην ιδιωτική τηλεόραση (2).

Από το 1992 εργάστηκε για τη δημιουργία της εταιρείας τηλεοπτικών παραγωγών ΕΨΙΛΟΝ του εκδότη κ. Χρ.Τεγόπουλου, απ' όπου απεχώρησε στις αρχές του 1995.

Παράλληλα με την εργασία του στην τηλεόραση δούλεψε ως δάσκαλος Θεάτρου, σε παιδιά Νηπιαγωγείου και Δημοτικού και στις μαθήτριες της Σχολής Νηπιαγωγών του Α.Κ.Π.Ε.Σ. Τον Οκτώβριο του 1988 ίδρυσε Σχολή μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών με την επωνυμία «ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ» .

Από τα μέσα του 1987 έως το τέλος του 1988 έγραψε μια σειρά άρθρων στο περιοδικό ΤΗΛΕΡΑΜΑ.

Ως συγγραφέας, έχει γράψει τρία βιβλία για παιδιά που έχουν εκδοθεί από τις ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ - «Ο ΠΑΡΑΜΥΘΑΣ» , «Ο ΜΑΓΟΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΒΟΥΝΟΥ», «Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ», από τα οποία τα δύο πρώτα έχουν επανεκδοθεί από τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, οι οποίες έχουν εκδώσει και δύο βιβλία του για μεγάλους, το ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ και το Ο ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Από τις ίδιες εκδόσεις κυκλοφορούν και διάφορες μεταφράσεις του από τα αγγλικά.

Είναι ενεργό μέλος της ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΚΗΝΟΘΕΤΩΝ και του ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΟΠΤΙΚΟ-ΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ .

Β. Από τον Ιούνιο του 1978 και για 9 χρόνια ο Νίκος Πιλάβιος αναλαμβάνει, ως προϊστάμενος, το παιδικό τμήμα των εκπομπών της ΕΡΤ που μέχρι τότε υπολειτουργούσε (ήταν μόνο την Κυριακή). Πνεύμα ανήσυχο και οργανωτικό θέτει στόχους (ψυχαγωγία, ενημέρωση, παιδική πρόοδο) και στελεχώνει το τμήμα με ειδικούς παιδαγωγούς, παιδοψυχολόγους, ανθρώπους με επιστημονική κατάρτιση. Την καλλιτεχνική επιμέλεια αναλαμβάνουν ο Σταμάτης Σπανουδάκης (μουσική) και ο Αλέξης Γκιλτσόπουλος (έκανε τα σκίτσα). Άρχισαν λοιπόν, να ετοιμάζουν ένα καθημερινό πρόγραμμα το οποίο μεταδίδονταν στις 1:30 το μεσημέρι και περιλάμβανε στην αρχή 1 ώρα ελληνικό παιδικό πρόγραμμα και 30 λεπτά ξένα. Οι πρώτες παιδικές εκπομπές ήταν «ο παραμυθάς», «τα νέα μας» και ο «καραγκιόζης».

Το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση σύμφωνα με τον κ. Πιλάβιο δεν έχει νόημα, διότι πιστεύει πως η κούκλα είναι νεκρή. Ωστόσο αναγνωρίζει μια μορφή κουκλοθέατρου ιδανική για την τηλεόραση, το πολύ γνωστό σε όλους μας «Μάπετ Σόου» του Τζίμι Χένσον. Θεωρεί πως τα μάπετ ή αλλιώς οι κούκλες όπερας είναι ζωντανές, έχουν έκφραση καθώς το πρόσωπο είναι εύπλαστο και κινείται. Έτσι από το 1984 έως το 1987 παίζεται στην ΕΡΤ1 «Η χιλιοποδαρούσα» ένα

έκθεση κούκλας στην γκαλερί «ΑΦΗ». Το 1989 κατασκευάζει κούκλες και ασχολείται με την κίνηση της κούκλας για την παιδική εκπομπή «Gükoğmani» της Τουρκικής τηλεόρασης. Ακολουθούν οι εκπομπές «Ταξίδι στις σελίδες» στην ET1 σε σκηνοθεσία Σ. Σπυράτου (κοστούμια, μάσκες, περούκες), «Τα δίδυμα» στην ET2 σε σκηνοθεσία Φ. Σοφιανός (κούκλες), και «Σαν παιδικό τραγούδι» στην ET2 σε σκηνοθεσία Γ. Κασπίρης (κούκλες και κίνηση κούκλας).

Το 1990 δουλεύει παράλληλα στις εξής εκπομπές: α) «Τραγουδώντας ταξιδεύουμε» στην ET2 της Ευγενίας Συριώτη όπου κατασκευάζει και παίζει την γάτα Γκριζελού β) «Σαν παιδικό τραγούδι» στην ET2 (β' κύκλος) όπου κατασκευάζει κούκλες και τις παίζει γ) «Καλοκαιρινές ώρες» στην ET1. Εκεί κάνει κοστούμια. δ) και στο «Τηλεπεριοδικό» στην ET1, όπου κατασκευάζει μια κούκλα ρομπότ. Τον επόμενο χρόνο (1991) κάνει για την εκπομπή «Οι παπαγάλοι μας» στην ET1 κούκλες και κίνηση κούκλας (σκηνοθεσία, Α. Κούρτης) όπως και για τον «Ισοβίτη» του Αρκά (σκηνοθεσία Μάνθος Σαντοριναίος), ενώ για την εκπομπή «Οι περιπέτειες της Χριστίνας» στην ET 1 δημιουργεί τα κοστούμια. Το 1992 φτιάχνει κούκλες (κατασκευή κίνηση) για τις εκπομπές «Παίζουμε» στην ET 2 – Α' και Β' κύκλος (σκηνοθεσία Χρ. Φασόης), «Ο ισοβίτης» στην ET 1 – Β' κύκλος (ήρωες από το κόμικς του Αρκά – σκηνοθεσία Μ. Σαντοριναίος) καθώς και για το διαφημιστικό spot «κού – κου» στην ET 3. Επίσης, κατασκευάζει μια κούκλα για την εκπομπή «Το αόρατο χέρι» στο Seven-X. Τον ίδιο χρόνο φτιάχνει κοστούμια (γοργόνες και λάμια της θάλασσας) για την θεατρική παράσταση «Η μικρή σειρήνα» σε σκηνοθεσία του Θωδ. Εσπίριτου, ενώ παίρνει μέρος στην ομαδική έκθεση κούκλας της «UNIMA ΕΛΛΑΣ» στο πνευματικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων. Η παράλληλη δραστηριότητα της εκτός από την τηλεόραση συνεχίζεται και το 1994 με την κατασκευή κούκλας για την θεατρική παράσταση «Κι αν βγουν αλήθεια» σε σκηνοθεσία Α. Μαυραγάνη στο ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας, καθώς και με την κατασκευή κουστουμιών για το πρότυπο βρεφονηπιακό κέντρο «Λιλιπούπολη» στο Παλιό Φάληρο. Επίσης συμμετέχει σε άρμα στο Αποκριάτικο Καρναβάλι Μοσχάτου και στην ομαδική έκθεση κούκλας στην αίθουσα τέχνης «Πλειάδες». Παράλληλα αναλαμβάνει για την εκπομπή «Παίζουμε» στην ET 2 (Γ' κύκλος) σε σκηνοθεσία Χ. Φασόη την κατασκευή κούκλας και την κίνηση, όπως και την ενδυματολογική επιμέλεια – styling – στην εκπομπή τέχνης και τεχνολογίας «ΜΕΤΑ ΤΙ» στην ET 2 σε σκηνοθεσία Μ. Σαντοριναίου.

Το 1995 συνεχίζει να κάνει κούκλες (κατασκευή, κίνηση) και κοστούμια για την εκπομπή «Πάμε» στην ET 2, ενώ φτιάχνει για το διαφημιστικό «MORFAT» (παγωτά) ένα κοστούμι πιγκουίνου (ΦΙΛΜΙΚΗ – Πανουσόπουλος – Τσεμπερόπουλος). Στα πλαίσια του Φεστιβάλ Άργους κάνει ένα κοστούμι για την Σαββίνα Γιαννάτου. Εκτός από αυτά κατασκευάζει για το «Astro Flash» ένα φίδι «κόμπρα» και συμμετέχει στην ομάδα κατασκευής της Τριήρης (μπούμα – ιστία), για την παράσταση «Με το καράβι της UNIMA ΕΛΛΑΣ για την ειρήνη» που έγινε στο Λυκαβηττό. Τμήμα του υλικού της παράστασης παρουσιάστηκε στο Παρίσι, στην έκθεση της U.N.E.S.C.O. για την ειρήνη.

Το 1996 θα λέγαμε πως ήταν μια χρονιά που την κέρδισε το θέατρο. Κατασκευάζει λοιπόν το κοστούμι της Σαββίνας Γιαννάτου για το video – clip «Moreno» του δίσκου της «Άνοιξη στη Σαλονίκη» και λαμβάνει μέρος στην ομαδική έκθεση «Το θέατρο για παιδιά, 35 χρόνια δημιουργία» στο πολιτιστικό κέντρο Μελίνα Μερκούρη. Κατασκευάζει κούκλα για την θεατρική παράσταση «Όχι εγώ» στο θέατρο «Φούρνο». Δημιουργεί κούκλες – ζώα για την παιδική θεατρική παράσταση «Οικογένεια Νώε» της Ξένιας Καλογεροπούλου και του Θωμά Μοσχόπουλου στο θέατρο «Πόρτα». Από το 1997 συνεργάζεται και πάλι με την τηλεόραση και κάνει κούκλες (κίνηση, κατασκευή) κοστούμια για την παιδική εκπομπή «Η Χαρά και το Γκουντούν» του Ευγένιου Τριβιζά στην ET 1 σε σκηνοθεσία Μ. Σαντοριναίου.

Επιπλέον φτιάχνει κοστούμι για την θεατρική παράσταση «Τα χρώματα» σε σκηνοθεσία Ρ. Πατεράκη και μια κούκλα παπαγάλο, για την παιδική θεατρική παράσταση «Η σχολή των πειρατών» σε σκηνοθεσία Α. Παυλίδη. Ακόμη συμμετέχει και στην ομαδική έκθεση κούκλας της UNIMA – ΕΛΛΑΣ που έγινε στο κέντρο κουκλοθέατρου και καραγκιόζη.

Το 1998 συνεργάζεται με την NET στην εκπομπή «Ψέματα κι αλήθεια, έτσι λεν τα παραμύθια» σε σκηνοθεσία του Μ. Σαντοριναίου, όπου αναλαμβάνει την εικαστική παρέμβαση του χώρου και τα κοστούμια.

Για την θεατρική παράσταση «ΜΑΡΟΚΟ – Λάθος σύνδεση» σε σκηνοθεσία του Σ. Αρτουμά φτιάχνει ένα κοστούμι.

Τέλος κάνει κούκλες (κατασκευή και κίνηση) για την εκπομπή «Με δικά σου γράμματα» στην NET σε σκηνοθεσία του Σ. Πριόβολου.

Β. Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία της στην τηλεόραση το 1986 σε μια ήδη υπάρχουσα εκπομπή την «χιλιοποδαρούσα» που τις βασικές κούκλες είχε κάνει η οικογένεια Σοφιανού όταν ο Νίκος Πιλάβιος ήταν γενικός προϊστάμενος του παιδικού τμήματος της ΕΤ-1. Στην «χιλιοποδαρούσα» υπήρχε ένα μικρό μέρος η «ορχήστρα των ζώων», όπου διάφορες κούκλες έπαιζαν μουσική. Έτσι την κάλεσε ο Νίκος Πιλάβιος να κατασκευάσει και να παίζει κάποια ζώα (ένα σκυλάκι Λουλού, ένα πουλί, ένα κοράκι).

Κάνοντας τις πρώτες κούκλες (τύπου Μάπετ), οι οποίες άρεσαν πολύ αποφάσισε να ασχοληθεί επαγγελματικά με την κατασκευή και την κίνηση της κούκλας. Λίγο αργότερα ακολουθούν και άλλα μικρά κομμάτια της τηλεοπτικής «χιλιοποδαρούσας», όπου και εκεί κατασκευάζει και παίζει τις κούκλες («βρες την παροιμία», «το πνεύμα της κουζίνας»). Τον ίδιο χρόνο, κάνει κούκλες και κίνηση κούκλας για την εκπομπή «Ουράνιο τόξο». Έτσι δημιουργεί τον Φώντα Λαδοπρακόπουλο, την Ευανθία Κατρακυλάκου, τον Λυγουρίνο και τον Rif-Raf (κούκλες τύπου μάπετ). Ο Φώντας Λαδοπρακόπουλος και η Ευανθία Κατρακυλάκου, που πήραν το όνομά τους από τον Νίκο Πιλάβιο, ήταν δυο επιστήμονες μετερεωλόγοι οι οποίοι κάθονταν σε ένα τραπέζι και έλεγαν τον καιρό. Ο άντρας φορούσε συνήθως μια καμπαρτίνα, γυαλιά, και ήταν αρκετά σοβαρός.

Κίνηση και φωνή έδινε ο Κώστας Λαδόπουλος. Η γυναίκα στην οποία κίνηση και φωνή έδινε η Άννα Σαντοριναίου, ήταν μια κυρία καθώς πρέπει, φορούσε διάφορα καπέλα, φουλάρια, σκουλαρίκια, ρούχα, ενώ διαρκώς άλλαζε χτένισμα. Ο Λυγουρίνος Λυγουρινόπουλος ήταν ένα περίεργο ζώακι με μακριά μουσούδα που έβγαινε πίσω από ένα καναπέ και συζητούσε μαζί με τον Raf-Raf (ένα μαλλιαρό γλυκό τερατάκι), και τον καλεσμένο τους για θέματα σχετικά με το παιδικό θέατρο και τον κινηματογράφο.

Από εκεί και πέρα η Άννα Σαντοριναίου συνεργάζεται με την ΕΡΤ στις περισσότερες εκπομπές που χρειάστηκαν κούκλες όπως:

α) Στον «Αργοναύτη» του Μυριβήλη, το οποίο γυρίστηκε με παιδιά ηθοποιούς και περιλάμβανε ορισμένες κούκλες στην αναπαράσταση που γινόταν με το δράκο που φύλαγε το χρυσόμαλλο δέρας (Σκηνοθεσία Μάνθος Σαντοριναίος, 1988). Ο δράκος ήταν μια τεράστια κούκλα στο μέγεθος της Άννας Σαντοριναίου η οποία έμπαινε μέσα στο δράκο για να κάνει το σώμα του, ενώ με τα χέρια ανοιγόκλεινε το στόμα του. Τα γυρίσματα έγιναν στο παλιό λατομείο, στο Σούνιο.

β) Στο «Τραγουδώντας ταξιδεύουμε» με την Ευγενία Συριώτη, που έλεγε τραγούδια μαζί με μουσικούς από διάφορα μέρη του κόσμου.

Επίσης, υπήρχε και μια κούκλα, η Γκριζελού, η οποία ντυνόταν ανάλογα με το μέρος στο οποίο υποτίθεται ότι πήγαινε και εκεί διηγούταν κάποιο παραμύθι.

γ) Και σε πολλές άλλες....

Το έμφυτο ταλέντο, το μεράκι οι γνώσεις ζωγραφικής και κοπτικής ραπτικής την βοήθησαν να διοχετεύσει την πλούσια φαντασία και ενέργεια που διαθέτει πάνω στην κούκλα.

Την τεχνική που χρησιμοποιεί δεν την διδάχθηκε σε κάποια σχολή, την δανείστηκε ή καλύτερα την γνώρισε μέσα από την τηλεοπτική εκπομπή τα «Μάπετ Σόου» του Τζίμι Χένσον.

Οι κούκλες τύπου Μάπετ είναι μεγάλες, έχουν κίνηση στο στόμα (ειδικές θήκες που μπαίνει το χέρι και ανοιγοκλείνει το στόμα) και στα χέρια τα οποία κινούνται με βέργες που μπαίνουν από κάτω ή αν το κοστούμι είναι μεγάλο ο κουκλοπαίχτης μπορεί να φορέσει ένα γάντι και να κάνει το ένα χέρι της κούκλας, ενώ το άλλο χέρι γεμίζεται και στέκεται. Αν υπάρχει δεύτερος κουκλοπαίχτης ο ένας κινεί το κεφάλι και ο άλλος τα δυο χέρια. Η Άννα Σαντοριναίου έχει φτιάξει γύρω στις 200 κούκλες, κάποιες από τις οποίες βρίσκονται στο σπίτι της ενώ άλλες στην ΕΡΤ.

Το βασικό υλικό που χρησιμοποιεί για το εσωτερικό κάθε κούκλας είναι αφρολέξ. Το κόβει και στη συνέχεια το κολλά δημιουργώντας ένα σκελετό, τον οποίο δουλεύει σαν γλύπτης. Σιγά, σιγά το ντύνει, πρώτα με πλαστικό πετσετέ και στην συνέχεια προσθέτει τα μαλλιά, την μύτη, τα μάτια, τα αυτιά (τα οποία βάζονται) και το κοστούμι.

Δημιουργώντας μια κούκλα για την τηλεόραση εκείνο που προσέχει πρώτα απ' όλα είναι τα χρώματα και τα σχέδια των υφασμάτων, καθώς ορισμένα από αυτά θεωρούνται απαγορευμένα. Για παράδειγμα το λεπτό ριγέ ή το λεπτό πουά στην τηλεόραση φαίνονται σαν ψειρίζουν σαν να κουνιούνται, ενώ τα πολύ έντονα χρώματα (όπως το φούξια) φαίνονται σαν να βγάζουν αύρα γύρω γύρω, το πολύ λευκό χρώμα φωτίζει πάρα πολύ και το πολύ σκούρο σκοτεινιάζει πάρα πολύ. Στην συνέχεια το βάψιμο των προσώπων της κούκλας, στο ζωντανό κουκλοθέατρο είναι πολύ έντονο για να φαίνεται μέχρι τον θεατή της τελευταίας σειράς. Αντίθετα στην τηλεόραση επειδή η κάμερα μπορεί να παρουσιάσει την κούκλα είτε από πολύ κοντά είτε από μακριά το βάψιμο πρέπει είναι ανάλογο (ούτε έντονο, ούτε απαλό). Επίσης, ιδιαίτερη προσοχή δίνεται και στον εστιασμό του βλέμματος της κούκλας. Στο ζωντανό κουκλοθέατρο η κούκλα όταν παίζει είναι στραμμένη προς τους θεατές, όμως στην τηλεόραση το μάτι του θεατή

είναι η κάμερα. Συνεπώς το βλέμμα της κούκλας εστιάζεται πάνω στην κάμερα αλλιώς θα φαίνεται αλλήθωρη. Αυτό οφείλει να το γνωρίζει ο κουκλοπαίχτης που την κινεί.

Η Άννα Σαντοριναίου δεν κατασκευάζει μόνο την κούκλα, ασχολείται και με την κίνησή της. Θεωρεί ότι η σχέση του κουκλοπαίχτη με την κούκλα είναι η προέκταση του χεριού του. Ανάλογα με το σενάριο και τις δυνατότητες της κούκλας, διαμορφώνει ένα χαρακτήρα και από εκεί και πέρα η εμπειρία καθορίζει την κίνηση και το παίξιμό του.

Η Άννα Σαντοριναίου ταυτίζεται με την κούκλα. Όλη η ενέργεια και η δύναμη που υπάρχει μέσα της δίνονται στην κίνηση του χεριού, στην κούκλα. Πίσω από ένα δέντρο, διπλωμένη στα δυο για ώρα, μέσα σε ένα κομοδίνο, κάτω από ένα τραπέζι είναι εκείνη που της δίνει ζωή και είναι ευτύχημα που διαθέτει λεπτό και ευλύγιστο σώμα. Ο κουκλοπαίχτης δεν πρέπει να φαίνεται ούτε να κρατάει την κούκλα ακίνητη. Αντίθετα για να της χαρίσει πνοή και ζωή είναι απαραίτητο όχι μόνο να την κρατά ίσια εστιάζοντας το βλέμμα της στην κάμερα αλλά και να κάνει μικρές κινήσεις (όχι σαν νευρόσπαστο) που την βοηθούν να φαίνεται φυσική, αληθινή, ακόμα και όταν μιλάει.

Η φωνή της κούκλας στην τηλεόραση γίνεται είτε από τον ίδιο τον κουκλοπαίχτη, είτε από τους ηθοποιούς με play back (δηλ. η φωνή είναι γραμμένη και ο κουκλοπαίχτης ασχολείται μόνο με την κίνησή της). Η Άννα Σαντοριναίου υποστηρίζει ότι η πιο ιδανική περίπτωση είναι η δεύτερη, καθώς ο κουκλοπαίχτης αφοσιώνεται περισσότερο στην κίνηση και τον συγχρονισμό. Στην πρώτη περίπτωση ο κουκλοπαίχτης έχοντας ένα μικρόφωνο επάνω του δυσκολεύεται στην κίνηση καθώς προσπαθεί να αποφύγει τους θορύβους που προκαλούνται με το σώμα του. Επίσης το παίξιμο περιπλέκεται ακόμη περισσότερο εφόσον πρέπει να κοιτά εκτός από το μόνιτορ¹ και το αναλόγιο πάνω στο οποίο είναι τα κείμενα (εκτός αν γνωρίζει το σενάριο απ' έξω) προσέχοντας να μην κάνει λάθος.

Από την άλλη μεριά οι ηθοποιοί που δανείζουν την φωνή τους αναπτύσσουν ανάλογα με την προσωπικότητά τους μια διαφορετική σχέση με την κούκλα. Ορισμένοι απέρριψαν την κούκλα διότι ένιωσαν πως τους οδηγούσε στο περιθώριο (πίσω από την κάμερα) και τους έπαιρνε την δουλειά. Οι περισσότεροι ωστόσο την αγάπησαν, την λάτρεψαν και θέλησαν όχι μόνο να της δώσουν φωνή αλλά και να συμπρωταγωνιστήσουν μαζί της. Υπήρχε μια περίπτωση στην εκπομπή

¹ Μόνιτορ: μικρή τηλεόραση συνδεδεμένη με την κάμερα την οποία ο κουκλοπαίχτης χρησιμοποιεί για να βλέπει που στέκεται η κούκλα.

«πάμε ET2» όπου παρουσιάστρια ήταν η κόρη της Υψηλάντη, η οποία είχε ταυτιστεί τόσο με την κούκλα που εγώ ήμουν ανύπαρκτη γι' αυτήν. Όταν καμιά φορά της έλεγα κάτι μου απαντούσε: «Ω! εδώ είσαι και εσύ;» δηλ. αισθανόταν πως η κούκλα ήταν ζωντανή αγνοώντας ότι εγώ ήμουν από κάτω. Ήταν μια καλή περίπτωση ηθοποιού με κούκλα» μας λει η Άννα Σαντοριναίου και συνεχίζει : «Ήταν και μια άλλη περίπτωση που ενώ εγώ έπαιζα την κούκλα ερχόταν την αγκάλιαζε, την κράταγε από τον λαιμό και έγερνε επάνω της. Την είχα παρακαλέσει επανειλημμένα να μην να μην το κάνει αυτό γιατί το χέρι μου κουραζόταν. Εκείνη όμως δεν καταλάβαινε. Κάποια στιγμή λοιπόν, που η εκπομπή παιζόταν ζωντανά κι εκείνη τραγουδούσε μαζί με την κούκλα, κρατώντας την κατά τον ίδιο τρόπο, σηκώνω το χέρι της κούκλας με την βέργα και τη χτυπώ. Εκείνη τη στιγμή έπαθε σοκ, πήρε το χέρι της και δεν το ξανάκανε. Έβαλα την κούκλα να «καθαρίσει» για μένα γιατί εγώ το έλεγα και δεν το καταλάβαινε, την πίεζε». Η κούκλα είναι σαν ένα πράγμα ζωντανό γι' αυτό πρέπει να την προσέχουμε. Όταν κάποιος είναι αρνητικός απέναντι σ' αυτήν η Άννα Σαντοριναίου βάζει την κούκλα να τον πλησιάσει, τον χαϊδεύει, του δίνει φιλάκια και η σχέση σιγά σιγά ηρεμεί. Η κούκλα μπορεί να καταφέρει τα πάντα.

Η κούκλα είναι αγαπητή στα παιδιά και οπωσδήποτε δημιουργήθηκε για να ψυχαγωγεί. Συνεπώς και το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση υπάρχει για να ψυχαγωγεί τα παιδιά.

Η τηλεόραση διαθέτει πολλά τεχνικά μέσα (σπέσιαλ εφέ) τα οποία μπορούν να κάνουν την κούκλα να πετάξει, να κολυμπήσει σε μια γυάλα με ψαράκια, να μπει σε ένα κόσμο μαγικό και να παρασύρει μαζί της τα παιδιά. Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια οι παιδικές εκπομπές με κούκλες (και όχι μόνο) έχουν αντικατασταθεί με κινούμενα σχέδια που είναι πολύ πιο φθηνά, αδιαφορώντας για τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει στο παιδί και την αλόγιστη βία που προβάλλουν τα περισσότερα από αυτά. «Για μένα ο Κλούβιος και η Σουβλίτσα της Αντιγόνης Παρούση δεν είναι εκτός εποχής» λει η Άννα Σαντοριναίου.

Σημείωση: Ορισμένες από τις προαναφερθείσες παιδικές εκπομπές συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό στο παράρτημα Ι σελ. 108, 112, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127

VI.ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ ΜΑΝΘΟΣ

Α. Ο Μάνθος Σαντοριναίος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1954. Οι έντονες καλλιτεχνικές του ανησυχίες τον οδήγησαν το 1975 στο εργαστήριο ζωγραφικής του Βρασίδα Βλαχόπουλου όπου παρακολούθησε τα μαθήματά του για τέσσερα χρόνια. Το 1979 αποφασίζει να σπουδάσει ζωγραφική στο Παρίσι στην Ecole Nationale Supérieure des Beaux – Arts. Ενώ το 1982 παίρνει δίπλωμα κινηματογραφικών και οπτικοακουστικών σπουδών στο πανεπιστήμιο Paris VIII. Όμως δεν σταματά εκεί το 1983 τελειώνει το μεταπτυχιακό τμήμα του πανεπιστημίου Paris VIII και παίρνει το δίπλωμα Maitrise με θέμα το συνδυασμό Τέχνης και Τεχνολογίας. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα δημιουργεί το κέντρο οπτικοακουστικών ερευνών και εφαρμογών EIKONA (1984) με στόχο τη συνεργασία του καλλιτέχνη, του επιστήμονα και του τεχνικού για την έρευνα γύρω από τη σύγχρονη οπτικοακουστική γλώσσα και την παραγωγή οπτικοακουστικών έργων. Στην συνέχεια συνεργάζεται με την Ιλεάνα Τούντα και δημιουργούν το τμήμα «Τέχνης και τεχνολογίας» στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιλεάνα Τούντα. Μέσα από το τμήμα και την EIKONA διοργανώνουν διεθνείς συναντήσεις, εκθέσεις, συνέδρια, σεμινάρια με θέματα γύρω από την Τέχνη και την Τεχνολογία (1987). Το 1992 ιδρύει ένα μικρό θέατρο που το ονομάζει «Φούρνος» γιατί το κτίσμα ήταν παλιός φούρνος. Διαμορφώνει κατάλληλα τον χώρο για παρουσιάσεις σύγχρονων και πρωτοποριακών μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης.

Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τομέα της Τέχνης και της Τεχνολογίας στην Ελλάδα. Έχει διοργανώσει σεμινάρια και εκδηλώσεις στο τμήμα Τέχνης και Τεχνολογίας, στο Φούρνο, στο πανεπιστήμιο των Πατρών και αλλού (Οργάνωση συνεδρίου – έκθεσης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με θέμα «Τέχνη και Τεχνολογία», «Τέχνη δίχως σύνορα», (4/1991), συνδιοργάνωση τετραήμερου «Επικοινωνία – Κοινωνία – Τέχνη» (2/1991). Συνδιοργάνωση του προγράμματος της EOK FAST MONITOR, «Διεθνής συνάντηση εμπειρογνώμονες της EOK για την Τέχνη και την Τεχνολογία» (9/1991) κ.α.). Τα τρία τελευταία χρόνια μαζί με την EIKONA συμμετείχαν στο ερευνητικό πρόγραμμα της EOK STRIDE με θέμα έρευνας «την Εικόνα και τον Ήχο στην τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας.» Σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έχει ακόμα διαμορφώσει ένα χώρο που παρουσιάζει Video art από το 1995 (Βιντεογράφους στο Φούρνο) και

συμμετείχε στις εργασίες του προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ για το παιδί και τα οπτικοακουστικά μέσα, διοργάνωση Υπουργείο Πολιτισμού.

Έχει σκηνοθετήσει πολλές εκπομπές για την τηλεόραση κυρίως με θέματα πολιτιστικού περιεχομένου, έχει όμως ασχοληθεί και με παιδικές εκπομπές που σημείωσαν μεγάλη επιτυχία. Οι κυριότερες τηλεοπτικές εκπομπές που σκηνοθέτησε είναι: «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΕ ΤΑ ΑΣΠΡΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΑ – ΣΚΑΚΙ», σειρά για το σκάκι 38 επεισόδια των 15 λεπτών, ET1 (1987-88). «Ο ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ» από το ομώνυμο μυθιστόρημα του Στρ. Μυριβήλη, 10 επεισόδια των 30 λεπτών ET1 (1989). «Ο ΙΣΟΒΙΤΗΣ» από την ομώνυμη σειρά κόμικς του Αρκά, παραγωγή ΕΙΚΟΝΑ, πρώτη παρουσίαση ET1, 90 επεισόδια των 5 λεπτών (1991-93). «ΜΕΤΑ ΤΙ;» περιοδικό για την τέχνη την επιστήμη την επικοινωνία, 22 επεισόδια των 30 λεπτών ET2 (1991-94). «TSOCLIS» video art (1994). «COSTIS» video art (1995). «MORENICA» video clip του ομώνυμου τραγουδιού της Σαβίνας Γιαννάτου, Δισκ. Lyra (1995).

Σαν καλλιτέχνης της Βίντεο Τέχνης έχει κάνει ατομικές εκθέσεις («ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΕΣ Ι» Έδεσσα, «ΑΡΝΗΤΙΚΟ ΘΕΤΙΚΟ» πολυθέαμα 1990 κ.α.), ομαδικές εκθέσεις («ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΡΑΣΗ», Μπιενάλε Σκιρώνιου Μουσείου 1992, «THE NEWS» video-ποίημα 1991 κ.α.) και έχει λάβει μέρος σε Φεστιβάλ στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Διεθνές Φεστιβάλ Locarno με την εγκατάσταση «Χαμένες Μνήμες» της Σαβίνας Γιαννάτου 1995 κ.α.)

Β. Ο Μάνθος Σαντοριναίος αρκετά χρόνια πριν, επηρεασμένος από τις υπέροχες κούκλες που κατασκεύαζε η Άννα Σαντοριναίου (αδερφή του) αποφάσισε να ασχοληθεί και με το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση. Ως εικαστικός και γνώστης της σύγχρονης τεχνολογίας θέλησε να βάλει ένα κομμάτι αυτής της εμπειρίας μέσα στο κουκλοθέατρο. Άρχισαν λοιπόν μαζί να πειραματίζονται στο στούντιο και να παρατηρούν πως κινούνται οι κούκλες χρησιμοποιώντας μεικτές τεχνικές.

Η πρώτη τους δουλειά, «Το ταξίδι στη χώρα με τα μαύρα και τα άσπρα τετράγωνα» το 1987 ή 1988 στην ET1 (κάθε Τετάρτη στις 3.30 ή 3.45), δεν ήταν ακριβώς κουκλοθέατρο. Ήταν μια σειρά που προσπαθούσε να παρουσιάσει και να γνωρίσει στα παιδιά, με ένα τρόπο πρωτότυπο και διασκεδαστικό, «το σκάκι». Μια σειρά που παρουσίαζε η πρωταθλήτρια Εύα Κοντού. Η κάθε εκπομπή χωριζόταν σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος με τη βοήθεια ενός παραμυθιού ή μιας αφήγησης παρουσίαζαν στοιχεία γύρω από την ιστορία του σκακιού, ενώ στο δεύτερο μέρος έδιναν μαθήματα, τα οποία στην αρχή ήταν απλά και

προοδευτικά δυσκολότερα (στο τέλος μετέδιδαν και γνωστές παρτίδες σκάκι). Στο τρίτο μέρος εμφανιζόταν μια γνωστή προσωπικότητα που αγαπούσε και ήξερε να παίζει σκάκι.

Εκτός, όμως, από τα μαθήματα η ιστορία περιείχε ενδιαφέροντα γεγονότα, περιπέτειες και αστεία. Ήταν η ιστορία ενός κοριτσιού, της Σοφίας, που κάποια στιγμή συνάντησε - στην σκακιέρα του σαλονιού της - ένα πιόνι που μιλούσε και την κάλεσε για ένα «Ταξίδι στη χώρα με τα άσπρα και τα μαύρα τετράγωνα». Εκείνη το ακολούθησε σε ένα μέρος μαγικό και οι περιπέτειές τους άρχισαν, όπως παλιότερα ενός άλλου κοριτσιού της Αλίκης. Μόνο που εκεί όλα ήταν λίγο διαστημικά και το πιόνι ένα ρομπότ.

Το πιόνι ήταν πολύ υπερήφανο και είχε ένα κρυφό όνειρο να γίνει αλογάκι, γι' αυτό έκανε μια συμφωνία με τη Σοφία: Να της μάθαινε σκάκι με την προϋπόθεση ότι θα το βοηθούσε να πραγματοποιήσει το όνειρό του. Μαζί, λοιπόν, ταξίδεψαν στο χώρο και το χρόνο και η Σοφία μάθαινε τα μυστικά του παιχνιδιού. Κάποια στιγμή το πιόνι μεταμορφώθηκε (στη δεύτερη σειρά επεισοδίων) σε άλογο και γνώρισε αλλόκοτους κόσμους (π.χ. στη χώρα των παραλληλεπιπέδων ή στη χώρα των χεριών πολλών κατευθύνσεων), περιγράφοντας στη Σοφία τις περιπέτειες του σε γράμματα που της έστελνε τακτικά. Της έγραφε για τις συναντήσεις του με παράξενα πλάσματα όπως το επιθετικό κίτρινο τρίγωνο και πως ξέφευγε από τις δύσκολες καταστάσεις που του παρουσιαζόταν με το να σκέφτεται «σκακιστικά». Έτσι η Σοφία μάθαινε όχι μόνο για το σκάκι αλλά και πώς να μεθοδεύει τη σκέψη της. Παράλληλα το παιδί τηλεθεατής δεν παρακολουθούσε μόνο την εκπομπή, αλλά μέσα από ασκήσεις (για σκάκι) που δίνονταν με την βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών συμμετείχε σ' αυτήν.

Αναμφίβολα ο Μάνθος Σαντοριναίος έκανε ένα συνδυασμό όλων των τεχνολογιών, παλαιών και νέων, δίνοντας μια μαγική διάσταση που μπορούσε να καταλάβει το παιδί. Η κίνηση στο πιόνι γινόταν με τηλεκατεύθυνση ενώ υπήρχαν μικρά κουκλάκια που κινούνταν καρέ - καρέ. Ένα επιπλέον στοιχείο που προστέθηκε στο β' κύκλο επεισοδίων ήταν τα Computer Graphics.

Το σενάριο και η σκηνοθεσία ήταν του Μάνθου Σαντοριναίου, την παραγωγή και καλλιτεχνική επιμέλεια είχε η Ντοντό Ζαχαρίου Σαντοριναίου, τα σκηνικά και η ζωγραφική του Ανδρέα Δεβετζή, τα κοστούμια και οι κούκλες της Άννας Σαντοριναίου, η μουσική και τα ηχητικά εφέ του Πάνου Γκέκα, ενώ σύμβουλοι της εκπομπής για τα σκακιστικά θέματα ήταν η πρωταθλήτρια Ελλάδας Εύα Κοντού και ο

συγγραφέας – προπονητής Ηλίας Κουρουνάκης. Στο ρόλο της μικρής Σοφίας ήταν η Σοφία Κολιοβασίλη και την φωνή του πιονιού – αλόγου έκανε ο Νίκος Αναστόπουλος. Ακόμα, στο β' κύκλο επεισοδίων συμμετείχαν και άλλα παιδιά (Άγγελος Βουλδής, Βαγγέλης Γαλάτης, Βασίλης Νασόπουλος).

Το 1991 (με 1993) ο Μάνθος Σαντοριναίος συνεργάζεται με το γνωστό έλληνα σκιτσογράφο Αρκά για την τηλεοπτική σειρά με κούκλες - για μεγάλους – «Ο Ισοβίτης του Αρκά» στην ET1. Μια ιδιαίτερη δουλειά καθώς όχι μόνο έγινε για πρώτη φορά, μεταφορά ενός κόμικ στην τηλεόραση με κούκλες αλλά την παραγωγή χρηματοδότησε η ίδια εταιρεία (EIKONA) που την ανέλαβε. Η παραγωγή έγινε από την εταιρεία «εικόνα» και την σειρά σκηνοθέτησε ο Μάνθος Σαντοριναίος και την καλλιτεχνική διεύθυνση είχε ο Αρκάς (ο οποίος συμμετείχε σε όλη τη διαδικασία). Την διεύθυνση φωτογραφίας ανέλαβε ο Πολυδεύκης Κυρλίδης, την μουσική ο Αλέξανδρος Μούζας, και τα σκηνικά ο Ανδρέας Δεβετζής. Υπεύθυνη για την κατασκευή των κουκλών ήταν η Άννα Σαντοριναίου, η οποία το βασικό υλικό που χρησιμοποιούσε για το εσωτερικό κάθε κούκλας ήταν αφρολέξ (βλέπε συνέντευξη Άννας Σαντοριναίου, Μέρος Β'). Τις κούκλες κινούσαν η Άννα Σαντοριναίου, η Πόπη Γαλανού και η Ρωξάνη Νικήτογλου. Στους ήρωες του Αρκά τις φωνές τους δάνειζαν, Γιώργος Νινιός για τον Ισοβίτη, η Σοφία Βόσσου για τον ποντικό Μοντεχρήστο, ο Γιάννης Ευδαίμων για το Φύλακα, ο Γιάννης Μποσταντζόγλου για τον Μάγειρα, ο Δημήτρης Λιγνάδης για τον Παππά και ο Γιώργος Χριστοδουλίδης για τον Δραπέτη. Μια σειρά γεμάτη χιούμορ, κυνισμό, πικρή σάτιρα και λεπτή κριτική η οποία εντυπωσίασε το τηλεοπτικό κοινό (προβάλλονταν στις 1.30μμ, 90 επεισόδια των 5 λεπτών).

Μετά από πέντε χρόνια (το 1997) ο Μάνθος Σαντοριναίος σκηνοθετεί την παιδική τηλεοπτική εκπομπή με κούκλες «Η Χαρά και το Γκουντούν» του Ευγένιου Τριβιζά στην ET1 (13 επεισόδια των 25' κάθε Σάββατο 10.00 π.μ.). Σε αυτήν, ζωντανεύει τον μαγικό κόσμο του Ευγένιου Τριβιζά χρησιμοποιώντας κούκλες, ηθοποιούς και τεχνικές εμψύχωσης από ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Μια σειρά γεμάτη ευαισθησία, χιούμορ και περιπέτεια η οποία προσπάθησε και πέτυχε να ψυχαγωγήσει και να παρασύρει το παιδικό κοινό σε ένα κόσμο φανταστικό, στη χώρα των πυροτεχνημάτων ή του καρναβαλιού....

Το Γκουντούν μπαίνει ένα βράδυ στο σπίτι της Χαράς κυνηγημένο από τον τρομερό Γκουντουνοφάγο που απειλούσε να τον φάει. Βρίσκει καταφύγιο στο δωμάτιο της μικρής και αποφασίζει να

μείνει μαζί της και με τους φίλους της (τρεις νάνους πειρατές που έμεναν κάτω από το κρεβάτι της Χαράς, τον γιατρό και τον πυροσβέστη που έμεναν στο πλυντήριο). Το Γκουντούν ήταν στεναχωρημένο γιατί δεν είχε δεύτερο αυτί ούτε ουρά ώστε να κρυφτεί πίσω της όταν τον κυνηγούσε ο Γκουντουνοφάγος. Η Χαρά αποφασίζει να τον βοηθήσει και μαζί πετούν στη χώρα του Χασμουρητού, της Πρωταπριλιάς....αναζητώντας νέες περιπέτειες. Στο τέλος το Γκουντούν φεύγει αφού δώσει μια ελπίδα στη Χαρά για κάποια άλλη συνάντηση μαζί της.

Αφηγητής της σειράς ήταν ο Ευγένιος Τριβιζάς ο οποίος έκανε και το σενάριο, ενώ την σκηνοθεσία ανέλαβε ο Μάνθος Σαντοριναίος και την παραγωγή η εταιρεία «ΕΙΚΟΝΑ». Τις κούκλες κατασκεύασε η Άννα Σαντοριναίου (βασικό υλικό αφρολέξ), τα σκηνικά η Βίκυ Μπέτσου και την μουσική ο Αλέξανδρος Μούζας. Τις κούκλες κινούσαν η Άννα Σαντοριναίου, η Τζένη Παραδισανού και η Γιούλη Σπανού και εμφανίστηκαν οι ηθοποιοί Μανόλης Μαυροματάκης και Μαρία Μπανταζόνα στους ρόλους του μπαμπά και της μαμάς της Χαράς, ενώ την μικρή Χαρά έκανε η Λήδα Κληρονόμου.

Γενικά, ο Μάνθος Σαντοριναίος θεωρεί πως το κουκλοθέατρο χωρίζεται σε πριν και μετά Χένσον. Ο Χένσον με τα μάπετ σόου άλλαξε όλη τη δομή της κούκλας, της έδωσε μια νέα διάσταση, μια νέα ζωή και από εκεί και πέρα πέρασε στη συνείδηση του κόσμου. Η τηλεόραση συνέβαλε σ' αυτό και θεωρεί ότι το καλό κουκλοθέατρο στην τηλεόραση ψυχαγωγεί το παιδί.

Σημείωση: Όλες οι παραπάνω παιδικές εκπομπές συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό το οποίο παρατίθεται στο παράρτημα Ι σελ. 115,116,122,126

VII.ΣΑΡΡΗ ΜΙΝΑ-ΣΑΡΡΗΣ ΤΑΚΗΣ

Η Μίνα και ο Τάκης Σαρρή στην παράσταση «Μα...είμαι μια αρκούδα».

Α. Η περιπέτεια στον ονειρικό κόσμο της κούκλας ξεκίνησε για την Μίνα και τον Τάκη Σαρρή πριν 20 χρόνια. Πριν 20 χρόνια η Μίνα Σαρρή κοινωνική λειτουργός και ο Τάκης Σαρρής γεωπόνος και ύστερα ηθοποιός τα αφήνουν όλα για να κάνουν μια καινούργια αρχή στον κόσμο της περιπέτειας και της φαντασίας, στον κόσμο της κούκλας. Ξεκίνησαν το 1978 ως κουκλοθίασος «Το κόσκινο» αντιμετωπίζοντας αρκετές δυσκολίες (έλλειψη πείρας, οικονομικά προβλήματα κ.α.) και κυρίως την προκατάληψη ορισμένων, οι οποίες με τον καιρό, ευτυχώς, ξεπεράστηκαν.

Η Μίνα Σαρρή αναλαμβάνει τον ρόλο του κουκλοπαίχτη καθώς και τα τελειώματα στην κατασκευή της κούκλας, αλλά η βασική και ουσιαστική δουλειά περνάει από τα χέρια του Τάκη Σαρρή ο οποίος είναι υπεύθυνος για την κατασκευή των κουκλών και γενικά τις παραστάσεις (κείμενο – σκηνοθεσία – σκηνικά) ενώ παίζει κι εκείνος τις κούκλες. Επιπλέον η Μίνα Σαρρή από το 1996 γίνεται πρόεδρος της UNIMA – ΕΛΛΑΣ¹.

Το 1981 ο κουκλοθίασος «Το κόσκινο» μετονομάζεται σε «Θέατρο της κούκλας» και λειτουργεί (μέχρι και σήμερα) ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία. Βασικός τους σκοπός είναι ο πειραματισμός, η διάδοση και η ανάπτυξη της τέχνης του κουκλοθεάτρου μέσα από

1. Βλέπε παράρτημα Ι σελ. 85

πρωτότυπες και άρτια επεξεργασμένες παραστάσεις καθώς και μέσα από την διοργάνωση εργαστηρίων, διαλέξεων και εξειδικευμένων σεμιναρίων για παιδιά και ενήλικες. Μέχρι σήμερα έχουν οργανώσει ένα μεγάλο αριθμό εργαστηρίων για ενήλικες (όπου έχουν εκπαιδευτεί πάνω από 150 άτομα) και πάνω από 100 εκπαιδευτικές συναντήσεις με παιδιά σχολικής ή προσχολικής ηλικίας (όπου συμμετείχαν περίπου 3.000 παιδιά). Την προσπάθειά τους στηρίζουν - οι χορηγοί - το Υπουργείο Πολιτισμού, το ίδρυμα Κων/νου και Έμμας Δοξιάδη καθώς και το ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου.

Ξεκίνησαν κάνοντας έργα με μικρές κούκλες οι οποίες με τον χρόνο την πείρα και τον πειραματισμό μεγάλωσαν κάνοντας έργα για παιδιά και μεγάλους. Η πρώτη τους παράσταση ήταν στις 28 Φεβρουαρίου του 1978 με το έργο «Διαταγή για γέλια» σε κείμενα, σκηνοθεσία και σκηνικά (κλασσικό σκηνικό) Τάκη Σαρρή, μουσική Λουκιανού Κηλαηδόνη και κουκλοπαίχτες την Μίνα Σαρρή, τον Τάκη Σαρρή, και την Αγνή Στρουμπούλη. Τις κούκλες κατασκεύασε ο Τάκης Σαρρής (γαντόκουκλες). Σήμερα μετά από 20 χρόνια παίζουν «Τα τρία γουρουνάκια».

Έχουν ανεβάσει συνολικά 18 έργα και έχουν δώσει πάνω από 2.000 παραστάσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Από το 1987 ως το 1994 είχαν σαν μόνιμη στέγη το θέατρο «ΑΜΟΡΕ» όπου με επιτυχία έδιναν παραστάσεις κάθε Σαββατοκύριακο. Σήμερα έχουν ένα μικρό εργαστήρι στα Κάτω Πατήσια όπου εκεί δημιουργούν τις κούκλες τους και έχουν διαμορφώσει ένα χώρο ειδικά για να δίνουν παραστάσεις. Πραγματικά ένας χώρος μαγευτικός, επιβλητικός με δεκάδες κούκλες κρεμασμένες να νιώθεις ότι σε παρατηρούν από την πρώτη στιγμή που θα βρεθείς στο σπίτι τους, στο εργαστήρι.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε ωστόσο την εμφάνισή τους σε Διεθνή Φεστιβάλ και εκθέσεις. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Διεθνές Φεστιβάλ Ύδρας, Διεθνής Θεατρική συνάντηση στο Θέατρο Αβέρωφ – Αθήνα, Φεστιβάλ ST ALBANS Αγγλία, Διεθνές Φεστιβάλ Γάνδης – Βέλγιο, Διεθνές Δεκαπενθήμερο Μαριονέτας σε Αθήνα και Κρήτη, Θεσσαλονίκη 97 – Πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης, ομαδικές εκθέσεις στα πνευματικά κέντρα Δήμου Αθηναίων και Αγίας Παρασκευής.

Β. Αναμφίβολα την δουλειά τους διέπει ο πειραματισμός στα υλικά και στο παίξιμο. Εκείνο που είναι πολύ σημαντικό για την Μίνα Σαρρή όταν παίζει είναι να μπορεί να τοποθετεί κάθε φορά διαφορετικά το σώμα της, ανάλογα με το μέγεθος της κούκλας. Για να επιτευχθεί όμως αυτό πρέπει πρώτα απ' όλα να εξοικειωθεί με την κούκλα όχι μόνο σαν τύπο αλλά και σαν τεχνική, και το πετυχαίνει. Είναι κάτι το οποίο την συγκινεί ιδιαίτερα καθώς, κάθε φορά, της δίνει την δυνατότητα να ανακαλύπτει καινούργιες τεχνικές, τρόπους έκφρασης και να δημιουργεί.

Εκτός όμως από την έντονη και συνεχή δραστηριότητά τους, με τις παραστάσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ασχολήθηκαν και με την ελληνική τηλεόραση, ξεκινώντας - καταρχήν - με πολύ διάθεση. Η συνεργασία τους με την ΕΤ1 άρχισε στις 7 Ιανουαρίου του 1979 όταν ο Νίκος Πιλάβιος (προϊστάμενος του τμήματος παιδικών εκπομπών) τους προσκάλεσε στην πρωτοχρονιάτικη γιορτή για το κόψιμο της πίτας, και έπαιξαν το έργο «Διαταγή για γέλια».

Αργότερα, στις 16 Απριλίου του 1982 πρόβαλλαν ένα απόσπασμά του. Την επιμέλεια και την σκηνοθεσία την είχε αναλάβει ο Νίκος Πιλάβιος σε σενάριο Τάκη Σαρρή. Το έργο γράφτηκε μετά την δικτατορία είχε ως κεντρικό πυρήνα τον αυταρχισμό. Μιλούσε για ένα βασιλιά που απαγόρευε στα παιδιά να παίζουνε, να τραγουδάνε, να γελάνε. Τα παιδιά δεν άντεξαν σ' αυτή την καταπίεση και σκαρφίστηκαν μια πλάκα, αναγκάζοντας τον βασιλιά να αλλάξει την διαταγή.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε ότι η πρώτη τους εμφάνιση σε κανάλι ήταν στην Σουηδία (2/9/97) με το έργο «Διαταγή για γέλια» ύστερα από πρόσκληση της κοινότητας των ελλήνων μεταναστών. Η όλη παράσταση κράτησε μια ώρα και ο τρόπος που τον προέβαλλαν ήταν όπως το είχαν φανταστεί. Η συνεργασία ήταν άψογη, οι άνθρωποι της τηλεόρασης ενδιαφέρθηκαν πραγματικά για τη δουλειά τους, καθώς προτού αρχίσουν τα γυρίσματα ζήτησαν να διαβάσουν το σενάριο και επιπλέον δεν επενέβησαν καθ' όλη την διάρκεια του γυρίσματος. Το έργο παίχτηκε στο στούντιο των ειδήσεων όπου υπήρχε κατάλληλος φωτισμός και τρεις κάμερες να καταγράφουν το έργο.

Στις 30 Απριλίου του 1982 η ΕΤ1 προσκαλεί για μια ακόμη φορά το «Θέατρο της κούκλας» για να παίζουν το έργο «Οι μουσικοί της Φανφάρας της Βρέμης» σε διασκευή Τάκη Σαρρή (των Αδελφών Γκριμ) και Αγνή Στρουμπούλη, μουσική Λουκιανός Κηλαηδόνης και κουκλοπαίχτες Τάκης Θεοφανίδης, Μίνα Σαρρή, Τάκης Σαρρής, Γιώργος Τζαβάρας. Τις κούκλες και το σκηνικό κατασκεύασε ο Τάκης Σαρρής

(κλασσικό σκηνικό, γαντόκουκλες). Ήταν, όπως μας είπε η Μίνα Σαρρή, μια πολύ άσχημη εμπειρία, καθώς οι άνθρωποι της τηλεόρασης όχι μόνο είχαν αργήσει για το γύρισμα αλλά και όταν ξεκίνησαν έθεσαν τους δικούς τους όρους χωρίς να λάβουν υπόψη τους τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε το «Θέατρο της κούκλας». Η έλλειψη, λοιπόν, σωστής συνεργασίας και αντιμετώπισης της τέχνης του κουκλοθέατρου οδήγησε την Μίνα και τον Τάκη Σαρρή να μην επιδιώξουν ποτέ μια μόνιμη συνεργασία με την τηλεόραση. Ένας άλλος εξίσου σοβαρός λόγος ήταν η μεγάλη αγάπη του για το Θέατρο, καθώς όπως μας εξηγεί η Μίνα Σαρρή για να βγει μια σειρά 12 επεισοδίων θα πρέπει κάποιος να δουλέψει ένα ολόκληρο χρόνο θυσιάζοντας το θέατρο. Για την Μίνα και τον Τάκη Σαρρή αυτό ήταν αδιανόητο, για εκείνους το θέατρο είναι η ζωή τους, ο αέρας που αναπνέουν.

Στις 16 Οκτωβρίου του 1986 η Μίνα και ο Τάκης Σαρρής παρουσιάζουν στην εκπομπή «Περισκόπιο» (ET1) το έργο «παιχνίδια στο τσίρκο» σε σενάριο, σκηνικό και κατασκευή κούκλων του Τάκη Σαρρή (γαντόκουκλες, μαρότες, απλές μαριονέτες), σκηνοθεσία του Γιώργου Σκαλενάκη, μουσική επιλογή από τσίρκο και από ταινίες του Τσάρλι Τσάπλιν. Τις κούκλες έπαιζαν η Μίνα Σαρρή, ο Τάκης Σαρρής, η Σοφία Σαρρή και ο Γιώργος Πόλος. Η παράσταση βασιζόταν στις ανατροπές. Ένας διευθυντής τσίρκου προσπαθούσε να συντονίσει τα νούμερα αλλά τίποτα δεν πήγαινε καλά.

Μετά από ένα χρόνο (7/4/87) συμμετείχαν σε ένα επεισόδιο της εκπομπής «Τα κολλητήρια» μια παραγωγή της ET2 σε σενάριο Γιάγκου Ανδρεάδη και σκηνοθεσία Δημήτρη Αρβανίτη. Η εκπομπή γινόταν σε συνεργασία με το πανελλήνιο σωματείο Θεάτρου σκιών, όπου παρουσιαζότανε κάθε φορά ένας караγκιοζοπαίχτης και έπαιζε ένα έργο. Η παρουσίαση γινόταν από τον Σταύρο Παράβα που υποδύονταν ένα καφετζή ο οποίος κάθε φορά υποδέχονταν και έναν караγκιοζοπαίχτη. Ως ηθοποιός έκανε μια εισαγωγή είτε για τον καλλιτέχνη είτε για το έργο του. «Το θέατρο της κούκλας» συνδυάστηκε με ένα μήνυμα που ήθελε να περάσει η εκπομπή ότι δηλαδή οι κούκλες και το θέατρο σκιών είναι ξαδέρφια, ότι κατά κάποιο τρόπο είναι στην ίδια οικογένεια. Ο Τάκης Σαρρής είχε φτιάξει ειδικά γι' αυτή την εκπομπή μια κούκλα που ήταν ο караγκιόζης (τρισδιάστατη).

Έπαιξαν μια μικρή ιστορία με τις κούκλες (το σενάριο είχε γραφτεί από τον Γιώργο Ανδρεάδη) και έπειτα ένας караγκιοζοπαίχτης παρουσίασε μια μικρή ιστορία με τις φιγούρες του. Στην συνέχεια ακολούθησε τραγούδι καθώς τα παλιότερα χρόνια οι караγκιοζοπαίχτες

παίζανε με ζωντανή ορχήστρα. Κατόπιν ο Σταύρος Παράβας βγήκε στην σκηνή πήρε την κούκλα καραγκιόζη και την φιγούρα και πέρασε το μήνυμα ότι είναι ξαδέλφια. Στα γυρίσματα υπήρχαν παιδιά τα οποία φάνηκαν να ψυχαγωγούνται με την όλη παρουσίαση.

Το 1989 εμφανίζονται, στην εκπομπή της ET2 «Τα σπήλαια» σε σενάριο Πέπης Ρηγοπούλου και σκηνοθεσία Πέτρου Παναμά (παραγωγή ET2). Το θέμα της εκπομπής ήταν η ζωή και η τέχνη στα Ελληνικά σπήλαια και τα γυρίσματα έγιναν στο σπήλαιο της Παιανίας. Ήταν μια ιδιαίτερη ενότητα που την παρουσίαση έκανε η Πέπη Ρηγοπούλου ως ιστορικός τέχνης. Κάποια στιγμή η κ. Πέπη Ρηγοπούλου έκανε ένα συνδυασμό του Πλατωνικού σπηλαίου και ενός οράματος που είχε ο Δον Κιχώτης και τότε κάλεσε την Μίνα και τον Τάκη Σαρρή για να παίξουν. Εκείνοι έφεραν τις κούκλες, οι οποίες ήταν κατασκευασμένες από χαρτοπολτό, κινούνταν με ράβδους και ξεπερνούσαν το ανθρώπινο μέγεθος (όταν τις σήκωναν). Δημιούργησαν λοιπόν, μια μαγική ατμόσφαιρα στο σπήλαιο με τις κούκλες και η Μίνα Σαρρή μεταξύ των άλλων διάβασε και ένα κομμάτι από τον Πλάτωνα και ένα απόσπασμα από τον «Δον Κιχώτη» του Θερβάντες.

Τον επόμενο χρόνο η Μίλυ Γιαννακάκη ζήτησε από την Μίνα και τον Τάκη Σαρρή να μεταδώσει αποσπάσματα της δουλειάς τους στην εκπομπή «Παρασκήνιο» (6/3/90). Παρουσίασε λοιπόν, κομμάτια από το θεατρικό έργο «Το αηδόνι και ο Αυτοκράτορας» (του Άντερσεν σε διασκευή Τάκη Σαρρή) και τον τρόπο με τον οποίο προετοιμάζονταν πριν ξεκινήσουν την παράσταση. Η συγκεκριμένη παράσταση είχε μια ιδιαιτερότητα για εκείνη την εποχή, καθώς πέτυχαν να ενσωματώσουν τον κουκλοπαίχτη, τον ηθοποιό και την κούκλα σε σημείο που ο θεατής δεν μπορούσε να ξεχωρίσει την κούκλα από τον άνθρωπο και τον άνθρωπο από την κούκλα. Οι κουκλοπαίχτες ήταν ντυμένοι στα μαύρα, φορούσαν γάντια και μάσκα. Όταν κινούσαν τις κούκλες (φυσικό μέγεθος) έριχναν ένα μαύρο μαντήλι μπροστά για να είναι όσο πιο ουδέτερη γίνεται η παρουσία τους πίσω από την κούκλα. Όταν άφηναν τις κούκλες έβγαζαν το μαντήλι και κινούνταν ως αυλικοί Κινέζοι στο παλάτι. Ήταν μια παράσταση που ξεχώρισε και για την ποιητική της ατμόσφαιρα.

Στις 13 Μαΐου 1995 η εκπομπή «Πάμε ET2» σε σκηνοθεσία του Χρήστου Φασόη παρουσίασε αποσπάσματα από την παράσταση «Μα... είμαι μια αρκούδα» του Frank Tashin σε διασκευή Μίνας Σαρρή και Τάκη Σαρρή. Ο Στάθης Ουλκέρογλου είχε τη μουσική επιμέλεια ενώ την σκηνοθεσία του έργου, την κατασκευή των κουκλών (γαντόκουκλες, μαρότες, ξύλινες σαν παιδικά παιχνίδια) και του

σκηνικού είχε αναλάβει ο Τάκης Σαρρής. Τις κούκλες έπαιζαν η Μίνα Σαρρή και ο Τάκης Σαρρής.

Αναμφίβολα, σκοπός των εμφανίσεων τους στην τηλεόραση ήταν η προβολή ενός μέρους της δουλειάς τους. Παρόλα αυτά η Μίνα Σαρρή πιστεύει πως ένα παιδί μπορεί να ψυχαγωγηθεί παρακολουθώντας κουκλοθέατρο στην τηλεόραση αρκεί να προβάλλεται με σωστό τρόπο. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν άνθρωποι στην τηλεόραση αφοσιωμένοι στα παιδιά και στην τέχνη του κουκλοθέατρου γιατί μόνο τότε θα πετύχουν ένα πολύ καλής ποιότητας θέαμα.

Σημείωση: Ορισμένα από τα προαναφερθέντα κουκλοθεατρικά έργα συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό το οποίο παρατίθεται στο παράρτημα Ι σελ. 103, 113, 119, 120, 125, 126

VIII. ΣΠΑΘΑΡΗΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ

Εξώφυλλο από δίσκο 33 στροφών της «Κολούμπια» με παραστάσεις του Ευγενίου Σπαθάρη

Α. Ο Ευγένιος Σπαθάρης με το γνήσιο λαϊκό καλλιτεχνικό πνεύμα, γεννήθηκε στην Κηφισιά το 1924. Γιος του μεγάλου караγκιοζοπαίχτη Σωτήρη Σπαθάρη επηρεάστηκε βαθιά από την τέχνη του πατέρα του και λάτρεψε τον караγκιόζη. Ωστόσο προορισμός του πατέρα του και δικός του ήταν να γίνει αρχιτέκτων αλλά η γερμανική κατοχή και η ξαφνική αρρώστια του Σωτήρη Σπαθάρη τον υποχρέωσαν να τον αντικαταστήσει (1942) καθώς το κοινό τον ζητούσε επίμονα. Αν και δεν είχε ασχοληθεί ιδιαίτερα με την τέχνη του караγκιόζη είχε μεγάλη επιτυχία, η οποία τον έκανε να αγαπήσει τόσο την δουλειά αυτή ώστε να ξεχωρίσει ως ένας από τους μεγαλύτερους δασκάλους του Ελληνικού θεάτρου σκιών. Στόχος του ήταν να ανεβάσει πολύ ψηλά τον караγκιόζη τόσο σαν σημαντικό Ελληνικό και παραδοσιακό θέαμα όσο και σαν εξαιρετικό είδος τέχνης και τεχνικής¹.

Ξεκινά την καριέρα του το 1942 στο Μαρούσι και από το 1945 μέχρι το 1950 περιοδεύει σε όλη την Ελλάδα δίνοντας παραστάσεις σε

1) Ενημερωτικός οδηγός του Σπαθάρειου Μουσείου σελ. 7

αγάπη. Έτσι μαζί ταξιδεύουν σε πολλά μέρη του κόσμου λαμβάνοντας μέρος στα φεστιβάλ. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Φεστιβάλ Μεσογειακού Θεάτρου της Λυών, Νυρεμβέργης και Μαριγκύ (1985), στο Δυτικό Βερολίνο και στη Ρώμη (1987), στις Κάννες (1985), στο Φεστιβάλ Μεσογειακού Θεάτρου της Στουτγκάρδης και στο Μπορντώ της Γαλλίας (1995)²....

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφερόμασταν τόσο στην εικοσάχρονη συμμετοχή του στα «Κρυστάλλεια» της Πεντέλης όσο και στη μακρόχρονη παρουσία του στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης καθώς και στις εμφανίσεις του στα «Δημήτρια» που οργανώνονταν στην συμπρωτεύουσα. Παράλληλα υπήρξε σπουδαίος δάσκαλος της τέχνης του θεάτρου σκιών σε ομάδες φοιτητών, καθηγητών και νέων καλλιτεχνών. Ενώ ξεχώρισε και ως «γνήσιος εκφραστής των συγκινήσεων της λαϊκής μας ψυχής» μέσα από τους υπέροχους πίνακές του. Ο Ευγένιος Σπαθάρης διαθέτει ένα ακόμη σπουδαίο ταλέντο την ζωγραφική. Θεωρείται λαϊκός ζωγράφος καθώς διατηρεί τα κύρια χαρακτηριστικά της λαϊκής ζωγραφικής που τα δένει μεταξύ τους με πρωτοφανή ρεαλισμό και μεγάλη χρωματική ζωντάνια. Με την ζωγραφική ασχολήθηκε πρώτη φορά μέσα από την απόδοση των διαφημιστικών αφισσών του ρεπερτορίου των παραστάσεων του πατέρα του και έπειτα των δικών του έργων. Κατόπιν εύκολα πέρασε στα υπόλοιπα θέματά του, ενώ γρήγορα εξελίχθηκε στον τομέα της ζωγραφικής απόδοσης θεατρικών σκηνικών και ενδυμάτων από όπου απέκτησε μεγάλη πείρα.

Στη συνέχεια ασχολήθηκε με την εικονογράφηση παιδικών βιβλίων, με τη φυλλοτέχνηση ημερολογίων γνωστών εταιρειών και οργάνωσε 26 ατομικές εκθέσεις (στην Ελλάδα) ενώ έλαβε μέρος σε 25 ομαδικές. Έχει παρουσιάσει τα έργα του σε 13 χώρες και έχει λάβει μέρος σε 5 πανελλήνιες εκθέσεις. Ωστόσο σημαντική υπήρξε η κυκλοφορία των εικονογραφημένων τευχών του Ε. Σπαθάρη με караγκιόζη (1960 και 1970) και η επιτυχημένη έκδοση του βιβλίου του «Ο караγκιόζη των Σπαθάρηδων» (1979).

Δεν θα ήταν δυνατόν να αγνοήσουμε την δράση του στο χώρο του θεάτρου όπου σκηνοθέτησε και σκηνογράφησε με επιτυχία τον «Μέγα Αλέξανδρο» με το ελληνικό χορόδραμα (1950) και το 1954 το ίδιο έργο συνεργαζόμενος με την Σοφία Βέμπο, «Το ταξίδι» του Γ. Θέμελη (1965), τον «Καραγκιόζη Δικτάτορα» του Γ. Γιαννακόπουλου

2) Ενημερωτικός οδηγός του Σπαθάρειου Μουσείου σελ. 9

(1969) κ.α. Μάλιστα πήρε βραβείο καλύτερης σκηνοθεσίας, σκηνογραφίας και ενδυματολογίας, στο φεστιβάλ Ιθάκης για το έργο «Ο Γιλιάλης» του Μιχάλη Μπουρμπούλη (1980). Επιπλέον ο Ευγένιος Σπαθάρης έκανε την εμφάνισή του και σε διάφορες κινηματογραφικές ταινίες στο «Πικρό Ψωμί» του Γ. Γρηγορίου (1950), στον «Εξυπνότερο άνθρωπο του κόσμου» παραγωγής Ολύμπια Φίλμς (1950) στον «Μεγαλέξανδρο» του Γ. Ζερβουλάκου (1960) σε 8 ταινίες παραγωγής Ιωαννίδης Φίλμς με κλασικές κωμωδίες του караγκιόζη (1962) και σε πολλά ντοκιμαντέρ αφιερωμένα στην Ελλάδα.

Παράλληλα ο Ευγένιος Σπαθάρης ξεχώρισε και στο τομέα της μουσικής όπου η φωνή του ταυτισμένη με τον караγκιόζη αντηχεί παντού, σχολιάζοντας και διακωμωδώντας τα καλά ή τα κακά αυτού του τόπου υμνώντας την εξυπνάδα και την ψυχή εκείνου που ονομάζεται Έλληνας ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής του. Οι πιο σημαντικές του συνεργασίες σ' αυτόν τον κλάδο ήταν τα τρία τραγούδια με τίτλο «Εμένα φίλε με λένε караγκιόζη» (στίχοι Ν. Γκάτσου – μουσική Σ. Ξαρχάκου – παραγωγή ΣΚΑΙ 100,4), το τραγούδι «Για την Ελλάδα ρε γαμώτο» του Στέλιου Φωτιάδη και « Η εκδίκηση του караγκιόζη» του συγκροτήματος Modern Fears. Επίσης συνεργάστηκε με τον Διονύση Σαββόπουλο στο Κύτταρο το 1993, στο Ρεξ το 1992 και σε πολλές του συναυλίες.

Στον θεατρικό τομέα έχει τιμηθεί για την προσφορά του με αναμνηστικές πλακέτες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Επιπλέον έχει διακριθεί στα περισσότερα φεστιβάλ για το εξαιρετικό ταλέντο με το οποίο προβάλλει την τέχνη του. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια αναγνωρίστηκε διεθνώς το Παγκόσμιο Μουσείο Θεάτρου Σκιών (στο σπίτι του στο Μαρούσι) που δημιουργήθηκε με την πολύτιμη βοήθεια της γυναίκας του το 1958. Τον Ιούνιο του 1955 ο Δήμος Αμαρουσίου θέλοντας να τιμήσει τον μεγάλο μας καλλιτέχνη εξασφαλίζει για τον караγκιόζη και την παρέα του, ένα κεραμίδι, μια μόνιμη στέγη στην καρδιά του Μαρουσίου. Έτσι, σήμερα, λειτουργεί το «Σπαθάρειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών Δήμου Αμαρουσίου» που ο Ε. Σπαθάρης το στόλισε με πανέμορφες φιγούρες και σκηνικά του ελληνικού λαϊκού μας θεάτρου (τις οποίες χάρισε με πολύ αγάπη στους πολίτες του Μαρουσίου).

Ο Ευγένιος Σπαθάρης ακόμα και σήμερα με το ανήσυχο καλλιτεχνικό του πνεύμα και την υπερβολική αγάπη στον Караγκιόζη συνεχίζει τις δραστηριότητές του. Πρόσφατα έγραψε, σκηνοθέτησε και ανέβασε με μεγάλη επιτυχία, στην Ρόδο, το Θεατρικό έργο «Σκιών καμώματα» με πρωταγωνιστή τον Τάκη Βαμβακίδη.

Η τέχνη του Σπαθάρη όπως χαρακτηριστικά είπε ο Άγγελος Σικελιανός είναι «Στη βάση της λαϊκής ψυχής και ζωής και μακάριος όποιος την αντικρίζει με τη σοβαρότητα που της οφείλεται. Μέσα της δεν κατασταλάζει μόνο η λαγαρή θυμοσοφία του λαού μας μπρος στα ανάποδα του κόσμου, αλλά σκεπάζεται και η πηγαία δύναμη που έχει μέσα του και με την οποία υπερνικά αυτά τα ανάποδα με ψυχισμό ασύγκριτο, ανεβαίνοντας απ' τα σκαλιά της θείας τους εξυπνάδας ως με τις κορφές του ηρωισμού³.

Β. «Η τέχνη του ελληνικού θεάτρου σκιών δεν είναι εύκολη. Δεν αρκεί να είσαι απλός καραγκιοζοπαίκτης. Πρέπει συγχρόνως να είσαι ζωγράφος, μίμος, τραγουδιστής, σεναριογράφος ή συγγραφέας, σκηνογράφος και μελετητής της Ιστορίας ώστε να αποδίδει την εποχή και τα ανάλογα κοστούμια προσαρμόζοντας κατάλληλα και τον Έλληνα Καραγκιόζη. Το βασικότερο όμως είναι να φροντίζει ο ήρωας να μην χάνει ποτέ τη λαϊκότητα του σαν παράδοση, το χιούμορ και τον σκοπό του, όσο και αν θέλεις να τον κάνεις διαχρονικό ή «σύγχρονο» λόγω της εποχής που θέλεις να τον προσαρμόσεις. Γι' αυτό αγαπώ εκείνον και τη δουλειά μου».

Ο Ευγένιος Σπαθάρης, αφοσιώνει όλη τη ζωή του στην τέχνη του θεάτρου σκιών και συγκεκριμένα στον Καραγκόζη. Το 1966 ο Καραγκιόζης του Ευγένιου Σπαθάρη εμφανίζεται στην τηλεόραση, όταν ακόμη η ΕΡΤ βρισκόταν σε πειραματικό στάδιο λειτουργίας. Ήταν η περίοδος που ήκμαζε ο κινηματογράφος και ο Καραγκιόζης έτεινε να εκλείψει. Με την ευκαιρία, λοιπόν, της ίδρυσης της Ελληνικής Τηλεόρασης, προκειμένου να μην σβήσει το ιερό σύμβολο του ελληνισμού ξεκίνησαν οι εκπομπές του (μαυρόασπρες τότε) οι οποίες είχαν μεγάλη απήχηση στο τηλεοπτικό κοινό. Στην αρχή (1966-69) οι εκπομπές προβάλλονταν μέρα παρά μέρα και τα θέματα ήταν οι κλασσικές κωμωδίες όπως ο φούρναρης, ο γιατρός, ο γραμματικός, ο μάγος κ.λ.π.¹ (τα σενάρια γράφονται από τον Ε. Σπαθάρη). Έπειτα, το 1970 η τηλεόραση γίνεται έγχρωμη, το ίδιο και ο Καραγκιόζης. Ο Ευγένιος Σπαθάρης μέχρι το 1980 γράφει κλασσικές (έγχρωμες) κωμωδίες και κοινωνικά έργα σε σκηνοθεσία Νίκου Πιλάβιου. Από το 1980 μέχρι το 1988, σε συνεργασία με τον Γιώργο Παυριανό γράφουν σενάρια ιστορικά, διδακτικά, εμπνευσμένα από την αρχαία και λαϊκή ποίηση (Ορνίθες Αριστοφάνη, Ερωτόκριτος, Μυθολογία, Βυζάντιο, Ελληνική επανάσταση, κατακτήσεις Μ. Αλεξάνδρου κ.λ.π.)². Τη μουσική γράφει ο Δημήτρης Λέκκας και την τηλεοπτική σκηνοθεσία αναλαμβάνει η Μαρία Κουτσούρη. Τις φιγούρες κατασκευάζει και παίζει ο Ευγένιος Σπαθάρης. Το

3) Ενημερωτικός οδηγός του Σπαθάρειου Μουσείου σελ.10

υλικό που χρησιμοποιεί είναι χαρτόνι, δέρμα, ζελατίνη και πλαστικό. Συνήθως στα έργα έπαιζε μόνος του. Ωστόσο, κάποια απαιτούσαν περισσότερα χέρια (όχι φωνές, οι φωνές γινόντουσαν αποκλειστικά από τον Ε. Σπαθάρη) και γι' αυτό υπήρχαν 3-4 άτομα ως βοηθοί. Εκείνοι έπρεπε να χειριστούν τη φιγούρα ανάλογα με τα λόγια του καραγκιοζοπαίχτη και πολλές φορές ο συντονισμός ήταν δύσκολος ιδιαίτερα όταν εκείνα (τα λόγια) αυτοσχεδιάζονταν την στιγμή της παράστασης. Αυτοσχεδιασμοί γίνονταν στα κλασσικά έργα ενώ στα υπόλοιπα έμπαιναν κατευθείαν στο σενάριο για να χρησιμοποιηθούν όλα μαζί σαν play – back (γύριζαν όλα τα επεισόδια και έδειχναν στη τηλεόραση σαν συνέχειες). Γενικά οι εκπομπές διαρκούσαν 20 με 25 λεπτά (Τρίτη – Πέμπτη – Σάββατο) και ο κύριος σκοπός των εκπομπών ήταν από τη μία να μην κλονισθεί και μην χαθεί η παράδοση του καραγκιόζη και από την άλλη να μαθαίνει το παιδί με ευχάριστο τρόπο την ιστορία, αγαπώντας και τα σχολικά βιβλία. Ο ρόλος του καραγκιόζη επισημαίνει ο Ευγένιος Σπαθάρης είναι τόσο ψυχαγωγικός όσο και παιδαγωγικός γιατί το παιδί μαθαίνει «γελώντας» όλα τα θέματα που αφορούν εκείνο και την πατρίδα του. Το παιδί, σαν κοινό, επικοινωνεί με όλα αυτά διότι απαντά, συμμετέχει στο έργο μέσω των ερωτήσεων που υποβάλει ο παίχτης και παρόλο που μέσω της τηλεόρασης δεν απαντά, μαθαίνει να προβληματίζεται (έμμεσα). Αναμφισβήτητα πρέπει να υπάρχει σχέση μεταξύ τηλεόρασης και καραγκιόζη γιατί είναι ένας από τους μοναδικούς τρόπους διατήρησης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, εξηγεί ο Ε. Σπαθάρης.

Στα γυρίσματα σπάνια υπήρχαν θεατές. Ωστόσο είναι γενικά αποδεκτό ότι το παιδί ταυτίζεται με τους ρόλους που βλέπει, δρα και βιώνει μαζί τους όλη την ιστορία. Το παιδί αγαπάει τον καραγκιόζη γιατί είναι αυθεντικός, γιατί αποτελεί τον καθρέφτη της ελληνικής ψυχής.

Παραστάσεις εκτός τηλεόρασης δόθηκαν σε πολλά θέατρα, σχολεία εντός και εκτός Ελλάδας όπως η «Ιφιγένεια εν Αυλίδι» του Ευριπίδη, οι «Βάτραχοι» του Αριστοφάνη (Ανώγεια Κρήτης, Θεσσαλονίκη, Αίγιο, Θέατρο Βράχων Αθήνας, Υμηττό, Ηλιούπολη) και οι κλασικές κωμωδίες που έφθασαν στα μεγαλύτερα φεστιβάλ του εξωτερικού (βλέπε μέρος Α). Η μουσική στον καραγκιόζη ήταν ελληνική παραδοσιακή (δημοτικά, λαϊκά τραγούδια) που προσάρμοσαν και τραγουδούσαν για τον Ευγένιο Σπαθάρη οι αδελφοί Σπύρος και Θέμης Καραμπάλης.

1. Βλέπε παράρτημα Ι σελ. 102

2. Βλέπε παράρτημα Ι σελ. 109, 110, 117, 118

Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι ο Ευγένιος Σπαθάρης αποτέλεσε και αποτελεί ένα από τα πιο ιερά τέρατα του θεάτρου σκιών. Η αγάπη, η αφοσίωση και η μεγάλη ψυχική δύναμη που διαθέτει τον καθιστούν μοναδικό.

Σημείωση: Οι παραπάνω πληροφορίες δόθηκαν από την θυγατέρα του Ε. Σπαθάρη την Χαριτωμένη Σπαθάρη την οποία ευχαριστούμε για μια ακόμη φορά. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Χαριτωμένη Σπαθάρη είναι η Διευθύντρια του Σπαθάρειου μουσείου θεάτρου σκιών και ασχολείται με την διεύθυνση τον συντονισμό και την οργάνωση του μουσείου, με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις δημόσιες σχέσεις κ.λ.π. Παράλληλα έχει μελετήσει τον ελληνικό караγκιόζη και γενικότερα το θέατρο σκιών και έχει εκδώσει τον «Οδηγό του Σπαθάρειου Μουσείου».

ΙΧ.ΤΣΑΠΑΡΑΣ ΠΑΝΟΣ

Ο Πάνος Τσαπάρας ταχυδρόμος με το γαϊδαρό στην παράσταση «Με δικά σου γράμματα»

Α. Δίδαξε για 13 χρόνια μουσική σε ιδιωτικό σχολείο. Το 1989 κάνει διδασκαλία μουσικής μέσα από την τηλεόραση και έτσι δημιουργεί τον πρώτο κύκλο παιδικών εκπομπών με τίτλο «Σα παιδικό τραγούδι» στην ΕΤ2, με κούκλες που εξυπηρετούσαν τον συγκεκριμένο σκοπό. Η επιτυχία της παιδικής εκπομπής είχε σαν αποτέλεσμα να συνεχίσει και το 1990 με έναν β' κύκλο εκπομπών. Το 1992 κάνει την παιδική εκπομπή «Παίζουμε» στην ΕΡΤ2 ένα ημίωρο τηλεπαιχνίδι που διήρκεσε τρία χρόνια. Από το 1989 μέχρι και σήμερα παρουσιάζει αλλά και γράφει τα σενάρια για την παιδική εκπομπή «Με δικά σου γράμματα» στην ΕΡΤ1, ημίωρο πρόγραμμα κάθε Σάββατο στις 12:30 το μεσημέρι.

Για τις εξαιρετικές υπηρεσίες του στο τμήμα παιδικών εκπομπών τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο παιδικής τηλεόρασης. Εκτός από αυτά έχει κάνει τρεις παιδικούς δίσκους, έναν πλατινένιο και δύο χρυσούς (είχε γράψει μουσική και στοίχους των στρούμφ).

Όνειρο ζωής είναι να δημιουργήσει ένα παιδικό θέατρο με κούκλες.

B. «Εμείς είμαστε ευτυχείς, όσες ώρες την ημέρα και αν δουλεύουμε, μέρα, νύχτα δεν θες να φύγεις ποτέ, γιατί είσαι διαρκώς σε ένα κόσμο στον οποίο παράγεις και δημιουργείς, ότι και αν δημιουργείς. Αυτό είναι βασικό στοιχείο....»

Ένας άνθρωπος που αφοσιώνεται και αγαπάει τη δουλειά του προσπαθεί να παράγει ότι καλύτερο για τα παιδιά. Ακόμα και ως δάσκαλος μουσικής, ξεχώριζε τόσο πολύ που άνθρωποι πανεπιστημίου θέλησαν να βιντεοσκοπήσουν κάποια μαθήματά του. Εκεί, τον ανακάλυψε ο Γιάννης Κασπίρης, φίλος και σκηνοθέτης της EPT και του πρότεινε να κάνουν μια εκπομπή, στην οποία θα δίδασκε μουσική. Έτσι έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με το τμήμα παιδικών εκπομπών της EPT και με το κουκλοθέατρο της τηλεόρασης (το 1989).

Θέλησε να αποφύγει μέσα από τις εκπομπές του τα ανθρώπινα πρότυπα και χρησιμοποίησε την κούκλα και το κουκλοθέατρο καθώς πιστεύει πως ένας άνθρωπος όσο καλός κι αν είναι έχει ένα σωρό ελαττώματα τα οποία δεν πρέπει να προβάλλονται στα παιδιά. Η κούκλα από την άλλη δεν έχει τέτοια προβλήματα, δίνεται ολοκληρωτικά στο παιδί αναπτύσσοντας μια ιδιαίτερη σχέση μαζί του.

Από το 1989 μέχρι σήμερα έκανε για το παιδικό πρόγραμμα τρεις εκπομπές οι οποίες είναι:

A) « Σαν παιδικό τραγούδι» στην ET 2, κείμενα, μουσική, γενική επιμέλεια Πάνος Τσαπάρας, σκηνοθεσία Γιάννης Κασπίρης. Το 1990 ακολουθεί ο δεύτερος κύκλος εκπομπών. Περιλαμβάνει διδασκαλία μουσική από τον κύριο Τσάπαρα στα παιδιά τα οποία παρευρισκόταν στο στούντιο. Όταν τελειώνει, δυο κούκλες(ένας γάιδαρος και μια κότα) συζητούσαν για η μουσική και προσπαθούσαν τότε ο γάιδαρος να μάθει στη κότα μουσική και τότε η κότα στο γάιδαρο. Αργότερα προστέθηκε και μια ακόμα κούκλα το πιτσιρίκι. Έτσι όποιο παιδί δεν είχε παρακολουθήσει τον κύριο Τσαπάρα πρόσεχε τις κούκλες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα σε ένα ποσοστό 80% να μη χάνεται τίποτα απ' αυτά που ήθελε να περάσει στα παιδιά.

B) «Παίζουμε» στην ET 2 το 1992 με 1995 σε κείμενα – μουσική – γενική επιμέλεια Πάνος Τσάπαρας και σκηνοθεσία Χρήστος Φασόης. Μια ημίωρη εκπομπή που περιλάμβανε ένα τηλεπαιχνίδι το οποίο έφερνε σε επαφή τα παιδιά με τις διάφορες μορφές τέχνης (π.χ. στη πρώτη ερώτηση τα παιδιά έπρεπε να διαλέξουν ένα πίνακα και να βρουν το τίτλο που πιθανόν έδωσε ο ζωγράφος). Σε παράλληλη δράση έβγαιναν και οι κούκλες, οι οποίες δεν είχαν καμία σχέση με το τηλεπαιχνίδι, και πρότειναν άλλοτε οικολογικά θέματα και άλλοτε

θέματα διαπαιδαγώγησης. Ένα από τα θέματα διαπαιδαγώγησης ήταν το «κακομαθημένο παιδί» το οποίο άφησαν οι γονείς του στο γάιδαρο και την κότα για να το φυλάξουν. Οι δύο κούκλες εντόπιζαν στο τέλος λάθη- κλειδιά στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Τα οικολογικά θέματα θίγονταν από το «οικολογικό κουκλοθέατρο». Οι ήρωές του, ήταν τρία αλουμινένια κουτιά, μια μαύρη σακούλα σκουπιδιών (γυρισμένη ανάποδα), ένα πλαστικό μπουκάλι χλωρίνης και διάφορα μπουκάλια νερού.

Γ) «Με δικά σου γράμματα» παίζεται από το Νοέμβριο του 1998 στην ΕΤ 1, κάθε Σάββατο στις 12:30 το μεσημέρι. Κείμενα – μουσική – γενική επιμέλεια - ο Πάνος Τσαπάρας, σκηνοθεσία Σπύρος Πριόβολος (συνεργάζεται και ο σκηνοθέτης Μηνάς Ταταλίδης). Πρόκειται για μια εκπομπή που προσπαθεί χρησιμοποιώντας την κούκλα και το κωμικό στοιχείο όχι μόνο να ψυχαγωγήσει τα παιδιά αλλά και να τα διαπαιδαγωγήσει επισημαίνοντας προβλήματα της κοινωνίας και αξίες που συντελούν στη δημιουργία ενός καλύτερου ανθρώπου. Κίνηση στις κούκλες χαρίζουν η Τζένη Πεντεφούντι και η Άννα Σαντοριναίου. Τις φωνές δανείζουν ο Πάνος Τσαπάρας, η Γιολάντα Αθανασοπούλου, η Ελίζα Αθανασοπούλου και η Ελίνα Βράχου.

Ο Πάνος Τσαπάρας υποστηρίζει πως όταν η φωνή ενός ανθρώπου έχει ίχνος ή έστω διάθεση να βγάλει αποθέματα ηθοποιού δεν πρέπει να χρησιμοποιείται επειδή τότε βγαίνουν παράξενα ως και επικίνδυνα ακούσματα. Το ιδανικότερο θα ήταν τις φωνές να τις δανείζουν παιδιά αλλά αυτό για πολλούς λόγους είναι αδύνατο (π.χ. περισσότερος χρόνος το οποίο σημαίνει και υψηλότερο κόστος). Ο ίδιος λοιπόν, επιλέγει εκείνα τα άτομα όπου από μέσα τους βγαίνει ένα παιδί και νιώθουν ευχάριστα με την εμπλοκή τους στην όλη διαδικασία. Έτσι στην παιδική εκπομπή «Σαν παιδικό τραγούδι» τη φωνή του γάιδαρου έκανε με τόση φυσικότητα ο Αντώνης Καφετζόπουλος και αργότερα ο Γιώργος ο Μάξης. Σήμερα τη φωνή του γάιδαρου την κάνει ο Πάνος Τσαπάρας για καθαρά διαδικαστικούς λόγους. Από το πρώτο παιδικό πρόγραμμα μέχρι σήμερα κίνηση και ζωή στο γαϊδούρι δίνει η Άννα Σαντοριναίου ή ο Πάνος Τσαπάρας. Εκείνοι που παίζουν τις κούκλες δεν δανείζουν τις φωνές τους. Στις δύο πρώτες εκπομπές όσοι δάνειζαν φωνή στις κούκλες ήταν κάπου κρυμμένοι και την ώρα που οι κουκλοπαίχτες τις κινούσαν μιλούσαν (και αντίστροφα).

Σήμερα όπου το κουκλοθέατρο δεν είναι ζωντανό ακολουθείται η εξής διαδικασία: Πρώτα ηχογραφούνται οι διάλογοι και έπειτα από το τηλεοπτικό στούντιο στέλνονται (οι διάλογοι) στο πλατό όπου οι

κουκλοπαίχτες κινούν ανάλογα τις κούκλες. Η εκπομπή που κάνει σήμερα δεν μεταδίδεται ζωντανά και λόγοι τεχνικοί (π.χ. ο χρόνος που δίνεται για το κάθε γύρισμα είναι περιορισμένος) δεν επιτρέπουν τους αυτοσχεδιασμούς. Ωστόσο στις δύο προηγούμενες εκπομπές που μεταδίδονταν απευθείας, υπήρξαν κάποιοι αυτοσχεδιασμοί με την παρουσία και την συμμετοχή των παιδιών.

Ο Πάνος Τσαπάρας ξεκίνησε να γράφει το 1990 έχοντας μια βασική αρχή η οποία λέει «Ο άνθρωπος είναι γεννημένος να πει διακόσιες ογδόντα χιλιάδες τέσσερα εκατομμύρια εξήντα επτά λέξεις. Στην εξηκοστή έβδομη μόλις τη πει πεθαίνει. Κάθε φορά όταν μιλά οι λέξεις αθροίζονται και πεθαίνει λίγο, λίγο. Ωστόσο δεν μετράνε όσες λέγονται σε νεότερους και στον ερωτικό σύντροφο». Γράφει μόνο για κούκλες, τις οποίες λατρεύει και γι' αυτό τις χρησιμοποιεί σε όλες τις εκπομπές του (δηλ. οι πρώτες κούκλες που κατασκεύασε η Άννα Σαντοριναίου έπαιζαν με καινούργιες στη δεύτερη εκπομπή και όλες αυτές μαζί με καινούργιες κούκλες στην τρίτη). Έτσι οι πιο παλιές κούκλες που παίζουν ακόμη και σήμερα έχουν ηλικία 8 ετών. (γάιδαρος, κότα). Τις κούκλες κατασκεύασε η Άννα Σαντοριναίου.

Αναμφισβήτητα γνωρίζει καλά, σέβεται και κατανοεί τις επιθυμίες των παιδιών, γι' αυτό προσπαθεί στην εκπομπή του οι κούκλες να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της. Χαρακτηριστικά μας λέει: «Έχω ένα μικρό γιο. Μια μέρα παίχτηκε στη τηλεόραση μια εκπομπή για παιδιά. Μέσα σ' αυτή την εκπομπή υπήρχαν πολλά πράγματα. Είχε και έναν κόκορα ολόσωμο. Όσο ήταν ο κόκορας εκεί δεν ξεκόλλαγε, μόλις τελείωνε ο κόκορας έφευγε. Το παιδί λατρεύει την κούκλα, την θεωρεί κάτι μαγικό. Για μένα λοιπόν αφού το παιδί θέλει την κούκλα την προτείνω». Για τον Πάνο Τσαπάρα, το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση είναι χρήσιμο όταν περνάει θετικά μηνύματα που βοηθούν το παιδί. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από ένα καλό σενάριο το οποίο παράλληλα και το ψυχαγωγεί. Και συνεχίζει: «Αν για παράδειγμα βάλω το γάιδαρο και συνεχώς βωμολοχεί (λέω το πιο τραβηγμένο) όχι μόνο δεν το ψυχαγωγείς αλλά το κατακρεουργείς».

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι το παιδί ανοίγεται τόσο πολύ στα μηνύματα που δέχεται από την τηλεόραση ώστε παραλαμβάνει καθετί που βλέπει ως τέλειο (αναλόγως πως προβάλλεται), δηλαδή η τηλεόραση διαμορφώνει την αισθητική του και μπορεί πολύ εύκολα αν η εκπομπή δεν είναι καλή να μάθει ότι το σωστό είναι λάθος και αντίστροφα. Το παιδί δεν μπορεί να ασκήσει κριτική σ' αυτά που βλέπει. Απορρίπτει μια εκπομπή μόνο αν δεν του τραβάει το ενδιαφέρον. Συνεπώς είναι τεράστια η ευθύνη εκείνων των ανθρώπων που χειρίζονται τη

τηλεόραση. Αναμφίβολα πρέπει να υπάρχει η σχέση αυτή διότι μπορεί να βοηθήσει να λυθούν πολλά προβλήματα που απασχολούν το λαό μας. Η τηλεόραση έχει την ικανότητα να περνάει πιο γρήγορα τα μηνύματα μέσα στον ψυχισμό μας. Η σχέση όμως αυτή για να είναι ωφέλιμη πρέπει να στηρίζεται σε ανθρώπους ειδικούς, του πνεύματος (όπως παιδαγωγούς, ψυχολόγους) που έχουν υψηλό το αίσθημα της ευθύνης απέναντι στα απιδιά αλλά και τους ενήλικες.

Ο Πάνος Τσαπάρας δεν ξεχωρίζει το κουκλοθέατρο για μικρούς και μεγάλους. Δεν πιστεύει ότι απευθύνεται μόνο στα μικρά παιδιά, αντίθετα θεωρεί πολύ σημαντικό για έναν μεγάλο, ο οποίος κρατάει τον εαυτό του στα χέρια του, να μπορεί να παρακολουθήσει κουκλοθέατρο. Αυτό θα τον βοηθήσει να ανακαλύψει το ψυχικό του κόσμο, τις ευαισθησίες του και το παιδί που υπάρχει μέσα του. Αν ένας ενήλικας δεν μπορεί να δει κουκλοθέατρο τότε σίγουρα κάποιες ευαισθησίες έχουν αδρανήσει. Δυστυχώς σήμερα οι περισσότεροι προσπαθούν να πνίξουν το παιδί που έχουν μέσα τους γι' αυτό σαν χώρα, σαν λαός δεν ενδιαφερόμαστε και δεν αγαπάμε όσο πρέπει τα παιδιά. Αυτό φαίνεται και στην τηλεόραση, η οποία αντιμετωπίζει το παιδικό πρόγραμμα σαν τρίτο είδος, σαν πάρεργο. Ας μη ξεχνάμε ότι το τμήμα παιδικών εκπομπών αναπτύχθηκε από την ώρα που υπήρχε κέρδος (μέσα από τις διαφημίσεις). Μόλις άρχισαν να μειώνονται οι διαφημίσεις και συνεπώς το κέρδος άρχισε να μειώνεται και το ενδιαφέρον των καναλιών. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν άνθρωποι που αγαπούν και ενδιαφέρονται πραγματικά για τα παιδιά, ας ελπίσουμε λοιπόν, να βρεθούν στις σωστές θέσεις.

Σημείωση: Οι παραπάνω παιδικές εκπομπές παρατίθενται με φωτογραφικό υλικό στο παράρτημα Ι, σελ. 119, 124, 127

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάλυση οδηγεί εύκολα στη διαπίστωση ότι το κουκλοθέατρο είναι ένα «μέσο» που ταξιδεύει μικρούς και μεγάλους σε χώρους μαγικούς και ονειρώδεις. Η είσοδος της κούκλας στην Ελληνική τηλεόραση και η δημιουργία παιδικών κουκλοθεατρικών εκπομπών, είχαν σαν κύριο σκοπό να ψυχαγωγήσουν ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο και δύσκολο κοινό, τα παιδιά. Η οργάνωση και η μελέτη μιας ομάδας ειδικών υπό την εποπτεία του Νίκου Πιλάβιου, πάνω στην ψυχοσύνθεση και τις ανάγκες του παιδιού, ξεκίνησε το 1978. Έτσι δημιουργήθηκε ένα ιδιαίτερα πετυχημένο καθημερινό πρόγραμμα, το οποίο μεταδίδονταν στις 1:30 το μεσημέρι και στους κόλπους του έκλεινε αξιόλογες ελληνικές παιδικές εκπομπές με κούκλες (και φιγούρες) που η κάθε μια διαρκούσε γύρω στα είκοσι με είκοσι πέντε λεπτά. Οι πρώτες παιδικές εκπομπές ήταν ο «Παραμυθάς», «Τα νέα μας» και ο «Καραγκιόζης» (στο παράρτημα I παρουσιάζονται συνοπτικά και κατά χρονολογική σειρά όλες ελληνικές παιδικές εκπομπές με κούκλες ή φιγούρες και κουκλοθεατρικά έργα καταγράφηκαν από την έρευνα – ορισμένες συνοδεύονται και με φωτογραφικό υλικό). Η πορεία των πραγμάτων απέδειξε ότι οι παιδικές σειρές (με κούκλες ή φιγούρες) ενδεχόμενα υποδόρια περνούσαν σημαντικές αξίες και μηνύματα μέσα από την ψυχαγωγία. Εκείνες παρουσίαζαν συνήθως είτε μια ιστορία που βασίζονταν κυρίως σε παραμύθι (8) είτε είχαν τη μορφή μαγκαζίνου ή παιχνιδιού που έκλεινε μέσα ποικίλες δραστηριότητες (μουσική, τραγούδι, θεατρικό παιχνίδι, κουκλοθέατρο κλπ (2). Τα γυρίσματα γίνονταν στα στούντιο της ΕΡΤ (όπου οι χώροι δεν είναι και οι πιο κατάλληλοι). Εκεί στις περισσότερες τηλεοπτικές παραγωγές απουσίαζε το παιδικό κοινό, για να αποφευχθεί όπως υποστήριζαν ορισμένοι (7,8) η πλήρης απομυθοποίηση του έργου. Παιδικό κοινό, υπήρχε μόνο σε ορισμένες εκπομπές που είχαν τη μορφή μαγκαζίνου ή τηλεπαιχνιδιού (όπως η «Χιλιοποδαρούσα», το «Θερμόμετρο», «Γύρω γύρω όλοι», «Παίζουμε ET2»).

Οι ποιοτικά αξιόλογες ελληνικές παιδικές εκπομπές με κούκλες ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας και της σημαντικής προσφοράς ενός συνόλου ειδικών από το χώρο της Τέχνης και της τηλεόρασης. Η συνεργασία αυτή επιτεύχθηκε ύστερα από την πρόσκληση και την θετική ανταπόκριση αυτών των ανθρώπων να συνεργαστούν με το παιδικό τμήμα της ΕΤ-1. Η πρόταση εκείνη αποτέλεσε για ορισμένους ένα είδος πρόκλησης, καθώς τους έδινε τη δυνατότητα να εισάγουν την

κούκλα σε ένα καινούργιο χώρο, να πειραματιστούν και να διερευνήσουν τη νέα μορφή της [(4), (7), (8)]. Για άλλους ήταν ένας τρόπος να προβάλουν ένα μέρος της δουλειάς τους [για λόγους καθαρά ιδεολογικούς (6)], είτε ένας τρόπος να χρησιμοποιήσουν την τηλεόραση προκειμένου να μη σβήσει το ιερό σύμβολο του ελληνισμού [«Καραγκιόζης (9)». Ενώ για κάποιους ήταν μια ευκαιρία να εκφράσουν τις καλλιτεχνικές τους ανησυχίες επηρεασμένοι από το οικογενειακό (5) ή το φιλικό (10) περιβάλλον. Για άλλους, πάλι, ήταν μια ευκαιρία να ασχοληθούν με κάτι διαφορετικό [(1), (2)]. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι για κάποιους το κουκλοθέατρο (το θέατρο σκιών για τον Ε. Σπαθάρη) ήταν από πριν μέρος της καθημερινής τους ζωής (οικογένεια Σοφιανού, Μίνα και Τάκης Σαρρής), ενώ για κάποιους άλλους το κουκλοθέατρο ήρθε στη ζωή τους και το αγάπησαν όταν παρουσιάστηκε στην τηλεόραση.

Οι άνθρωποι της Τέχνης προκειμένου να διατηρήσουν την μαγεία του ελληνικού κουκλοθέατρου έδωσαν μια καινούργια διάσταση και μορφή στην κούκλα. Έτσι οι επαγγελματίες κατασκευαστές κούκλας που είχαν μια μόνιμη συνεργασία με το παιδικό τμήμα της ΕΡΤ (4), (Δήμος και Μπριγκίττε Σοφιανού), χρησιμοποίησαν καινούργιες τεχνικές και κλίμακες, ενώ οι κουκλοπαίχτες έδωσαν ένα διαφορετικό τρόπο παιξίματος (Φαίδων Σοφιανός, Ήβη Σοφιανού, Άννα Σαντοριναίου, Πάνος Τσαπάρας). Μόνο ο κουκλοθίασος με την επωνυμία «Το θέατρο της κούκλας» επειδή ακριβώς παρουσίασε μόνο ένα μέρος της δουλειάς του, που διέπεται από πειραματισμό στα υλικά και στο παίξιμο, δεν έκανε ποτέ αποκλειστικά κούκλες για τηλεόραση – εκτός από την εκπομπή τα «κολλητήρια»-.

Δημιουργώντας μια κούκλα για την τηλεόραση το βασικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν είτε αφρολέξ (4), είτε ένα μίγμα από λάτεξ όπου το καλούπι φτιάχνονταν ανάλογα με τις απαιτήσεις της παραγωγής (8). Σε ορισμένες περιπτώσεις (δηλαδή στις κούκλες με πολύ μεγάλα κεφάλια) χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός από στέρεα κομμάτια και λάτεξ. Ο κατασκευαστής δουλεύει το υλικό σαν γλύπτης, το κόβει και έπειτα το κολλά δημιουργώντας ένα σκελετό (4). Στη συνέχεια το ντύνει με πλαστικό πετσετέ, προσθέτει τα μάτια, τα μαλλιά, την μύτη, τα αυτιά (τα οποία βάζονται) και το κοστουμί. Μερικές φορές μπορεί να προσθέσει στην κούκλα χέρια ή ακόμη και πόδια. Εκείνο που προσέχει όταν φτιάχνει μια κούκλα είναι καταρχήν τα χρώματα και τα σχέδια των υφασμάτων, γιατί ορισμένα από αυτά δε δείχνουν όμορφα στην τηλεόραση. Για παράδειγμα τα πολύ έντονα χρώματα (π.χ. φούξια φαίνεται σαν να βγάζει αύρα), τα πολύ σκοτεινά καθώς και το

πολύ λευκό χρώμα που φωτίζει έντονα, όπως και το λεπτό ριγέ ή το λεπτό πουά που στην τηλεόραση φαίνονται σαν να ψειρίζουν, δεν χρησιμοποιούνται στην κούκλα της τηλεόρασης (4). Έπειτα είναι το βάψιμο του προσώπου της κούκλας το οποίο δεν πρέπει να είναι ούτε πολύ έντονο ούτε πολύ απαλό για να μπορεί η κάμερα να την παρουσιάσει είτε από κοντά είτε από μακριά (4). Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται και στη δημιουργία των ματιών που αποτελεί το κέντρο έκφρασης της κούκλας όπου σύμφωνα με τον Φαίδων Σοφιανό πρέπει να είναι αφύσικα μεγάλα γιατί τα μικρά μάτια δεν λειτουργούν καλά. Εξίσου όμως σημαντική είναι και η αναλογία σώματος κεφαλιού. Εάν η κούκλα έχει ανθρώπινες αναλογίες δηλαδή το κεφάλι είναι $1/5$ ή $1/7$ του σώματος τότε το κεφάλι θα φαίνεται μικρό και η κούκλα θα δείχνει νεκρή, συνεπώς η σωστή αναλογία θα είναι $1/3$ (8). Επίσης όταν σχηματίζει τα χέρια για μια κούκλα πρέπει να φροντίζει τα δάχτυλα να είναι το πολύ τρία ή τέσσερα για να μη δείχνει εξαδάχτυλη (8).

Ένα ακόμη υλικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Παπιέ – μασιέ δηλαδή θετικό καλούπι από πλαστελίνη ή πηλό το οποίο περιτυλίγονταν με βρεγμένη εφημερίδα (χαρτοπολτό) και όταν στέγνωσε κοβόταν για να μείνει μόνο το κέλυφος, το οποίο ήταν πολύ ελαφρύ, στη συνέχεια το έβαφαν και έντυναν την κούκλα. Αυτή η τεχνική χρησιμοποιήθηκε από την οικογένεια Σοφιανού στις αρχικές κούκλες και από τον Τάκη Σαρρή.

Οι κούκλες που εμφανίστηκαν στην ελληνική τηλεόραση ήταν μαρότες, γαντόκουκλες, κούκλες εμπορίου αλλά εκείνες που κυριάρχησαν ήταν κατασκευασμένες (όπως αναφέρθηκε προηγούμενα) από αφρολέξ ή λατέξ γιατί ήταν ένα υλικό εύπλαστο που έδινε μια εκφραστικότητα διαφορετική με αποτέλεσμα να μοιάζουν ζωντανές (8). Οι κούκλες αυτές ήταν μεγάλες με κίνηση στο στόμα (ειδικές θήκες όπου μπαίνει το χέρι και ανοιγοκλείνει το στόμα) και στα χέρια (τα οποία κινούνταν με βέργες, που έμπαιναν από κάτω ή αν το κοστούμι ήταν μεγάλο ο κουκλοπαίχτης φορώντας ένα γάντι έκανε το ένα χέρι της κούκλας ενώ το άλλο χέρι το γέμιζαν και το στήριζαν πάνω στην κούκλα (4). Αν οι κούκλες ήταν πολύ μεγάλες τότε ένας κουκλοπαίχτης κινούσε το κεφάλι και ένας δεύτερος φορώντας γάντια έμπαινε κάτω από το κοστούμι και παρίστανε τα χέρια της κούκλας (4). Οι κούκλες αυτές θα μπορούσαν να ονομαστούν «κούκλες όπερας» λόγω του μεγέθους τους και την κίνηση στα χέρια και στο στόμα ή «κούκλες τύπου Μάπετ» καθώς την τεχνική τη δανείστηκαν από την τηλεοπτική εκπομπή τα «Μάπετ Σόου» του Τζίμι Χένσον (4). Βασικοί επαγγελματίες

κατασκευαστές κούκλας στην τηλεόραση ήταν ο Δήμος και η Μπριγκίττε Σοφianού και η Άννα Σαντοριναίου.

Η κατασκευή μιας κούκλας για την τηλεόραση προϋποθέτει τις παραπάνω λεπτομέρειες, όμως η κίνηση της κούκλας εξαρτάται από τον κουκλοπαίχτη [(4), (7), (8), (10)] ο οποίος και θα της δώσει πνοή από τη στιγμή που θα την πάρει στα χέρια του και θα ταυτιστεί μ' αυτήν (8). Εκείνο που οφείλει να γνωρίζει ο κουκλοπαίχτης στην περίπτωση της τηλεόρασης είναι ότι το μάτι του θεατή είναι η κάμερα, συνεπώς το βλέμμα της κούκλας πρέπει να εστιάζεται στην κάμερα για να μη μοιάζει αλλήθωρη (4). Επίσης όταν παίζει την κούκλα πρέπει να κάνει μικρές και απαλές κινήσεις, για να φαίνεται φυσική (4). Η κούκλα είναι τελικά ζωντανή όταν αντιδρά ακόμα και στις «σιωπές» (Φ.Σ.). Είναι καλό για τον κουκλοπαίχτη να έχει ευλύγιστο σώμα, γιατί αυτό του δίνει τη δυνατότητα να κρύβεται σε δύσκολα σημεία (πίσω από ένα δέντρο, μέσα σε ένα κομοδίνο κλπ) και να μην φαίνεται (4). Κουκλοπαίχτες που διακρίθηκαν στον χώρο του κουκλοθέατρου της τηλεόρασης και όχι μόνο ήταν η Άννα Σαντοριναίου, τα τέσσερα μέλη της οικογένειας Σοφianού, (Δήμος, Μπριγκίττε, Φαίδων και Ήβη Σοφianού), η Μίνα και ο Τάκης Σαρρής και ο Πάνος Τσαπάρας.

Η φωνή της κούκλας στην τηλεόραση σπάνια γίνεται από τον κουκλοπαίχτη γιατί αυτό δυσκολεύει την κίνηση του, καθώς πρέπει ταυτόχρονα να παίζει και να μιλά προσέχοντας μην προκαλέσει τον παραμικρό θόρυβο από το μικρόφωνο που φοράει (4). Το παίξιμό του γίνεται ακόμα πιο δύσκολο όταν πρέπει να κοιτάει συνέχεια το μόνιτορ και το αναλόγιο (πάνω στο οποίο είναι το σενάριο) (4). Έτσι λοιπόν συνηθίζεται οι ηθοποιοί να δανείζουν την φωνή τους στους κουκλοήρωες αναπτύσσοντας ανάλογα με την προσωπικότητά τους, μια διαφορετική σχέση μαζί τους (4).

Συνήθως, η σχέση κούκλας και ηθοποιού είναι θετική, σπάνια υπήρξαν περιπτώσεις όπου απέρριψαν την κούκλα επειδή ένιωσαν πως τους οδηγούσε στο περιθώριο (4). Η φωνή πάντως αποτελεί για κάποιους στοιχείο δραματουργίας (8) και για άλλους ένα πολύ σημαντικό στοιχείο στη σύνθεση της κούκλας γι' αυτό διαλέγουν ανθρώπους που η φωνή τους έχει ένα τόνο και μια χροιά παιδική (10). Όταν λοιπόν, η φωνή της κούκλας στην τηλεόραση (που είναι και το πιο συνηθισμένο) γίνεται από ηθοποιούς, χρησιμοποιείται η μέθοδος του play back, δηλαδή οι διάλογοι ηχογραφούνται και στη συνέχεια από τηλεοπτικό στούντιο στέλνονται στο πλατό όπου εκεί οι κουκλοπαίχτες κινούν αναλόγως τις κούκλες (10). Μια άλλη περίπτωση η οποία συμβαίνει όταν η εκπομπή είναι ζωντανή, είναι η εξής: οι ηθοποιοί

την ώρα που οι κουκλοπαίχτες κινούν τις κούκλες είναι κάπου κρυμμένοι και μιλούν (10).

Σ' αυτό το σημείο, πρέπει να αναφερθεί ότι ήταν λίγες οι ελληνικές παιδικές εκπομπές με κούκλες που προβλήθηκαν σε απ' ευθείας μετάδοση (όπως το «Παίζουμε – ET-2» , «Σαν παιδικό τραγούδι») και ήταν κυρίως εκπομπές με τη μορφή μαγκαζίνου ή παιχνιδιού. Μόνο σ' αυτές τις εκπομπές όπου συμμετείχαν και παιδιά παρατηρήθηκαν κάποιοι αυτοσχεδιασμοί. Οι αυτοσχεδιασμοί στις παιδικές εκπομπές και γενικά στην τηλεόραση είναι περιορισμένοι γιατί ακολουθείται αυστηρά μια συγκεκριμένη πορεία.

Η κ. Άννα Θεοδοροπούλου (σκηνοθέτης) μας εξήγησε ότι στην τηλεόραση είναι καθορισμένο από την αρχή ακριβώς το τι θα λεχθεί και σε ποιο σημείο πάνω στο πλατό θα ειπωθεί, αποφεύγοντας έτσι τα λάθη και τα πολλά επαναληπτικά γυρίσματα. Ωστόσο, ορισμένες φορές το κείμενο δεν ακολουθείται κατά γράμμα, όταν υπάρχει διάλογος μεταξύ δύο παρουσιαστών. Παρ' όλα αυτά εκείνο που δεν μπορεί να αφαιρεθεί σε όλο το κείμενο είναι οι δυο ή τρεις τελευταίες λέξεις μιας φράσης διότι αποτελεί ατάκα για να μιλήσει ο επόμενος.

Συνήθως το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση δεν είναι «ζωντανό» και οι αυτοσχεδιασμοί, αν υπάρξουν κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων, είναι «ελεγχόμενοι» καθώς ο σκηνοθέτης έχει τη δυνατότητα να επαναλάβει τα γυρίσματα ή να τα τροποποιήσει στο τελικό μοντάζ προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα (2).

Γίνεται φανερό, ότι η δουλειά του σκηνοθέτη είναι καθοριστική και για το ανέβασμα ενός έργου με κούκλες καθώς εκείνος προσδιορίζει τον τρόπο των γυρισμάτων, το που θα στηθεί η κάμερα, ή αν το πλάνο μιας σκηνής θα είναι κοντινό ή μακρινό, ενώ έχει και την ευθύνη του τελικού μοντάζ δηλαδή ποιες και με ποια σειρά θα μπουν οι σκηνές του σεναρίου (2). Μερικές φορές, μάλιστα, αναλαμβάνει τη δομή του σεναρίου δηλ. την επεξεργασία των κειμένων (για κούκλες) που δεν έχουν θεματολογική ή εξελικτική σειρά, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια εξέλιξη στην ιστορία (2), συνήθως όμως το σενάριο δομείται από τον ίδιο τον κειμενογράφο (γνωστοί κειμενογράφοι: Αρκάς, Ευγένιος Τριβιζάς , Ήβη Σοφιανού, Κώστας Λαδόπουλος). Ορισμένοι σκηνοθέτες που συνεργάστηκαν με το παιδικό τμήμα και ξεχώρισαν ήταν ο Φαίδων Σοφιανός, ο Μάνθος Σαντοριναίος ο οποίος ως εικαστικός και γνώστης της σύγχρονης τεχνολογίας έβαλε ένα κομμάτι αυτής της εμπειρίας στο κουκλοθέατρο εμπλουτίζοντάς το με πολλά τεχνικά μέσα (5) (που έκαναν την κούκλα να πετάξει, να κολυμπήσει σε γυάλα με ψαράκια και τόσα άλλα που πριν ήταν αδύνατον να

κάνει), η Άννα Θεοδωροπούλου η οποία ασχολήθηκε και με τη δομή του σεναρίου (όπως και ο Μ. Σαντοριναίος), ο Νίκος Γκίνης, ο Χρήστος Φασόης, ο Γιάννης Κασπίρης και ο Νίκος Πιλάβιος. Ενώ μερικοί αξιόλογοι σεναριογράφοι που συνεργάστηκαν με το τμήμα ήταν η Ήβη Σοφianού (ασχολήθηκε και με τη σκηνοθεσία), ο Ευγένιος Τριβιζάς, η Ελένη Σκόνδρα, η Μαρία Κουτάλου, η Λία Χατζοπούλου – Καραβία, ο Παναγιώτης Τσαπάρας και η Μπριγκίττε Σοφianού (αν και εκείνη ασχολείται κυρίως με την κατασκευή κούκλας). Αξίζει να σημειωθεί ότι πολύ σημαντικός σεναριογράφος, κειμενογράφος, κατασκευαστής κούκλας και σκηνοθέτης ήταν και είναι ο Τάκης Σαρρής με τη διαφορά ότι η δουλειά του ξεχώρισε στο χώρο του θεάτρου και όχι της τηλεόρασης καθώς δεν επεδίωξε ποτέ μια συνεργασία με το παιδικό τμήμα, επίσης ήταν και είναι ένας εξαίρετος κουκλοπαίχτης όπως και η Μίνα Σαρρή (η οποία είναι και πρόεδρος της UNIMA ΕΛΛΑΣ).

Ένα ακόμη στοιχείο του κουκλοθέατρου στην τηλεόραση που συντελεί στη δημιουργία της μαγικής ατμόσφαιρας και επιτρέπει στο θεατή να φανταστεί είναι η μουσική (και το τραγούδι). Ορισμένοι θεωρούν πως οι μουσικές παρενθέσεις είναι απαραίτητες γιατί δημιουργούν ψυχική ευφορία στο παιδί, αλλά πρέπει να είναι σύντομες για να μην «καπελώνουν» την ιστορία (8). Η μουσική μπορεί να είναι είτε δανεισμένη από έτοιμα μουσικά κομμάτια είτε συνθέσεις κάποιων μουσικών. Πάντως τη μουσική επιμέλεια όλων των παιδικών εκπομπών της οικογένειας Σοφianού την είχε ο Φαίδων Σοφianός, ο οποίος χρησιμοποίησε όσο γινόταν «φυσικά» όργανα. Σε άλλες τη μουσική επιμέλεια είχαν, ο Δημήτρης Λέκκας, ο Δημήτρης Παπαδημητρίου, ο Πάνος Γκέκας, ο Πάνος Τσαπάρας και ο Αλέξανδρος Μούζας.

Συνοψίζοντας θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι οι παιδικές εκπομπές με κούκλες δημιουργήθηκαν χάρη στη συνεργασία ενός συνόλου ανθρώπων όπου η συμμετοχή όλων ήταν αναγκαία προκειμένου να προβληθεί ένα πολύ καλής ποιότητας θέαμα.

Έτσι σε μια παιδική εκπομπή με κούκλες είναι απαραίτητος, ο σεναριογράφος, ο σκηνοθέτης, οι κουκλοπαίχτες, οι ηθοποιοί (που δανείζουν τις φωνές), ο μουσικός, ο σκηνογράφος, ο επαγγελματίας κατασκευαστής κούκλας και γενικά ένα επιτελείο που χειρίζεται τα τεχνικά μέσα της τηλεόρασης (όπως οι κάμεραμάν και οι ηχολήπτες).

Αναμφίβολα, το κουκλοθέατρο μέσω της τηλεόρασης γνώρισε μια νέα διάσταση καθώς λειτούργησε σε ένα τελείως διαφορετικό χώρο, από το χώρο του «Θεάτρου». Στην τηλεόραση το παίξιμο γίνεται πίσω από μια κουκλοθεατρική σκηνή η οποία είναι στημένη στο στούντιο,

στο πλατό. Ο κουκλοπαίχτης κινεί μόνο την κούκλα ενώ φωνή σ' αυτή δίνει ο ηθοποιός (με play back). Το κουκλοθέατρο σπάνια προβάλλεται σε απ' ευθείας μετάδοση με αποτέλεσμα το έργο να μην έχει μια συνεχή ροή από την αρχή ως το τέλος, αλλά να ακολουθούν επαναληπτικά γυρίσματα προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο αποτέλεσμα για την τηλεόραση. Έπειτα έρχεται το τελικό μοντάζ για να ελέγξει και να διορθώσει αν χρειαστεί κάποια ενδεχόμενα λάθη του γυρίσματος (πριν παρουσιαστεί η παιδική εκπομπή με κούκλες στο τηλεοπτικό κοινό).

Η προβολή όμως του κουκλοθέατρου στην τηλεόραση μετέτρεψε το παιδί σε παθητικό θεατή καθώς του αφαίρεσε τη δυνατότητα να διαμορφώνει τη συνέχεια της ιστορίας. Έστω με ένα ναι ή όχι. Παρ' όλα αυτά το παιδί έχει τη δυνατότητα σε ορισμένες εκπομπές να αλλάξει τη συνέχεια της ιστορίας με έμμεσους τρόπους (π.χ. να στείλει ένα γράμμα ή να τηλεφωνήσει στην εκπομπή (2)). Επίσης τις παιδικές εκπομπές παρουσίαζαν είτε ηθοποιοί, είτε κούκλες ή και οι δύο μαζί.

Τελικά η είσοδος της κούκλας στην ελληνική τηλεόραση την αναμορφώνει, γίνεται μεγαλύτερη σε μέγεθος και έχει κίνηση στα χέρια και τα πόδια. Χάρη στα τεχνικά μέσα (σπέσιαλ εφέ) αποκτά πολλές δυνατότητες που εντυπωσιάζουν και μαγεύουν τα παιδιά. Οι «κούκλες όπερας» ή «κούκλες Μάπετ» εξαιτίας του μεγέθους τους δεν μπορούν να παίζουν σε παραστάσεις εκτός τηλεόρασης.

Η ανάλυση οδηγεί στο ερώτημα «Γιατί χρησιμοποιήθηκε η κούκλα; Ποιος ο ρόλος της;».

Ορισμένοι χρησιμοποίησαν την κούκλα γιατί ήθελαν να αποφύγουν τα ανθρώπινα πρότυπα (10) καθώς θεωρούσαν πως μόνο εκείνη μπορεί να δοθεί ολοκληρωτικά στο παιδί και να αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση. Άλλοι την χρησιμοποίησαν γιατί παρατήρησαν πως το παιδί ταυτίζεται πιο εύκολα με την κούκλα και συνεπώς είναι πιο προσιτή και αγαπητή σ' αυτά [(1), (2)]. Κάποιοι την χρησιμοποίησαν γιατί το αφηρημένο της στοιχείο τους βοήθησε να λειτουργήσουν ως παιδιά και να μεταφερθούν σε ένα κόσμο ονειρικό (8) και άλλοι γιατί αποτελεί ένα πολύ ξεκάθαρο μέσο, ένα σύμβολο που αποκτάει χαρακτήρα μόλις ζωντανέψει. Είναι προφανές πως η κούκλα είναι αγαπητή στα παιδιά και είναι εκείνη που μπορεί ευκολότερα να αγγίζει την ψυχή τους. Ο ρόλος της άλλωστε είναι καθαρά ψυχαγωγικός και άλλοτε προσπαθεί μέσα από την ψυχαγωγία είτε να περάσει μηνύματα που θα βοηθήσουν το παιδί να αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα [(2), (10)] ενδεχομένως υποδόρια να το επιμορφώσουν (8).

Η κούκλα μπορεί να παρασύρει το παιδί σε ένα ονειρώδη κόσμο και ένα αναπτύξει ένα «διάλογο ψυχής» με αυτό. Η σχέση αυτή για να είναι ωφέλιμη, πρέπει η κούκλα να συμβολίζει ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα, δηλ. δεν μπορεί να είναι διφορούμενη (καλή και κακή ταυτόχρονα) καθώς αυτό διαταράσσει την ψυχική ηρεμία του παιδιού (8). Επιπλέον δε πρέπει σε καμία περίπτωση η κούκλα να πάθει κακό ή να αποτελεί θύμα, αντίθετα όλα όσα της συμβαίνουν είναι αναγκαίο να γίνονται μέσα από κωμικές καταστάσεις έτσι ώστε να επέρχεται η ψυχική ηρεμία και ευχαρίστηση του μικρού θεατή (2).

Είναι κοινή, ομολογία όλων, ότι το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση ψυχαγωγεί το παιδί όταν στηρίζεται σε ένα καλό σενάριο ή βιβλίο και προβάλλεται με σωστό τρόπο. Για αυτό επιτυγχάνεται μόνο όταν οι άνθρωποι που δουλεύουν για το παιδικό τμήμα ενεργούν προς όφελος των παιδιών και της τέχνης του κουκλοθεάτρου.

Το ίδιο, βέβαια μπορεί να παρατηρήσει κανείς και για το θέατρο σκιών με τον «Καραγκιόζη» του Ευγένιου Σπαθάρη. Ωστόσο αξίζει να επισημανθεί ότι οι εκπομπές είχαν ως κύριο σκοπό να διαδώσουν την παράδοση του Καραγκιόζη και να γνωρίσουν την ιστορία στα παιδιά. Ο ρόλος, λοιπόν του Καραγκιόζη ήταν λοιπόν και ψυχαγωγικός και παιδαγωγικός. Τις φιγούρες κατασκεύαζε και έπαιζε ο ίδιος ο Ευγένιος Σπαθάρης ενώ τη μουσική έγραφε ο Δημήτρης Λέκκας (αργότερα η μουσική είναι ελληνική παραδοσιακή όπου τραγουδούν οι αδελφοί Σπύρος και Θέμης Καραμπάλης). Αυτοσχεδιασμοί υπήρξαν μόνο στα κλασσικά έργα καθώς τα υπόλοιπα έμπαιναν κατευθείαν στο σενάριο, ενώ στα γυρίσματα σπάνια υπήρχαν θεατές (οι παραστάσεις αυτές δόθηκαν σε χώρους εκτός τηλεόρασης). Δεν χωρά καμιά αμφιβολία ότι ο «Καραγκιόζης» και η παρέα του αγαπήθηκαν από το παιδικό κοινό γιατί ήταν κάτι αυθεντικό.

Δυστυχώς σήμερα η ελληνική τηλεόραση δεν προβάλλει τις παιδικές εκπομπές του Καραγκιόζη, ενώ είναι ελάχιστες και οι ελληνικές παιδικές σειρές με κούκλες καθώς εκείνο που την ενδιαφέρει είναι το κέρδος [(3),(8)]. Η απαγόρευση των παιδικών διαφημίσεων είχε ως αποτέλεσμα να συρρικνωθεί κατά πολύ η παιδική ζώνη που είχε δημιουργηθεί στην κρατική τηλεόραση (στην ιδιωτική ήταν και είναι ανύπαρκτη) (2), γεγονός που αποδεικνύει ότι η τηλεόραση δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ ουσιαστικά για την προστασία και την ψυχαγωγία του παιδιού (8).

Η ανάπτυξη και η εξέλιξη της ελληνικής τηλεόρασης οδήγησε στο περιθώριο τα παιδικά προγράμματα και κατά συνέπεια το παιδικό και ευαίσθητο κοινό. Ενδεχόμενα, στο μέλλον, όπως είπε και ο Φαίδων

Σοφιανός, η ελληνική τηλεόραση να γνωρίσει μια ριζικότερη αλλαγή με την δημιουργία εξιδανικευμένων καναλιών και η αποδοχή των παιδικών εκπομπών με κούκλες (και όχι μόνο) να εξαρτιέται άμεσα από το επίπεδο της οικογένειας του παιδιού.

Μέχρι τότε, όμως, το ελληνικό κουκλοθέατρο (και το θέατρο σκιών) θα βρει το δρόμο του σε νέους χώρους, προσφέροντας ένας πολύ καλής ποιότητας θέαμα.

Σημείωση: Στο παράρτημα Ι σελ. 130 δίνεται ο πίνακας συμπερασμάτων.

Πηγές:

1. Γκίνης Νίκος
2. Θεοδωροπούλου Άννα
3. Πιλάβιος Νίκος
4. Σαντοριναίου Άννα
5. Σαντοριναίος Μάνθος
6. Σαρρή Μίνα, Σαρρής Τάκης
7. Σοφιανού Ήβη
8. Σοφιανός Φαίδων
9. Σπαθάρης Ευγένιος
10. Τσαπάρας Παναγιώτης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

επεισόδια - ET1

13. "Κος COMPUTER"

Ενημερωτική σειρά για τα Computers ,26 επεισόδια - ET1

14. Διαφημιστικές ταινίες με Ευρωπαϊκές Εταιρείες:

α. EOT με την Rawi McCartney-London

β. Barclays Visa με την Production Associates-London

γ. Metaxa με την Kinsman And Co-London

δ. Colgate με την American Answer Production-Munich

ΠΙΛΑΒΙΟΣ ΝΙΚΟΣ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ Ε.Τ. 1

1. ΠΑΡΑΜΥΘΑΣ (87 15λεπτα επεισόδια)
2. ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΤΙ ΘΑ ΔΟΥΜΕ (270 ημίωρα)
3. ΚΟΥΒΕΝΤΑ ΣΤΟ ΣΤΟΥΝΤΙΟ (26 ημίωρα)
4. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (27 ημίωρα)
5. ΕΛΑΤΕ ΝΑ ΠΑΙΞΟΥΜΕ (52 ημίωρα)
6. ΣΑΣ ΑΡΕΣΕΙ ΑΥΤΗ Η ΔΟΥΛΕΙΑ (26 ημίωρα)
7. ΕΝΝΙΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ (13 ημίωρα)
8. ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΣ (Ειδήσεις για παιδιά)
9. ΓΡΑΨΤΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ (26 ημίωρα)
10. ΑΜΠΕΜΠΙΑΜΠΛΟΜ (Ζωντανή, 360 ημίωρα)
11. ΓΥΡΩ - ΓΥΡΩ ΟΛΟΙ (180 ημίωρα.)
12. ΜΠΕΡΛΙΝΑ (13 ημίωρα)
13. ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ (13 ημίωρα)
14. ΧΙΛΙΟΠΟΔΑΡΟΥΣΑ (126 ωριαία)
15. ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ (9 ημίωρα)
16. ΙΟΛΗ (9 ημίωρα)
17. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΒΑΓΙΑΣ (9 ημίωρα.)
18. ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΒΟΥΡΑΣ (9 ημίωρα)
19. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΣΧΩΝ (3 ημίωρα)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΑΙΤΑ

1988

1. PLAY BACK (ΕΤ.1 - ΤΗΛΕΠΑΙΧΝΙΔΙ - 39 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)

1989 - 1990

2. ΚΑΡΕ - ΚΑΡΕ (ΕΤ.1 ΤΗΛΕΠΑΙΧΝΙΔΙ - 26 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)
3. ΤΑ ΔΙΔΥΜΑ (ΕΤ.2 - ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΑΓΑΖΙΝΟ - 26 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)

1990 - 1991

4. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ (ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ)
5. ΣΠΙΤΙ ΓΙΑ ΠΕΝΤΕ (ΜΕΓΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΕΙΡΑ 5 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)

1991 - 1992

6. CASA DI MACARONI (MEGA - ΚΩΜΙΚΗ ΣΕΙΡΑ - 26 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)

1992 – 1993

7. ΑΧ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ ΓΛΥΚΕΙΑ (ΕΤ.1 - ΜΟΥΣΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ 90 ΛΕΠΤΩΝ)

1993 - 1994

8. ΣΠΙΤΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ (MEGA - ΤΗΛΕΠΑΙΧΝΙΔΙ - 26 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)
9. ΒΑΝΙΛΙΑ ΣΟΚΟΛΑΤΑ (MEGA - ΝΕΑΝΙΚΗ ΣΕΙΡΑ - 17 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)

1995

10. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ «ΜΙΚΡΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΣΕΠΗΣ»(ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ)
11. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ «ΠΡΟΣΦΟΡΑ NATIONAL GEOGRAPHIC» (ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ)

1996

12. ΨΕΥΤΙΕΣ (ΕΤ.2 ΤΗΛΕΠΑΙΧΝΙΔΙ - 13 ΗΜΙΩΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ)
13. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΕΜΕΙΣ (5' X 25 ΕΠ. Ντοκιμαντέρ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ)

1997

14. ΤΑ ΧΑΜΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΕΤ.1 – 13 ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΤΩΝ 45’)
15. CRAZY CHICKEN. ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ

1998

16. ΤΟ ΣΠΑΘΑΡΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ (15', Ντοκιμαντέρ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ)
17. ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ, ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ Χριστουγεννιάτικο
17'.00

UNIMA – ΕΛΛΑΣ

Θεωρήθηκε σκόπιμο προτού γίνει αναφορά στην UNIMA – ΕΛΛΑΣ να γίνουν ορισμένες επισημάνσεις για την UNIMA την πιο παλιά κουκλοθεατρική οργάνωση. Για τον σκοπό αυτό παρατίθεται ένα μικρό απόσπασμα από το αναδημοσιευμένο άρθρο του J.P. Temporal στο περιοδικό ΝΗΜΑ (τεύχος 23). «Η UNIMA (Union International de la Marionnettes – Διεθνή Ένωση κούκλας) είναι σύμφωνα με το καταστατικό της ένας οργανισμός που συνενώνει πρόσωπα από όλο τον κόσμο με σκοπό να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της τέχνης του κουκλοθεάτρου. Έχουν σαν στόχο, η τέχνη αυτή να χρησιμοποιηθεί για τη διεθνή ειρήνη και αλληλοκατανόηση των λαών, όποια και αν είναι η φυλή ή οι θρησκευτικές και πολιτικές τους πεποιθήσεις.

Μεταξύ των μελών της συγκαταλέγονται επαγγελματίες και ερασιτέχνες κουκλοπαίχτες, ιστορικοί και χρήστες της κούκλας από όλο τον κόσμο. Η ιδέα της δημιουργίας της UNIMA γεννήθηκε κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης μαριονέτας που οργανώθηκε από τον Ivo Puhonny το 1928 στο Baden – Baden της Γερμανίας. Οι Wilhelm Wenhaupt, Josef Skupa, Paul Jeanne και Andri Hardy, υπήρξαν οι κυριώτεροι πρωτοπόροι εμψυχωτές. Στην Πράγα τον Ιούνιο του 1929 έγινε το 1^ο ιδρυτικό συνέδριο της UNIMA και υιοθετήθηκε σαν επίσημη γλώσσα η γαλλική. Ο γάλλος γεροϋσιαστής Justin Godare εκλέχτηκε επίτιμος πρόεδρος και ο καθηγητής Jindrich Ve Sely (Τσεχοσλοβακία) πρόεδρος...».

Η UNIAM – ΕΛΛΑΣ δημιουργήθηκε το 1990 και αποτελεί μέλος της Διεθνούς UNIMA. Κύριος σκοπός της είναι να φροντίσει την προώθηση και ανάπτυξη του κουκλοθεάτρου και θεάτρου σκιών στην Ελλάδα. Στους κόλπους της περιλαμβάνει καλλιτέχνες και φίλους του θεάτρου κούκλας, θεάτρου σκιών, караγκιόζη, μαριονέτας, μαύρου θεάτρου (1) κ.τ.λ. Η UNIMA – ΕΛΛΑΣ κατόρθωσε να δημιουργήσει μια δυναμική καλλιτεχνική παρουσία στον χώρο της προχωρώντας στην οργάνωση εκδηλώσεων με εκθέσεις κούκλας, εργαστήρια, σεμινάρια, με έλληνες και ξένους καλλιτέχνες, συναντήσεις και ημερίδες ανοιχτές στο ευρύτερο κοινό για την ανταλλαγή απόψεων στην τέχνη του θεάτρου κούκλας, καθώς και παραστάσεις κουκλοθεάτρου σε διεθνείς εκδηλώσεις ή σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και στην

1. «Νήμα» περιοδικό για το κουκλοθέατρο τεύχος 23

έκδοση τριμηνιαίου εντύπου.

Η πρώτη «Έκθεση κούκλας και φιγούρας» έγινε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων το Δεκέμβριο του 1992 σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία. Από το 1994 πρόεδρος της UNIMA – ΕΛΛΑΣ είναι η Μίνα Σαρρή.

Τα τραγούδια της παιδικής σειράς «Ρίκι» του Δημήτρη Λέκκα.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΠΡΩΤΟ – «Γέννα – Ληξίαρχος».

- 1) Κουκουβάγια: «Κου-κου ! Εδώ Γλαύξ»
- 2) Κύριος Τάλπας: «Μου είπε, του είπα»
- 3) Κυρία Τάλπα : «Νανούρισμα»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – «Σκάπανος – Σαλιγκάρι»

- 1) Συλβάτικος: «Ήλιος, ήλιος και βροχή»
- 2) Κυρία Τάλπα: «Νανούρισμα»
- 3) Τάλπας και Σκάπανος: «Είμαι καθαρόαιμος»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΤΡΙΤΟ – «Κουσούρι – Σαλιγκάρι»

- 1) Κύριος Τάλπας: «Είμαι καθαρόαιμος»
- 2) Κύριος Τάλπας: «Μου είπε του είπα»
- 3) Αλεπού: «Ο κόσμος είναι βάσανα»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – «Ρινολαρυγγολόγος – Κουκουβάγια»

- 1) Κύριος Τάλπας: «Είμαι καθαρόαιμος»
 - 2) Κουκουβάγια : «Κου-κου! Εδώ Γλαύξ !»
 - 3) Συλβάτικος : «Ήλιος, ήλιος και βροχή»
- Αν δεν μπει το 1): Κύριος Τάλπας: «Μου είπε, του είπα»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΠΕΜΠΤΟ – «Επίσκεψη – Αλεπού –»

- 1) Μωλ και Μουλ : «Βαράω – χτυπάω»
- 2) Τάλπας και Σκάπανος: «Είμαι καθαρόαιμος»
- 3) Κύριος Τάλπας : «Μου είπε, του είπα»
- 4) Αλεπού : «Ο κόσμος έχει βάσανα»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΕΚΤΟ – «Βατράχι»

- 1) Ρίκι : «Σουλιγκούρι, σουλιγκουρούκι»
- 2) Βατράχι : «Βρε και κεξ»
- 3) Μουλ και Μουλ : «Βαράω – Χτυπάω»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ – ΕΒΔΟΜΟ – «Αλεπού»

- 1) Μωλ και Μουλ : «Βαράω – χτυπάω»
- 2) Ρίκι : «Σουλιγκάρι – σουλιγκουράκι»
- 3) Αλεπού: «Ο κόσμος είναι βάσανα»
- 4) Κύριος Τάλπας : «Είμαι καθαρόαιμος»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΟΓΔΩΟ – «Αδελφική Καταπίεση»

- 1) Ρίκι : «Που θα βρω την αλεπού;»
- 2) Μωλ και Μουλ : «Βαράω – Χτυπάω»
- 3) Ρίκι : «Που θα βρω την αλεπού»
- 4) Βατράχι : «Βρε και κεξ»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΕΝΑΤΟ – «Κουκουβάγια»

- 1) Κουκουβάγια : «Κου – κου ! Εδώ Γλαύξ»
- 2) Ρίκι : «Που θα βρω την αλεπού;»
- 3) Τάλπας και Σκάπανος : «Είμαι καθαρόαιμος»
- 4) Μωλ και Μουλ : «Βαράω - χτυπάω»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΔΕΚΑΤΟ – «Σαλιγκάρι»

- 1) Ρίκι: «Που θα βρω την αλεπού»
- 2) Ρίκι: «Αύριο, αύριο, αύριο..»
- 3) Ρίκι: «Αύριο, αύριο, αύριο..»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ – «Συλβάτικος»

- 1) Συλβάτικος : «Ήλιος, ήλιος και βροχή»
- 2) Ρίκι : «Αύριο, αύριο, αύριο»
- 3) Βατράχι : «Βρε και κεξ»

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ – «ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΤΙΚΕΣ – ΓΑΜΟΣ»

- 1) Ρίκι και Συλβατικός: «Που θα βρω την αλεπού;»
 - 2) Συλβατικός: «Μεσ το χιονισμένο δάσος»
 - 3) Ρίκι κι όλοι οι άλλοι : «Αύριο, αύριο, αύριο..»
- Προαιρετικά: Βατράχι <Αλεπού – Κουκουβάγια>

ΚΟΥ –ΚΟΥ! ΕΔΩ ΓΛΑΥΞ!

Κου-κου ! Εδώ γλαυξ,το πουλί της σοφίας.
Μιλάω απταίστως [τα] βαρβαρικά,
σκέφτομαι πάντοτε με γενικεύσεις
και λύνω προβλήματα εγώ ειδικά.

Πού,πού να με φτάσει το λίγο μυαλό σας
σε πρακτικά, σε θεωρητικά;
Με πάθος σπουδάζω τους νόμους της φύσης,
γνωρίζω του σύμπαντος τα μυστικά.

Κου-κου ! Εδώ γλαυξ,το πουλί της σοφίας.
Ξέρω να φέρνομαι ευγενικά.
Μ' αριθμούς ,αποδείξεις κι άλλα στοιχεία,
ταχιά σας τυλίγω διπλωματικά.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΤΑΛΠΑ («Νανούρισμα»)

Κοιμήσου, γιε μου ακριβέ,
και γιε μου κανακάρη,
και θυγατέρα μου μικρή,
ο ύπνος ας σας πάρει.

Στο δάσος πέρα να σας πάει,
στα δέντρα και στη Φτέρη,
στο ποταμάκι να σας πάει,
και πάλι να σας φέρει.

Δυο γιους λεβέντες έχω 'γω,
και μια λιγνή κορούλα,
δώσε της δύναμη και νου
μιας κι είναι τοσοδούλα.

Ύπνε, που παίρνεις τα [μωρά], μικρά,
για κάνε μου τη χάρη,
πάρε τα ποντικάκια μου,
της μάνας τους καμάρι.

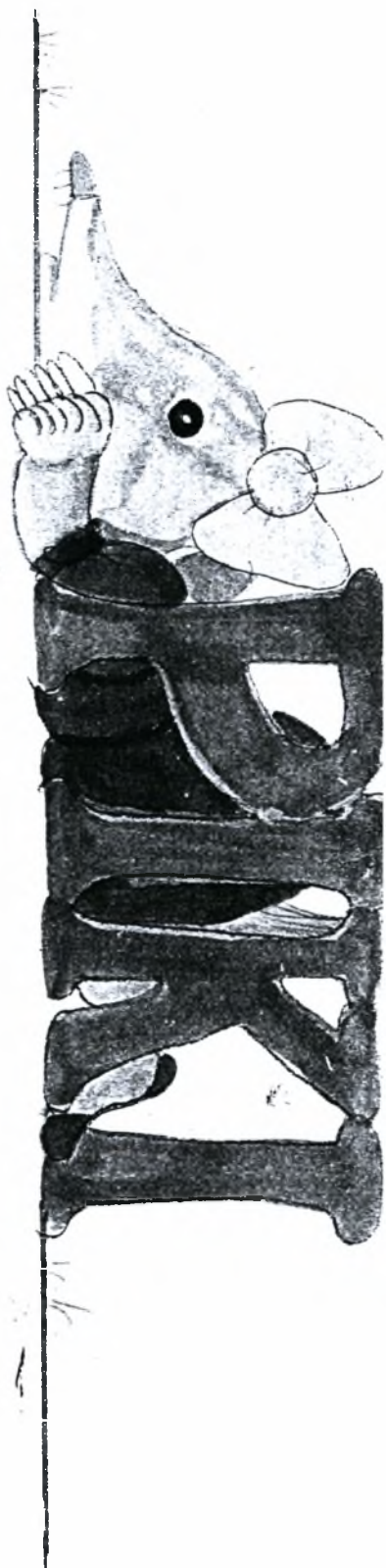
ή και

Ύπνε, που παίρνεις τα [μωρά] ,μικρά,
καθώς σου το ζητούνε,
τα τυφλοποντικάκια μου
πάρτα ν' αναπαυτούνε.

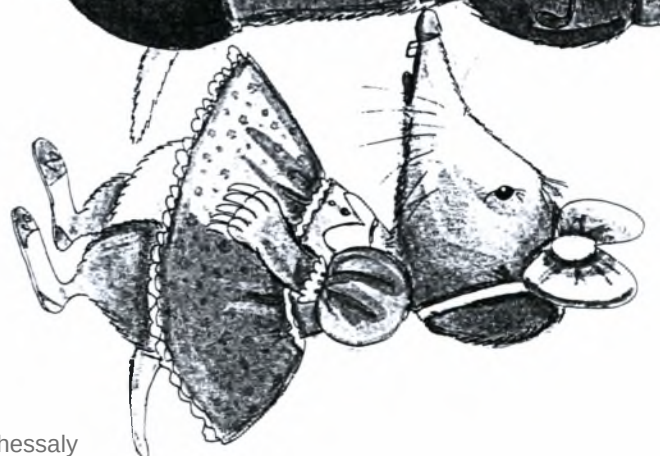
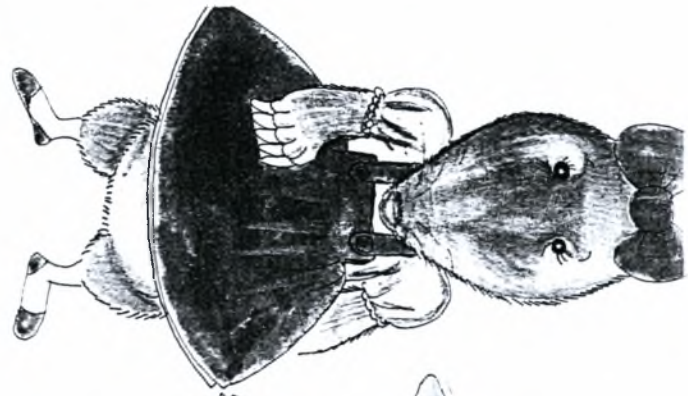
ΝΤΟΥΕΤΟ ΤΑΛΠΑ - ΣΚΑΠΑΝΟΥ (στο 2ο και 5ο) - και σόλο Τάλπα στο
3ο και 4ο επεισόδιο

ΣΚΑΠΑΝΟΣ : Είμαι καθαρόαιμος.
ΤΑΛΠΑΣ : Καθαροαιμότερος .

ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι επιθετικός.
 ΤΑΛΠΑΣ : Επιθετικότερος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Ζόρικός και καυγατζής.
 ΤΑΛΠΑΣ : Φημισμένος παλαιστής.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Στο καράτε ειδικός.
 ΤΑΛΠΑΣ : Ειδικευμενότατος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι πατριαρχικός.
 ΤΑΛΠΑΣ : Πατριαρχικότερος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι ολιγόλογος.
 ΤΑΛΠΑΣ : Ολιγολογότερος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : 'Αγριος και ασεβής.
 ΤΑΛΠΑΣ : Με φοβάται όλη γης.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι ακατάδεχτος.
 ΤΑΛΠΑΣ : Ακαταδεχτότατος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμ' αντικοινωνικός.
 ΤΑΛΠΑΣ : Αντικοινωνικότερος .
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι προγονομανής
 ΤΑΛΠΑΣ : Προγονομανότερος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Στο φαί μου μερακλής .
 ΤΑΛΠΑΣ : Αδηφάγος και ληστής.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι μέγας κυνηγός .
 ΤΑΛΠΑΣ : Ο μεγαλειότατος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι άριστος σκαφτιάς.
 ΤΑΛΠΑΣ : Είμαι αριστότερος.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Στηλοβάτης λαγουμιού.
 ΤΑΛΠΑΣ : Και στηλοβατότερος .
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Τζόρας με τα θηλυκά.
 ΤΑΛΠΑΣ : Τζόρας με τ' αρσενικά.
 ΣΚΑΠΙΑΝΟΣ : Είμαι τυφλοπόντικος.
 ΤΑΛΠΑΣ : Τυφλοποντικότατος.

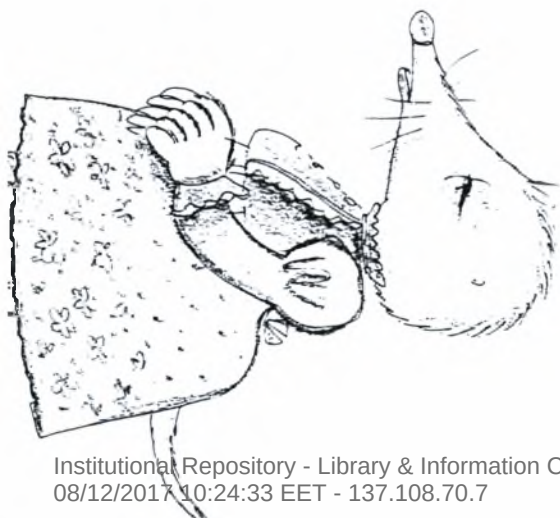
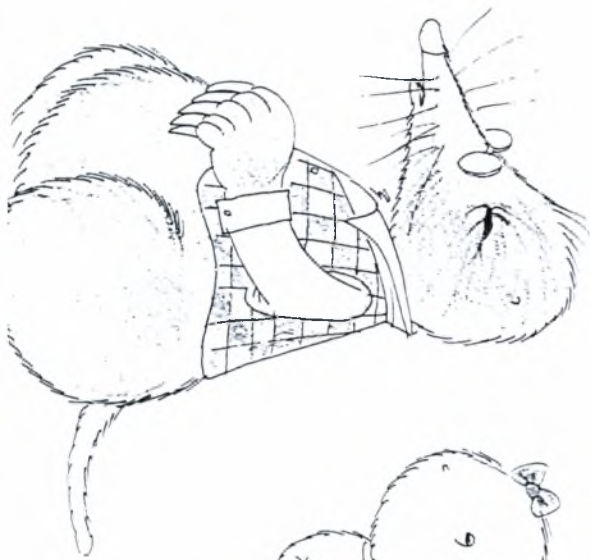
Μια ιστορία για τυφλοπόντικες

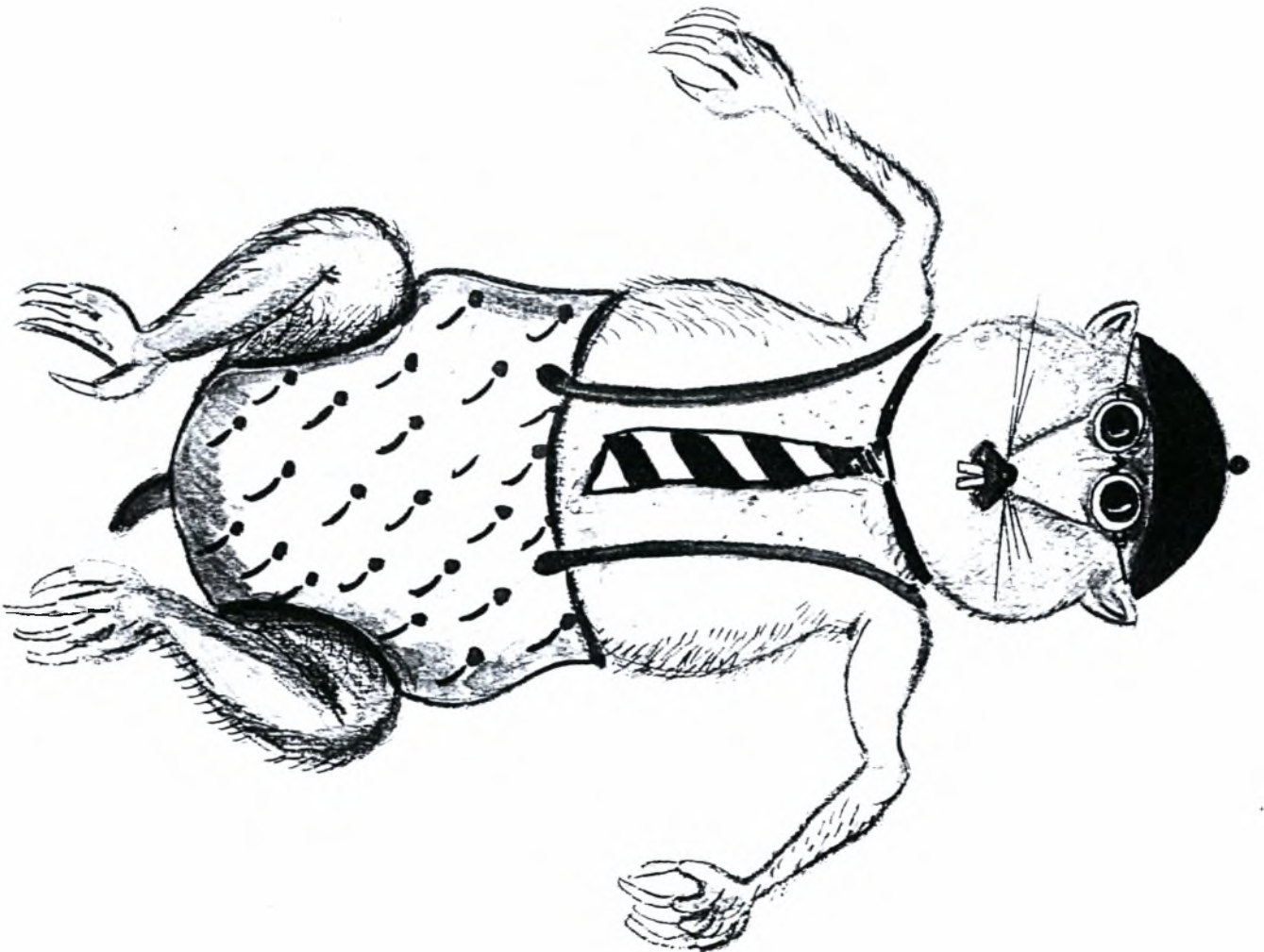
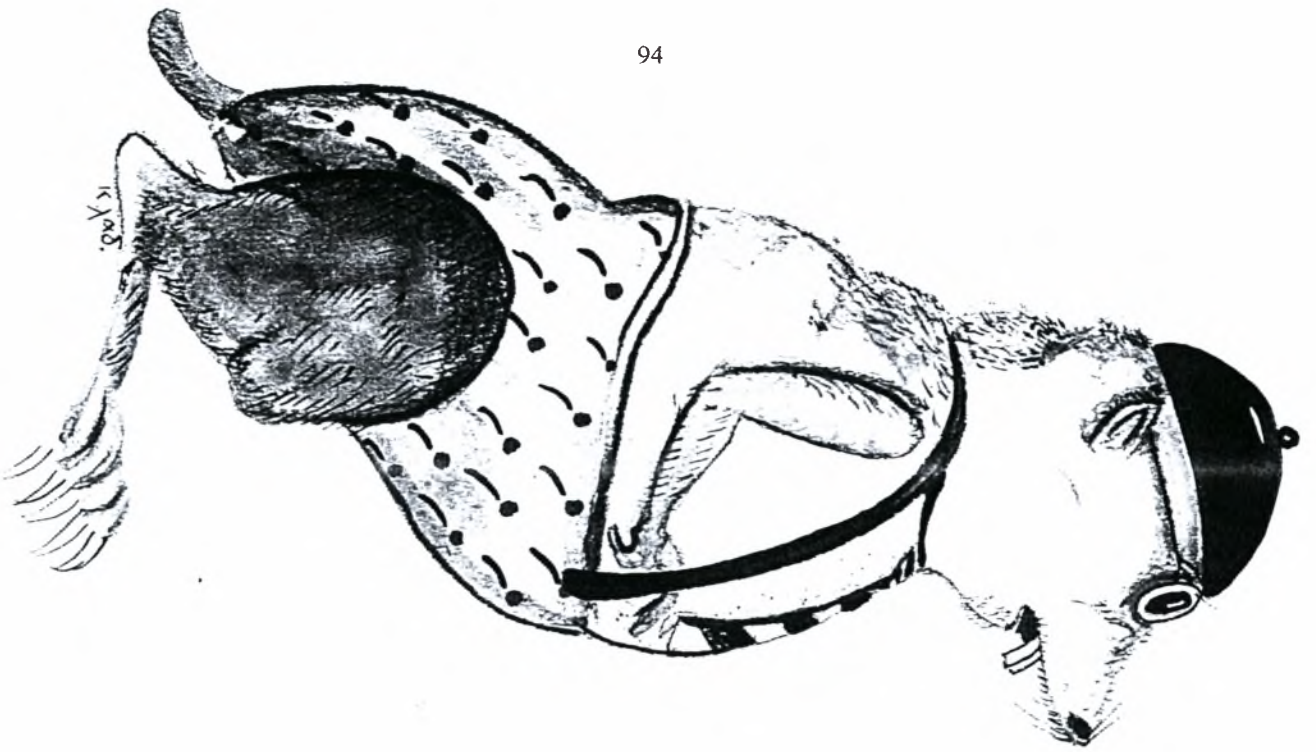

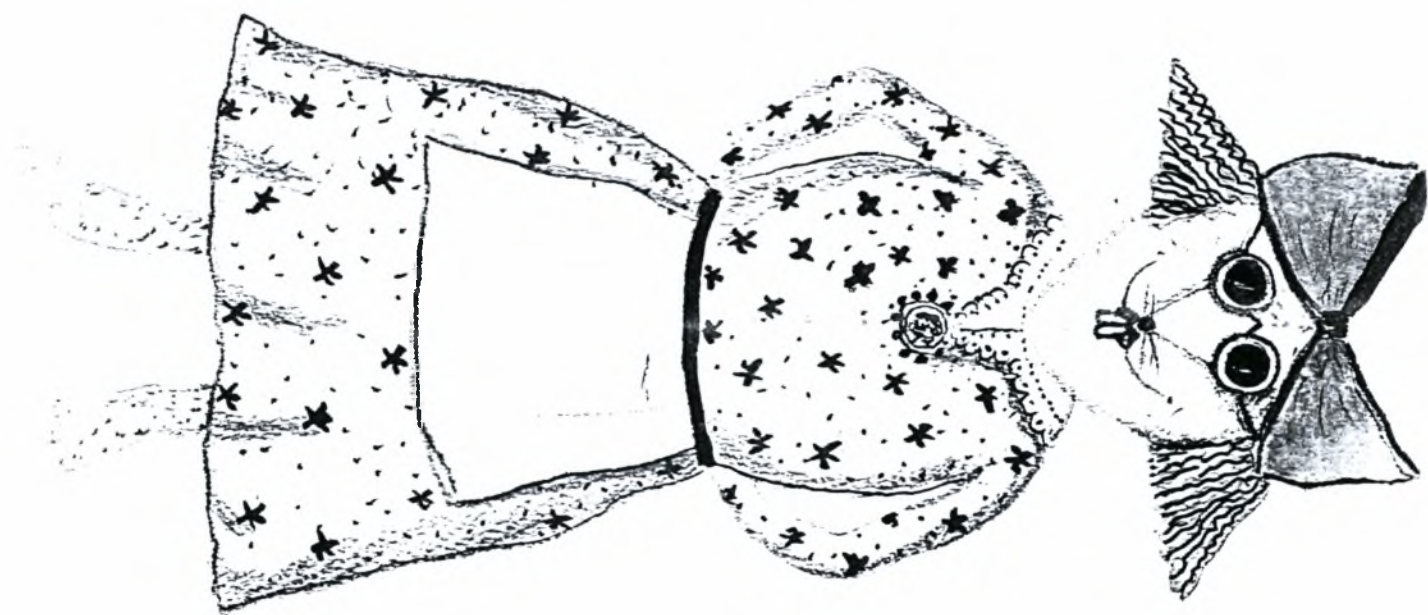
ΠΑΤΕΡΑΣ

ΜΟΡΟ ΠΙΚΙ

ΜΗΤΕΡΑ

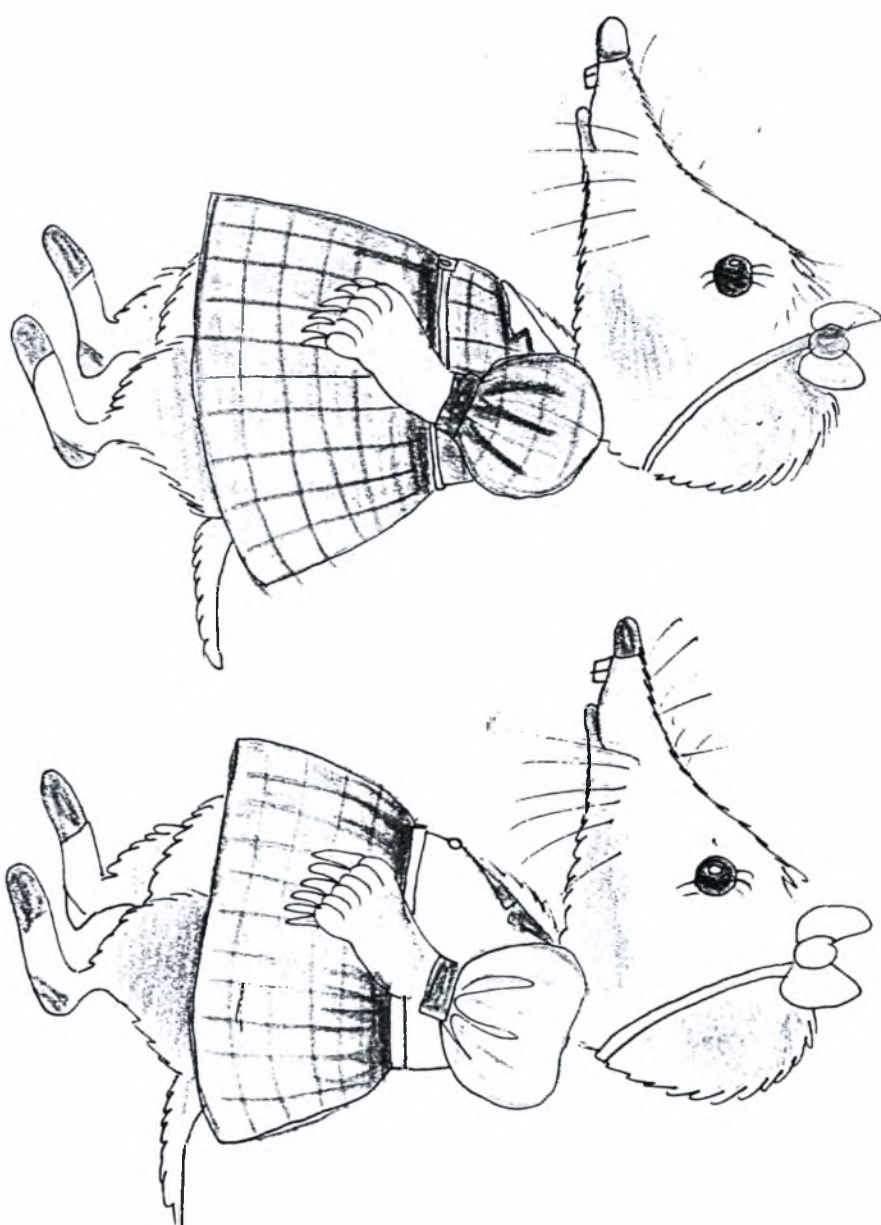

o MoA

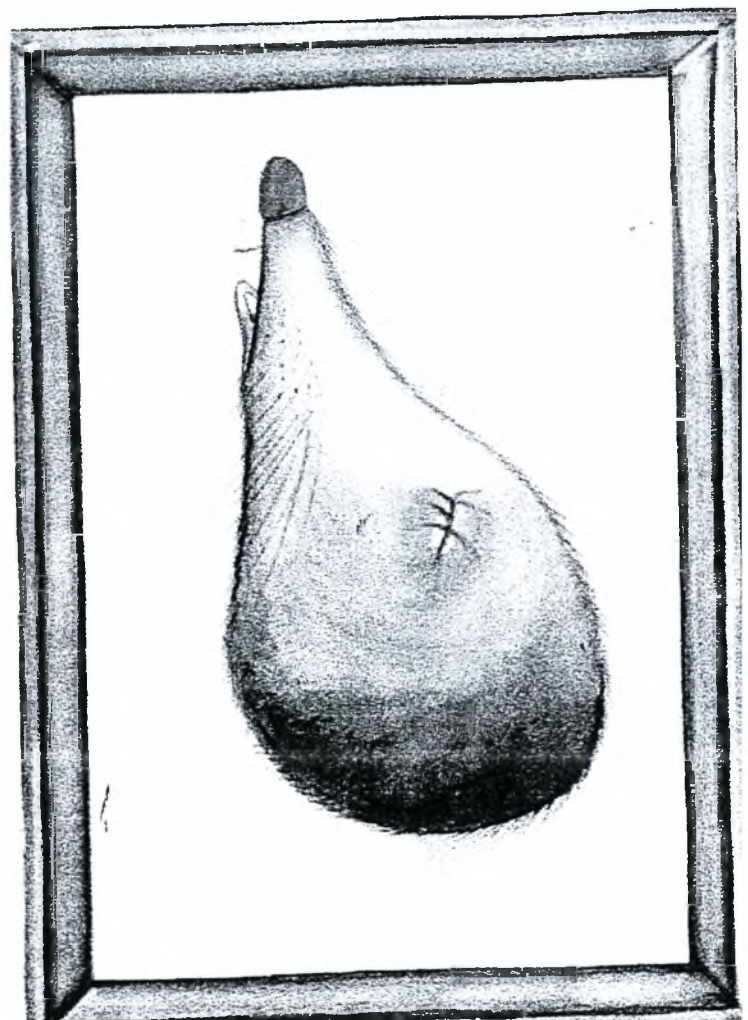
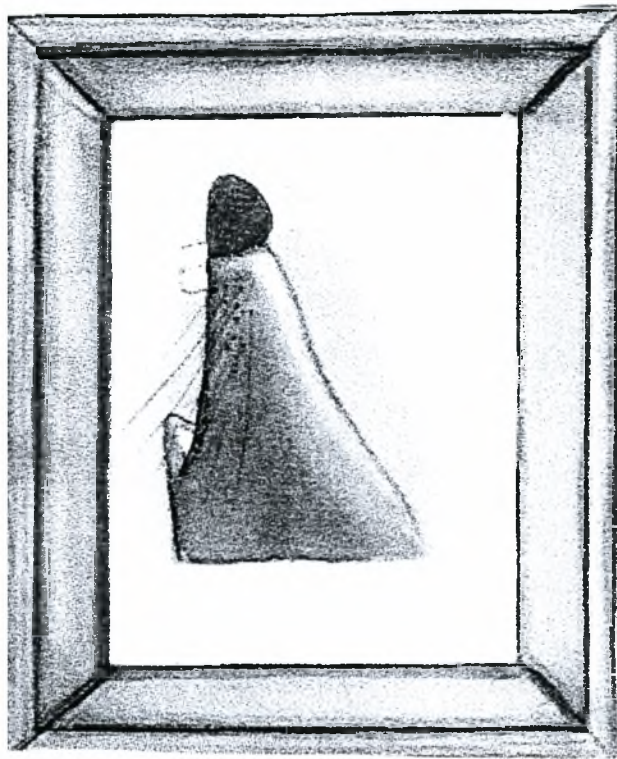

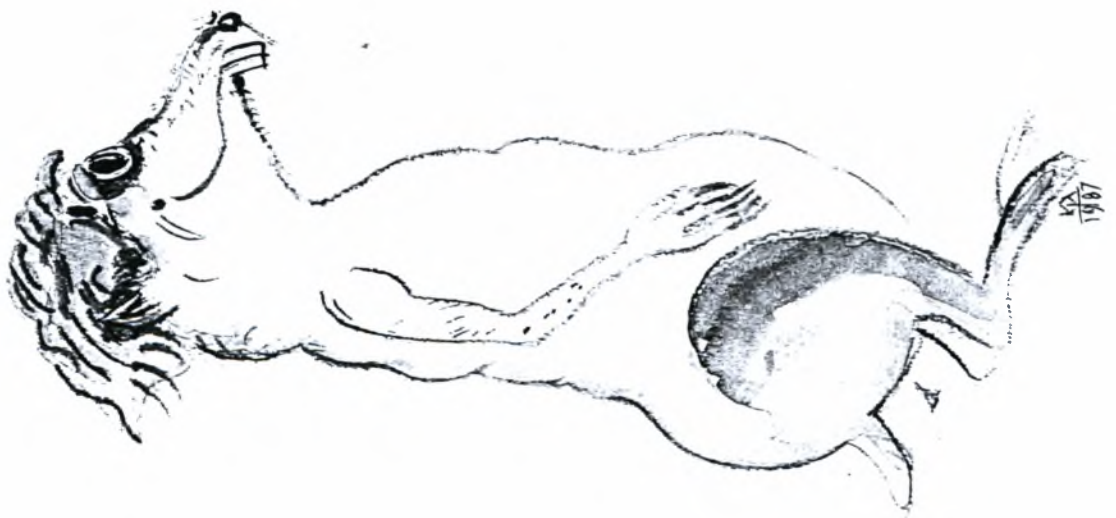
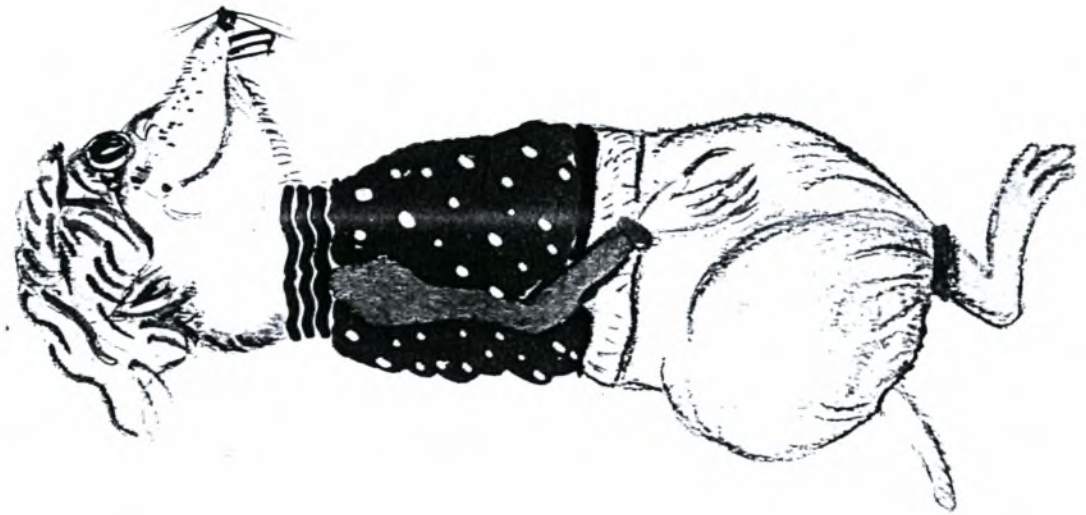

Η «**PIKI**» σε μεγαλύτερη ηλικία

η Πικη

© Mouλ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΜΕ ΚΟΥΚΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ – ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Σημείωση: Παράλληλα με το φωτογραφικό υλικό παραθέτουμε τους συντελεστές που συνέβαλλαν στη δημιουργία των παιδικών έργων με κούκλες ή φιγούρες. Πρέπει να επισημανθεί ότι δεν μνημονεύονται όλοι οι δημιουργικοί συνεργάτες των παιδικών εκπομπών, λόγω έλλειψης βιβλιογραφίας. Παρουσιάζουμε επίσης κατά χρονολογική σειρά όλες τις ελληνικές παιδικές εκπομπές με κούκλες ή φιγούρες που καταγράφηκαν από την έρευνά μας (οι οποίες δεν συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό). Ωστόσο οι εκπομπές «Τα σπήλαια» και «Το παρασκήνιο» δεν εντάσσονται στο παιδικό πρόγραμμα παρ' όλα αυτά όμως παρουσίασαν αποσπάσματα κουκλοθεατρικών έργων.

Τα επαγγέλματα του ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ: Φιγούρες του Ε. Σπαθάρη από τις κλασσικές κωμωδίες του λαϊκού μας ήρωα (1973-1988), ΕΡΤ.

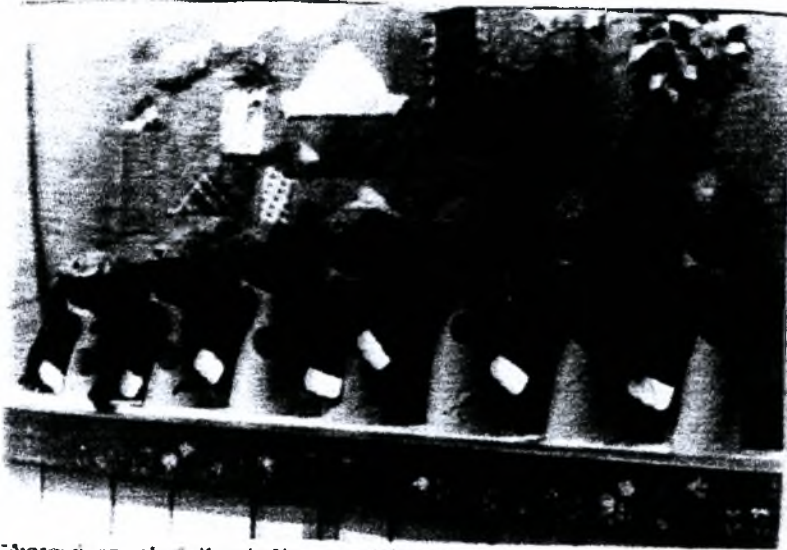

1. Ο Καραγκιόζης μάγος
2. Ο Καραγκιόζης προφήτης
3. Ο Καραγκιόζης γιατρός
4. Ο Καραγκιόζης εργάτης
5. Ο Καραγκιόζης στα
δικαστήρια
6. Ο Καραγκιόζης νύφη
7. Ο γαϊδαρός (ή «μερσεντες»)
του Καραγκιόζη
8. Ο Καραγκιόζης τσαπάνος
9. Ο Καραγκιόζης μασκαρις
10. Ο Καραγκιόζης μουσικός
11. Ο Καραγκιόζης υδραυλικός
στη Γερμανία
12. Ο Καραγκιόζης κτηνίατρος
13. Ο Καραγκιόζης ψακίρης

«Διαταγή για γέλιο» ΕΤ-1 (1982) [προβλήθηκε ένα μέρος από την παράσταση]

Σενάριο: Τάκης Σαρρής
Σκηνοθεσία: Νίκος Πιλάβιος
Κούκλες- σκηνικό: Τάκης Σαρρής

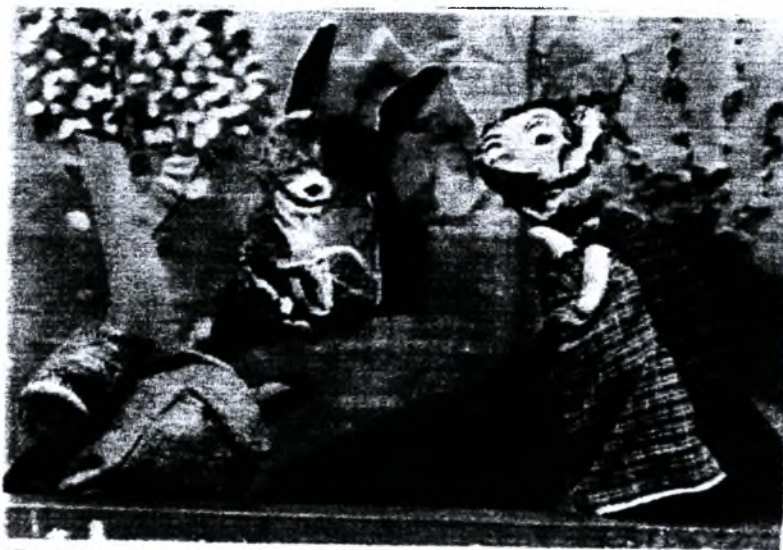
Μουσική: Λουκιανός Κηλαηδόνης
Κουκλοπαίκτες: Μίνα Σαρρή, Τάκης Σαρρής, Αγνή Στρουμπούλη

“Διαταγή για γέλιο”. Κουκλοθήσας το Κόσκινο.

«Οι μουσικοί της φανφάρας της Βρέμης» ΕΤ-1(30/4/1982)

Διασκευή: Τάκης Σαρρής & Αγνή Στρουμπούλη
Κούκλες- Σκηνικό: Τάκης Σαρρής
Μουσική: Λουκιανός Κηλαηδόνης
Κουκλοπαίκτες: Μίνα Σαρρή, Τάκης Σαρρής, Γιώργος Τζαβαρας

“Οι μουσικοί της φανφάρας της Βρέμης”.

«Το μυστικό του Μπρουμ», τηλεπαιχνίδι, ΕΤ-2 (1982)

Σενάριο: Ήβη Σοφιανού

Σκηνοθεσία: Φαίδων Σοφianos

Κούκλες: Δημoς Σοφianός

Κουστούμια: Μαρτυρίττε Σοφianού

«Μύθοι Λισώπου» ΕΤ-1 (1983)

Σενάριο - Κείμενα: Ηβη Σοφιανού

Σκηνοθεσία: Ηβη Σοφιανού

Κούκλες: Αημός Σοφιανός

Κουστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

Παρουσίαση: Κούκλες

Βασικοί παίκτες: Τα 4 μέλη της οικογένειας Σοφιανού

«Αλλάξτε το χώρο» ΕΤ -2 (1983-84)

Σενάριο: Μπριγκίττε Σοφιανού

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κουστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

Παρουσίαση: Είβη Σοφιανού, Φαίδων Σοφιανός (ως κούκλα «Μπούσουλας»)

«Φρουτοπία» ΕΤ-1 (1983-85)

Σενάριο: Ε. Τριβιζάς

Σκηνοθεσία: Φαίδων Σοφιανός

Κούκλες: Αήμος Σοφιανός

Κουστούμια: Μπριγκίττε Σαφριανού

Παρουσίαση: Κούκλες

Βασικοί παίκτες: Τα 4 μέλη της οικογένειας Σοφιανού

«Χίλιοποδαρούσα» ΕΤ-1 (1984-87)

Σενάριο: Ελένη Σκόντρα & Μαριάννα Κουτάλη

Σκηνοθεσία: Γιώργος Παπαδόκης

Κούκλες: Δημός Σοφιάνος, Άννα Σαντορινιώτη

Κουστουμιά: Μπριγκίτε Σοφιάνου, Άννα Σαντορινιώτη

Παρουσίαση: Νίκος Παύλιος, Φαίδων Σοφιάνος (ως κούκλα «Τιμόλεων»), Ήβη Σοφιάνου (ως κούκλα «Ροζαλία»)

Κουκλοπαίκτες: Φαίδων Σοφιάνος, Ήβη Σοφιάνου, Άννα Σαντορινιώτη κ.ά.

«Καραγκιόζης και Οδύσσεια»

Φερόμενος Ε. Σπυριδάκης από την ομώνυμη τηλεοπτική σειρά που προβλήθηκε στην ΕΡΤ το 1984

- 1 Ο Οδυσσεύς (Πηγάδα)
- 2 Η κοίτη (Πηγάδα)
- 3 Ο Οδυσσεύς
- 4 Η Πηνελόπη
- 5 Η Σαρπη
- 6 Ο Καραγκιόζης (Πηγάδα)
- 7 Ο Μορφογιός (Πηγάδα) από τον
πνευματικό της Πηνελόπης
- 8 Η Πηνελόπη Καρα
- 9 Ο Οδυσσεύς (Πηγάδα) από τον Καραγκιόζη
- 10 Έξοδος του Οδυσσέα από τη σπηλιά
του Κικλώπη (Πηγάδα) από τον Καραγκιόζη

«Οι άθλοι του Ηρακλή» - «Περσέας και Ανδρομέδα»

Φιγούρες: Ε. Σπαθάρη από τις αντίστοιχες τηλεοπτικές σειρές για την ΕΡΤ (1984)

1. Η Ανδρομέδα
2. Ο υστερωτός Περσέας
3. Ο Περσέας, η Ανδρομέδα και ο Καραγκόζης πάνω στον Πήγασο
4. Η Μέδουσα
5. Η Στυμφαλίδα όρνιθα
6. Ο Ηρακλής σκοτώνει την Λερναία Ύδρα

«Λαίδαλος και Ίκαρος» - «Θησέας και Μινώταυρος»
 Φιγούρες: Ε. Σπαθάρη από τις αντίστοιχες τηλεοπτικές σειρές για την ΕΡΤ (1985)

1. Ο Λαίδαλος
2. Ο Ίκαρος
3. Πιστή κυβερνήτρια του παλατιού
4. Λιώνουν τα φτερά του Ίκαρου
5. Ο Θησέας
6. Ο Μινώταυρος
7. Ο Θησέας και ο Μινώταυρος
8. Η Αριάδνη με το κουβάρι

«Όρνιθες» του Αριστοφάνη
 Λιασκευή: Ε. Σπαθάρη, ΕΡΤ (1985)

«Ουράνιο τόξο», ET1 (1986)

κούκλες : Άννα Σαντοριναίου

κουκλοπαίχτες : Άννα Σαντοριναίου, Κώστας Λαδόπουλος

Rif Raf

Λυγουρίνος

Ευανθία Κατρακυλάκου

«Παιχνίδια στο τσίρκο» ET 1 (16.10.86) (προβλήθηκε ένα μέρος από την εκπομπή «Περισκόπιο», σκηνοθεσία: Γιώργος Σκανελάκης)
 Σενάριο – κούκλες – σκηνικό Τάκης Σαρρής
 Μουσική : επιλογή από μουσική για τσίρκο και ταινίες του Τσάρλι Τσάπλιν
 Κουκλοπαίχτες: Μίνα Σαρρή, Τάκης Σαρρής, Σοφία Σαρρή, Γιώργος Πόλος.

«Γύρω - γύρω όλου», ET1 (1986 – 1989)

Σενάριο - σκηνοθεσία : Άννα Θεοδοροπούλου (1986 –1988)

Σκηνοθεσία : Μάχη Λιγορικιώτη (1988-1989)

Κούκλες: γαντόκουκλες εμπορίου

Μουσική: Γιάννης Ζουγανέλης

Παρουσίαση: Γιάννης Ζουγανέλης, Χρύσα Σπηλιώτη, Νατάσσα Ζούκα, Ανέτα Παπαθανασίου

Κουκλοπαίχτες : Βίκυ Κουλουμπή (είχε την ιδέα για την παιδική εκπομπή), Χρύσα Σπηλιώτη, Ανέτα Παπαθανασίου κ.α.

Φωνές δανείζουν : Ματίνα Καρρά, Γιώργος Γιογκλέρης κ.α.

«Τα κολλητήρια» ET2 (Η Μίνα και ο Τάκης Σαρρής συμμετείχαν σε ένα επεισόδιο της εκπομπής στις 7.4.87)

Σενάριο Γιάγκου Ανδρεάδη

Σκηνοθεσία: Δημ. Αρβανίτης

Κούκλες: Τάκης Σαρρής

Παρουσίαση : Σταύρος Παράβας

«Ρίκυ», ET1 (1987 – 1988)

Σενάριο – κείμενα: Λία Χαντζοπούλου – Καραβία

Σκηνοθεσία : Νίκος Γκίνης

Κούκλες: Άννα Σαντοριναίου

Μουσική – τραγούδια : Δημήτρης Λέκκας

Κίνηση κούκλας : Νίκος Γκίνης , Μικαέλα Μουσγοπούλου, Προκόπης Μπουρνάζος, Γιάννης Ντάγιος

Ο Μωλ η Ρίκυ και ο Μουλ

Κύριος και κυρία Τάλπα

Η Ρίκυ μεγάλη

Συλβάτικος ο ποντικός / ο άντρας της Ρίκυ

«Το ταξίδι στη χώρα με τα μαύρα και άσπρα τετράγωνα», ET1 (1987-1988)

Σενάριο – σκηνοθεσίας : Μάνθος Σαντοριναίος

Κοστούμια κούκλες: Άννα Σαντοριναίου

Μουσική: Πάνος Γκέκας

Σκηνικά – Ζωγραφική: Ανδρέας Δερβετζής

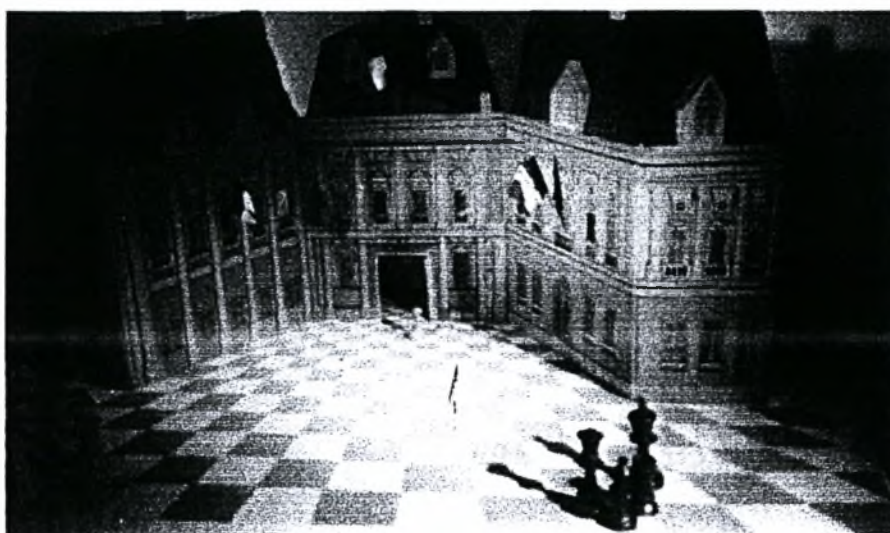
Ηθοποιοί: Σοφία Κολιοβασίλη (η μικρή Σοφία)

Φωνή στο πόνι δανείζει ο Νίκος Αναστασόπουλος

Σύμβουλοι της εκπομπής για σκακιστικά θέματα : Εύα Κόντου, Ηλίας Κουρκουνάκης

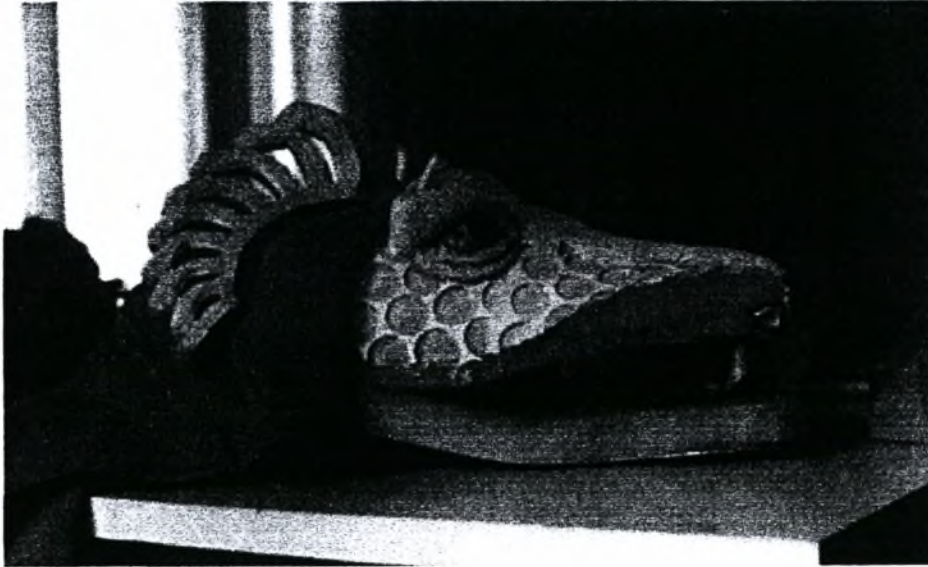

Η Σοφία συναντάει το πόνι στη σκακιέρα του σαλονιού για να ξεκινήσουν το ταξίδι, του έχει υποσχεθεί πως θα το βοηθήσει να γίνει άλογο.

Μεταφέρονται στη Γαλλία, λίγο πριν τη Γαλλική επανάσταση για να παρακολουθήσουν μια άλλη ιστορία.

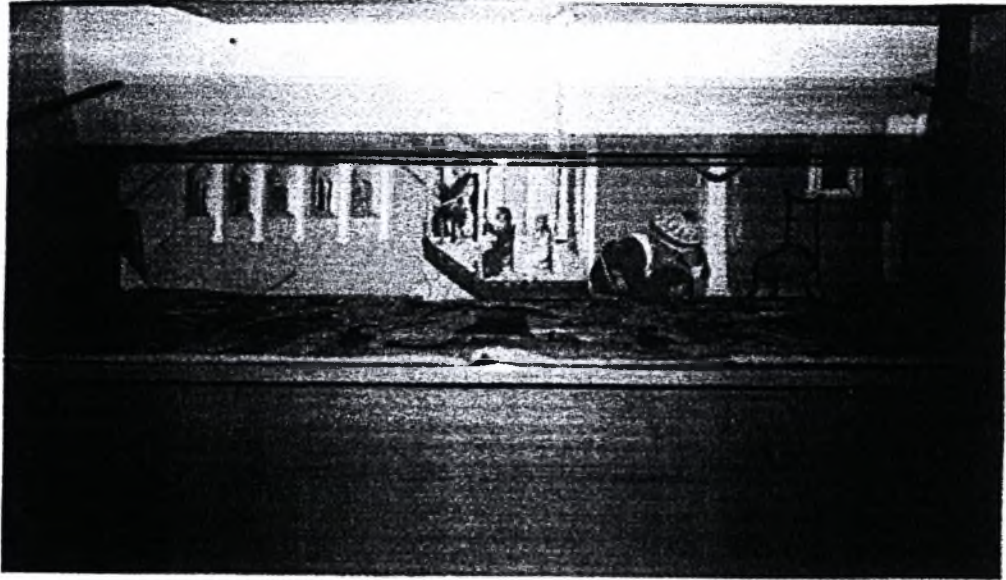
«Ο αργοναύτης», ET1 (1988-1989) του Μυριβήλη
Σκηνοθεσία: Μάνθος Σαντοριναίος
Κούκλες – κίνηση κούκλας και κοστούμια: Άννα Σαντοριναίου

Κατασκευή από αφρολέξ

«Ερωτόκριτος» Βασισμένο στο ομώνυμο δημοτικό Κρητικό ποίημα που ανεβάστηκε στην ΕΡΤ (χωρίς κλασσικό μπερντέ) με τον Ε. Σπαθάρη (1988)

«Καραγκιόζης και Βυζάντιο»

Φγούρες από ζελατίνη του Ε. Σπαθάρη για την τηλεοπτική σειρά της ΕΡΤ (1989)
Σκηνοθεσία Κουτσούρη

1. Ο Σουλτάνος της Πόλης
2. Ο Μεγας Κωνσταντίνος
3. Ο Υπασπιστής του Σουλτάνου
4. Το Λαβάρο «Εν τούτω Νικα» κι ένας στρατιώτης
5. Ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός
6. Ο Πατριάρχης της Πόλης
7. Η Αυτοκράτειρα Θεοδώρα

«Ο Καραγκιόζης και οι κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου»

Φιγούρες: Ε. Σπαθάρης (απο ζελατινή) για την ΕΡΤ (1989)

1. Ο Μέγας Αλεξάνδρος
2. Η Ροζάνη
3. Ο Λαρείος
4. Από τον στρατό του Μ. Αλεξάνδρου

«Σαν παιδικό τραγούδι» ET2 (1989-1990)

Σενάριο: Πάνος Τσαπάρας

Σκηνοθεσία : Γιάννης Κασπίρης

Κούκλες – Κίνηση κούκλας: Άννα Σαντοριναίου

Μουσική : Πάνος Τσαπάρας

Το πιτσιρίκι

«Τα σπήλαια» ET2 (1989) (το θέατρο της κούκλας εμφανίζεται σε ένα επεισόδιο)

Σενάριο: Πέπη Ρηγοπούλου

Σκηνοθεσία : Πέτρος Παναμάς

Κούκλες : Τάκης Σαρρής

Κουκλοπαίχτες: Μίνα και Τάκης Σαρρής

Δον Κιχώτης

«Τα δίδυμα», ET2 (1989)

Σκηνοθεσία : Φαίδων Σοφιανός

Κούκλες : Άννα Σαντοριναίου

**«Το αηδόνι του Αυτοκράτορα», «το θέατρο της κούκλας» παρουσιάζει
ένα μέρος του έργου στην εκπομπή «Παρασκήνιο» 16.3.90**

Σκηνοθεσία : Μίλι Γιαννακάκη

Διασκευή του έργου : Τάκης Σαρρής

Κούκλες σκηνικά : Τάκης Σαρρής

Κοστούμια: Μαριέτα Ταβλαρίδου

Μουσική: Επιλογή από μουσικά θέματα του Zamfir και από Κινέζικη παραδοσιακή
μουσική

Κουκλοπαίχτες: Μίνα Σαρρή, Τάκης Σαρρής, Μιρέλα Κατσά

«Τραγουδώντας ταξιδεύουμε», ET2 (1990) της Ευγενίας Συριώτη
Κούκλα / κίνηση κούκλας: Άννα Σαντοριναίου
Μουσική: Επιλογή μουσικών κομματιών από όλο τον κόσμο

Η γάτα Γκριζελού στην Ισπανία

«Τηλεπεριοδικό» ET1 1990,

Κούκλες : Άννα Σαντοριναίου

«Οι παπαγάλοι μας» ET1 (1991)

Σκηνοθεσία: Α. Κούρτης

Κούκλες – κίνηση κούκλας: Άννα Σαντοριναίου

«Ο ισοβίτης του Αρκά», ET1 (1991-1993)

Κείμενα : Αρκάς

Σκηνοθεσία : Μάνθος Σαντοριναίος

Κούκλες: Άννα Σαντοριναίου

Μουσική: Δ. Παπαδημητρίου

Δ/ση φωτογραφίας: Πολυδεύκη Κυρλίδη

Σκηνικά : Ανδρέας Δεβεντζής

Κούκλες κοινού: Άννα Σαντοριναίου, Πόπη Γαλανού, Ρωξάνη Νικητόγλου

Φωνές δανείζουν: Σοφία Βόσσου (ποντικός Μοντεχρήστος), Γιώργος Νινιός (ισοβίτης), Γιάννης Ευδαίμων (ο φύλακας), Γιάννης Μποσταντζόγλου (μάγειρας), Δημήτρης Λιγνάδης (παπάς), Γιώργος Χριστοδουλίδης (δραπέτης)

Ο ισοβίτης και ο ποντικός Μοντεχρήστος

Ο ισοβίτης στο νοσοκομείο της φυλακής με το ποντικό Μοντεχρήστο και το γιατρό

Ο ποντικός Μοντεχρήστος με τον ισοβίτη κάνουν διακοπές στη φυλακή

«Παίζουμε» ET2 (1992-1995) (ημίωρο τηλεπαιχνίδι)

Κείμενο – σενάριο: Πάνος Τσαπάρας

Σκηνοθεσία : Χρήστος Φασόης

Κούκλες – κίνηση κούκλας: Άννα Σαντοριναίου

Μουσική: Πάνος Τσαπάρας

Το οικολογικό κουκλοθέατρο

«Ζαπατράκ - Βάκ», ET1 (1993-1994)

Κείμενα : Κώστας Λαδόπουλος

Σενάριο – σκηνοθεσία : Άννα Θεοδοροπούλου

«Κολοκυθοκοντούμπα» , ET1 (1995-1996)

Κείμενα : Κώστας Λαδόπουλος

Σενάριο – σκηνοθεσία : Άννα Θεοδοροπούλου

«Πάμε ET2», ET 2 (1995)

Σκηνοθεσία : Χρήστος Φασόης

Κούκλες – κίνηση κούκλας και κοστούμια: Άννα Σαντοριναίου

Εσωτερικό κατασκευής κούκλας από αφρολέξ

«Μα...μα είμαι μια αρκούδα», ET2 (παρουσίαση ενός αποσπάσματος απο το έργο στην εκπομπή «πάμε ET2» στις 13.5.1995)

Σκηνοθεσία : Χρήστος Φασόης

Διασκευή: Μίνα και Τάκης Σαρρής

Κούκλα - σκηνικά: Τάκης Σαρρής

Μουσική : Στάθης Ουλκέρογλου

Κουκλοπαίχτες : Μίνα και Τάκης Σαρρής

«Κλείτος και Σία», ET1 (1996-1997)

Σενάριο : Ήβη Σοφιανού

Σκηνοθεσία: Φαίδων Σοφιανός

Παρουσίαση: Ηθοποιοί, 2 κούκλες και ένας σκύλος ο Λανς

«Η Χαρά και το Γκουντούν», ET 1 (1997)

Σενάριο – κείμενα : Ευγένιος Τριβιζάς

Σκηνοθεσία: Μάνθος Σαντοριναίος

Κούκλες : Άννα Σαντοριναίου

Μουσική : Αλέξανδρος Μούζας

Σκηνικά: Βίκυ Μπέντζου

Κίνηση κούκλας: Άννα Σαντοριναίου, Τζένη Παραδεισανού, Γιούλη Σπανού

Εμφανίστηκαν οι ηθοποιοί: Μανόλης Μαυροματάκης, Μαρία Μπανταζώνα (οι γονείς),

Λήδα Κληρονόμου (η Χαρά)

Η Χαρά και το Γκουντούν

«Με δικά σου γράμματα», ΕΤ1 (1998-1999)

Σενάριο: Πάνος Τσαπάρας

Σκηνοθεσία: Σπύρος Πριόβολος

Κούκλες : Άννα Σαντοριναίου

Μουσική: Πάνος Τσαπάρας

Κίνηση κούκλας: Τζένη Πεντεφούντη, Άννα Σαντοριναίου

Φωνές δανείζουν: Πάνος Τσαπάρας, Γιολάντα και Ελίζα Αθανασοπούλου, Ελίνα Βράχγου

Παρουσίαση: Πάνος Τσαπάρας

Άλλες σημαντικότερες παραγωγές της οικογένειας Σοφιανού από το 1984.

«Τα παραμύθια του Ευγένιου Χρυσοβελόνη» ΕΤ2

Σενάριο: Ζωή Βαλάση, Μπριγκίττε Σοφιανού

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

«Παραμύθια με χορό»

Σενάριο: Ευγένιος Τριβιζάς

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια : Μπριγκίττε Σοφιανού

Μουσική: Τάκης Δημητρακόπουλος

Παρουσίαση: Παιδιά και η δασκάλα

«Του κουτιού τα παραμύθια»

Κείμενα – σενάριο: Ήβη Σοφιανού

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

«Στούντιο Φούσκοι»

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

Παρουσίαση: Ηθοποιοί σε κούκλες και ο Φαίδων Σοφιανός (ελαιοχρωματιστής)

«Θερμόμετρο», Τηλεπαιχνίδι

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

Παρουσίαση: Ηθοποιοί και μια κούκλα

«Κικιρίκου», ΕΤ1 (1998)

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

Παρουσίαση: Ηθοποιοί και ένας ηθοποιός σε κούκλα (κόκορας)

«Ψαροκωστούλα», Πολιτική σάτιρα, ANT1

Σενάριο : Ήβη Σοφιανού και Γιώργος Καλαμίτσης

Κούκλες: Δήμος Σοφιανός

Κοστούμια: Μπριγκίττε Σοφιανού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

1) Πείτε μας λίγα λόγια για τη δουλειά σας	Τα επαγγέλματα ποικίλουν. Υπήρξαν συνεντευξιαζόμενοι, σκηνοθέτες, σεναριογράφοι, κουκλοπαίχτες, επαγγελματίες κατασκευαστές κούκλας, ενδυματολόγοι, σκηνογράφοι, παραγωγοί και μουσικοί.
2) Πότε αποφασίσατε ν' ασχοληθείτε με το κουκλοθέατρο, & ειδικότερα με το κουκλοθέατρο στη τηλεόραση & γιατί ;	Ασχολήθηκαν τυχαία ή ήταν επηρεασμένοι από το οικογενειακό ή το φιλικό περιβάλλον τους. Με το παιδικό τμήμα της ΕΡΤ συνεργάστηκαν ύστερα από μια πρόσκληση συνεργασίας. Για κάποιους ήταν: α. ένα είδος πρόκλησης και πειραματισμού, β) ένας τρόπος παρουσίασης της δουλειάς τους, γ) ένα μέσον να διατηρηθεί ο «Καραγκιόζης» ζωντανός, δ) μια ευκαιρία καλλιτεχνικής έκφρασης, ε) μια ευκαιρία να ασχοληθούν με κάτι διαφορετικό.
3) Πότε παίχτηκαν οι εκπομπές;	1973-1998
4) Ποιες μέρες , τι ώρα & πόσα λεπτά διαρκούσε η εκπομπή.	Η διάρκεια των εκπομπών ήταν σε γενικές γραμμές 25 λεπτες.
5) Ποιο το περιεχόμενο; Τι παρουσιάζουν σε κάθε εκπομπή; Τι θέματα;	Παραμύθια ως επί των πλείστον και τηλεπαιχνίδια που περιλάμβαναν ποικίλες δραστηριότητες.
6) Ποιος ο σκοπός της;	Κυρίως να ψυχαγωγήσουν αλλά και να ενημερώσουν ή να επιμορφώσουν και ενδεχόμενα υποδόρια να περάσουν σημαντικές

	αξίες και μηνύματα στο παιδί.
7) Ποιοι έγραψαν το σενάριο;	Ήβη Σοφιανού, Ευγένιος Τριβιζάς, Ελένη Σκόνδρα, Μαρία Κουτάλου, Λια Χαντζοπούλου – Καραβία, Πάνος Τσαπάρας, Μπριγκίττε Σοφιανού, Άννα Θεοδοροπούλου, Ευγένιος Σπαθάρης, Τάκης Σαρρής (η δουλειά του ξεχώρισε κυρίως στο χώρο του θεάτρου) κ.α. Κειμενογράφοι: Αρκάς, Ευγένιος Τριβιζάς, Ήβη Σοφιανού, Κώστας Λαδόπουλος κ.α.
8) Ποιοι το σκηνοθέτησαν;	Φαίφων Σοφιανός, Μάνθος Σαντοριναίος, Νίκος Γκίνης, Άννα Θεοδοροπούλου, Χρήστος Φασόης, Γιάννης Κασπίρης, Νίκος Πιλάβιος, Γιώργος Παπαδάκης κ.α.
9) Ποιοι παρουσιάζανε την εκπομπή; (ηθοποιοί κούκλες)	Ηθοποιοί, κούκλες ή και δύο μαζί.
10) Υπήρξαν αυτοσχεδιασμοί;	Ελάχιστοι.
11) Ποιος κατασκεύασε τις κούκλες; Από τι υλικό; Υπάρχουν οι κούκλες; αν όχι τι απέγιναν;	Άννα Σαντοριναίου, Δήμος και Μπριγκίττε Σοφιανού, Ευγένιος Σπαθάρης (φιγούρες). Το βασικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν λάτεξ, αφρολέξ είτε ένα μίγμα από στέρεα κομμάτια και λάτεξ. Ελάχιστα χρησιμοποιήθηκε το παπιέ - μασιέ και η κούκλα εμπορίου (με το πλαστικό κεφάλι). Ορισμένες κούκλες υπάρχουν στην ΕΡΤ ενώ οι περισσότερες φυλάγονται στα σπίτια των καλλιτεχνών
12) Ποιος έπαιζε τις κούκλες;	Τις κούκλες κινούσαν οι κουκλοπαίχτες (Άννα Σαντοριναίου, τα τέσσερα μέλη της οικογένειας Σοφιανού, Πάνος Τσαπάρας, Μίνα και Τάκης Σαρρής κ.α.), ενώ φωνή σε αυτές έδιναν οι ηθοποιοί. Στο

	«Καραγκιόζη» ο Ευγένιος Σπαθάρης έπαιζε τις φιγούρες και δάνειζε την φωνή του.
13) Γιατί χρησιμοποιήθηκαν οι κούκλες; Ποιος ο ρόλος τους; (σε σχέση με το κοινό, παιδαγωγική άποψη).	Ορισμένοι την χρησιμοποίησαν: α) για να αποφύγουν τα ανθρώπινα πρότυπα και να αναπτύξουν μια ιδιαίτερη σχέση με τα παιδιά β) γιατί τους βοήθησε να λειτουργήσουν ως παιδιά γ) γιατί αποτελεί ξεκάθαρο μέσο, είναι αγαπητή στα παιδιά και αγγίζει την ψυχή τους. Ο ρόλος της κούκλας ήταν να ψυχαγωγήσει το παιδί, να το παρασύρει σε ένα ονειρώδη κόσμο και να αναπτύξει μαζί του «ένα διάλογο ψυχής»
14) Αυτές οι εκπομπές είχαν & θεατές παιδιά μέσα στο στούντιο ;	Σπάνια, κυρίως τηλεπαιχνίδια.
15) Πως συμπεριφέρονται τα παιδιά με τις κούκλες;	Την αποδέχονταν ευχάριστα και κυρίως ταυτίζονταν με αυτή.
16) Υπήρξαν παραστάσεις εκτός τηλεόρασης; Που ήταν;	Ελάχιστες. Κυρίως τα έργα του Ευγένιου Σπαθάρη, του Τάκη και της Μίνας Σαρρή (οι οποίοι παρουσίαζαν στην τηλεόραση μέρος των παραστάσεων τους). Οι παραστάσεις δινόντουσαν σε διάφορα μέρη της Ελλάδος (και χώρους).
17) Υπήρξαν δυσκολίες συντονισμού κούκλας και ηθοποιού;	Όχι.
18) Υπήρχε μουσική; ποιοι την έγραψαν;	Υπήρχαν μουσικές παρενθέσεις. Τη μουσική επιμέλεια είχε ο Φαίδων Σοφιανός, ο Δημ. Λέκκας, ο Δημ. Παπαδημητρίου, ο Πάνος Γκέκας, ο Πάνος Τσαπάρας, ο Αλέξ. Μούζας, ο Γιάννης Ζουγανέλης κ.α.
19) Θα μπορούσαμε να σας καλέσουμε	Υπήρξε θετική αντιμετώπιση της

στο Πανεπιστήμιο να εκθέσετε τις κούκλες σας; Έχετε σκοπό να τις εκθέσετε;	πρόσκλησης.
20) Πότε ξεκινήσατε να γράφετε σενάρια για κουκλοθέατρο;	Η Ήβη Σοφιανού έγραψε το πρώτο της σενάριο σε ηλικία 10 ετών. Ο Πάνος Τσαπάρας έγραψε το πρώτο σενάριο το 1989 για την εκπομπή «σαν παιδικό τραγούδι». Ο Ευγένιος Σπαθάρης ξεκίνησε να γράφει από το 1942 (ηρωικά, κοινωνικά και κωμωδίες).
21) Αν πιστεύετε ότι το κουκλοθέατρο με την τηλεόραση ψυχαγωγεί το παιδί; πρέπει να υπάρχει αυτή η σχέση;	Το κουκλοθέατρο στην τηλεόραση ψυχαγωγεί το παιδί όταν στηρίζεται σε ένα καλό σενάριο ή βιβλίο και προβάλλεται με το σωστό τρόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ. ΒΑΣ. Δ, Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σ.32, 218, 226.
- 2) ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΑΣ. Δ. τάσεις και εξελίξεις της παιδικής παιδικής λογοτεχνίας, εκδ. των φίλων, Αθήνα 1996, σ. 147-149.
- 3) ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, κουκλοθεατρικά και όχι μόνο, αχαϊκές εκδ., Πάτρα 1991.
- 4) ΑΛΚΗΣΤΗΣ, κουκλοθέατρο σκιών, εκδ. Αλκ. Κοντογιάννη, Αθήνα 1992
- 5) ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ι. ΑΝΝΗΣ, το παιδαγωγικόν κουκλοθέατρον, η σημασία, τα μέσα και η εφαρμογή αυτού, εκδ. οίκος. Δημητράκου Α.Ε. Αθήνα 1993)
- 6) ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ , Θέατρο για παιδιά και νεανικό κοινό, εκδ. θεατρική παιδεία, Αθήνα 1999, σελ. 62.
- 7) ΔΑΡΑΚΗ ΠΕΠΗ, κουκλοθέατρο, Αθήνα, εκδ. Gutebenrg, 1986
- 8) ΘΕΟΧΑΡΗ – ΠΕΡΑΚΗ, ΕΛΕΝΗ, κουκλοθέατρο, τέχνη και τεχνική, Αθήνα, εκδ. Εστίας, 1988
- 9) ΚΡΑΝΙΩΤΗΣ ΣΤ., Ο Μπαρμα- Μυτούσης ξεπέρασε τις 2.000 παραστάσεις, εφ. Έθνος, 1958
- 10) «30 χρόνια ελληνική τηλεόραση», εφ. Η Καθημερινή, επτά ημέρες, 1996
- 11) ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ .Ν., κουκλοθέατρο Ι, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994
- 12) ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ .Ν., Ιστορία κουκλοθέατρου (του χθες), πανεπιστημιακές σημειώσεις Ι, Βόλος 1999
- 13) ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΑΘΑΡΕΙΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
- 14) «Νήμα» περιοδικό, τεύχος 23, Ιούνιος 1998
- 15) ΠΟΥΧΝΕΡ ΒΑΛΤΕΡ, Το λαϊκό παραδοσιακό Θέατρο στα Βαλκάνια, Αθήνα, δρώμενα ¾.
- 16) ΡΩΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ο Φασουλής και ο Ρεβύθης, Αθήνα 1933

